

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆ ՔԵԼԵԿԵԱՆԻ

ԱՐՇԱԿ ԶՕՊԱՆԵԱՆ

ՆԱԴԱԶ ՅՈՎՆԱԹԱՆ ԱԶՈՒԴԸ
ԵՒ
ՅՈՎՆԱԹԱՆ ՅՈՎՆԱԹԱՆԵԱՆ ՆԿԱՐԻԶԸ

ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
Փ Ա Ր Ի Զ
1910

1236.

ԱՐՇԱԿ ԶՊՊԱՆԵԱՆ

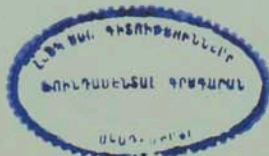
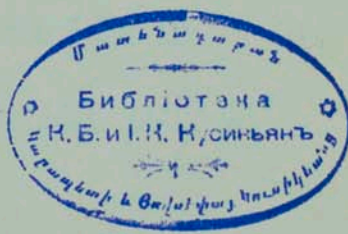
1236

ՆԱՂԱՇ ՅՈՎՆԱԹԱՆ ԱՇՈՒՂԸ

ԵՒ

ՅՈՎՆԱԹԱՆ ՅՈՎՆԱԹԱՆԵԱՆ ՆԿԱՐԻԶԸ

Գրք. A 3879
32

ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ ՑԳԱՐԱՆ

Փ Ա Ր Ի Զ

1910

ՆԱԴԱԾ ՅՈՎՆԱԹԱՆ ԱԾՈՒՂԸ

ԵՒ

ՅՈՎՆԱԹԱՆ ՅՈՎՆԱԹԱՆԵԱՆ ՆԿԱՐԻՉԸ

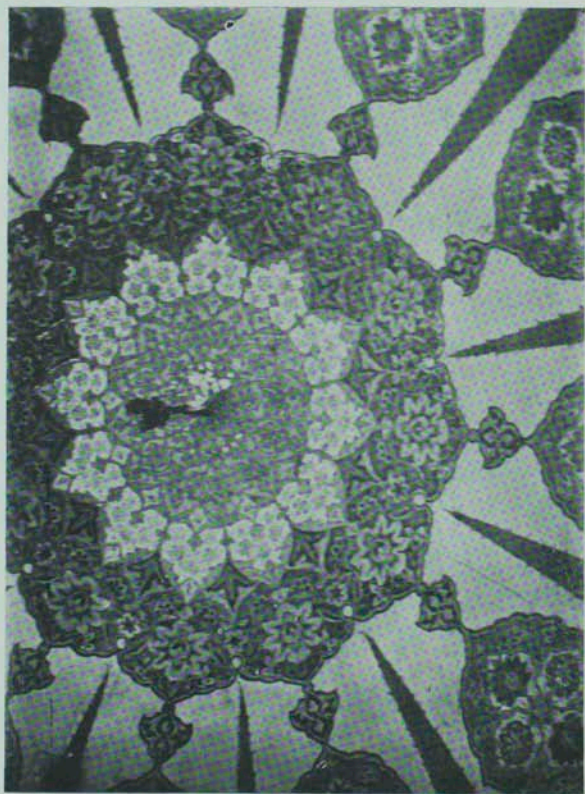

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Մրմնազարդ (գմբեթին մեջևեր)

Մեր մէջ յաճախ գանգատներ բարձրացած են մեր նախնեաց թողած գրական ու գեղարուեստական արտագրութեանց միօրինակութեան, աղքատութեան մասին: Բայց քանի անցեալը կը պրպտենք, քանի հողուն տակը թաղուած, վաղնջական կիսափուշ տաճարներու մէջ մոռցուած կամ ձեռագիրներու մէջ թաքցած հնօրեայ հայ մտաւոր կեանքի նշխարները երեւան կը հանենք, կը ստիպուինք խոստովանելու որ գանգատելու իրաւունք ունեցողը չէ թէ մենք, այլ մեր նախնիքն են: Անոնց մէջ շատեր, մեր կարծածէն ու գիտցածէն շատ աւելի՛ չափով ու որակով՝ տաղանդ են ցոյց տուեր, գործ են արտադրեր. բայց իւրաքանչիւրին մահուընէն յետոյ, իրենցմէ շատերուն գործը՝ եթէ չէ փճացեր բարբարոսներու քանդիչ արշաւանքներուն հեղեղին տակ, փճացեր է կամ մոռացման մէջ սուղուեր մնացեր է հայ հասարակութեան յանցապարտ անհոգութեան, անգիտակցութեան, ապերախտութեան հետեւանքով: Ահա՛ բանաստեղծ Յովնաթան մը, և նկարիչ Յովնաթան մը, որ զեւ մենէ միայն մէկ ու կէս դար առաջ արժեքաւոր գործ մը արտադրեր են, և այսօր անոնց անունն իսկ մեզի անծանօթ է: Ա՛յ գիտէ՛ աւելի հին ժամանակներու մէջ, ի՛նչքան Յովնաթաններ գոյութիւն են ունեցած, որոնց գործն ու յիշատակը կորած է առյուծտ կամ խուլ անկիւն մը խրած՝ խուզարկու ձեռքի մը կը սպասէ:

Մինչդեռ Սայեաթ-Նօվայի և իրեն յաջորդող գրեթէ բոլոր աշուղներուն, նոյն իսկ ամենէն միջակներուն, երգերը հրատարակուած են գրքի ձևով և հաւաքածուներու մէջ բազմիցս արտասպուած, մինչև այսօր

անտիպ մնացած են տաղերը Նազաշ Գովնաթանին, այդ նուրբ երգչին որ Սայրաթ-Նոփայէն իսկ առաջ կոփկասի մէջ հայկական սաղը հնչեցուցած է ամենաքաղցր շեշտերով: Պ. Գ. Լեւոնեանի «Հայ աշուղներ» գրքին մէջ Նազաշ Գովնաթանի անունը յիշուած է անցողակի, երկրորդական աշուղի մը անունին պէս, հետեւեալ երկտող ծանօթութեամբ. «Նազաշ Գովնաթան, — (կարծիկ? Գովնաթան), յայտնի չէ թէ որտեղացի և որ թուականին է եղել, ունեցել է շատ հայերէն երգեր:» Եւս երկտողին հետ կը գտնենք հրատարակուած՝ միմիայն «Ասկից կուգաս, քաղցրը բըլբուլ» տաղը: «Քնար Հայկական»ը, Արխակ Հայաստանի՝ն և նմանօրինակ հաւաքածուները մէկ կտոր մը միայն կը պարունակեն Նազաշ Գովնաթանէն, — «Յօրժամ եղև գարուն, արև ծագեցաւ» տաղը, — այն ալ՝ Նազաշով Եղամի վերագրուած՝ ձեռագրի սխալ ընթերցման մը հետեւանքով: Գառլով նկարիչ Գովնաթանին արտադրութեանց, որոնցմով ողորուած ու գեղազարդուած է Էջմիածնայ Սայր-Տաճարը, ոչ միայն ո և է Հայ մը չէ գտնուած որ մտածէր գտնոնք ուսումնասիրութեամբ մը ծանօթացնել Հայութեան, այլ և գտնուած է Հայ մը — Խրիմեան կաթողիկոսը, — որ անոնց մէկ ստուար մասը քանդած փձացուցած է անհաւատալի վանտալութեամբ:

Հրատարակելով այս հատորը՝ իմ փափոքս է դարմանել Հայ հասարակութեան այդ սպաշնորհ վերաբերմունքը դէպ ի իր այդ երկու տաղանդաւոր զուակները:

Նազաշ Գովնաթան աշուղին տաղերուն ծանօթացայ, և գտնոնք օրինակեցի, 1898ին՝ Վիեննայի Միլիթարեանց ձեռագիրները խուզարկած միջոցիս: Ընոնց մեծամասնութեան մէջ տիրող քնքուշ, սիրուն, շնորհալի քնարերգութիւնը, և անոնցմէ մէկ քանիին զգացման մեծ թարմութիւնն ու ձեւի փափուկ գեղեցկութիւնը զիս հմայեցին, և մտադրեցի՝ առաջին աւիթով որ միջոց ունենայի՝ հրատարակել այդ անտիպ մնացած շահեկան տաղաչաբքը: Փարիզ դարձիս, Վարդգէս Սուրէնեանց և Փանոս Թէրլէմէզեան նկարիչներն ինձ յայտնեցին թէ Էջմիածնայ որմնանկարները գործն են Նազաշ Գովնաթան անուն վարպետի մը: Արովհետև իմ աշուղս ալ կը կուռուէր «Նազաշ» (նկարիչ), և իր օրդին՝ Յակոբ՝ անոր մահն ողբերգող տաղի մը մէջ կը ներկայացնէ զայն «շնորհալից ձեռն նկարիչ սրբոց», «որ միշտ զարդարէր բազում սրբոց տուն», կենթագրեցի— և վերոյիշեալ նկարիչներն ալ այդպէս կը կարծէին, — որ աշուղն ու Էջմիածնայ տաճարը նկարազարդող վարպետը միևնոյն անձն էին: Ար ցանկայի սակայն՝ աշխատութիւնս հրատարակելէ առաջ՝ անձամբ տեսնել նկարչին գործը Էջմիածնայ մէջ, տեղեկութիւններ ձարել՝ տեղւոյն վրայ՝ այդ գործին օրպիտութեան, ինչքանութեան մասին և հեղինակին կեանքին վրայք: Ընցեալ տարի՝ այդ ցան-

կութիւնս կատարուեցաւ : Ուսումնասիրութիւններս յանգեցան՝ նախ՝ սակարկացութեան որ Յովնաթան աշուղը, թէպէտ և ինքն ևս նկարիչ, Էջմիածնայ տաճարին որմնակարիչը չէ, այլ այս վերջինը՝ թոռն է առաջնոյն :

Բանաստեղծ-նկարիչ Յովնաթանը մեռած է ըստ իր Յակոբ որդւոյն՝ ողբերգի (1) վերնագրին՝ «ի ՌՃՀԼ թվոջ» (այսինքն Բ. Թ. 1722ին) . նոյն ողբերգին մէջ՝ Յակոբ կը յիշատակէ թէ իր հայրը վախճանած է «վաթսուն և մէկ տարեկան հասակի մէջ . ուրեմն ծնած է 1661ին : Արդ, Էջմիածնայ տաճարին ներքին վերանորոգումն ու նկարազարդումը՝ Ղուկաս կաթողիկոսի օրով և «ի ձեռն հանձարաւոր արհեստագէտ նկարչին Յովնաթանու» կատարուած է՝ ըստ Շասխաթունեանի՝ 1786ին (2) . իսկ Մայր-Աթոռի դիւանէն քաղուած և այդ վերանորոգումը մանրամասնօրէն նկարագրող գրութիւն մը, զոր Հ. Գ. Ղ. Յովսէփեան հրատարակած է՝ զժրողգարար առանց ո և է ուսումնասիրութեան կամ ծանօթագրութեան՝ Արարացի 1901 մայիս-յունիսի թիւին մէջ, ո և է թուական չի յիշատակեր, բայց նկարիչը կ'անուանէ՝ «Շօթօթեցի գեղեցկանկար և քաջավարժ Յովնաթանեան Յովնաթան շնորհալի պատկերահան և ծողկարար վարպեան» : Անտարակուսելի է ուրեմն որ Էջմիածնայ տաճարը փառապարզօր Յովնաթանը, որ կը կոչուի Յովնաթանեան՝ իր նշանաւոր մեծ հօր անունով, թոռն է նկարիչ-տաղերգու Յովնաթանին, որդին Յակոբի՝ որ աշուղ է և նաղաշ : Չենք գիտեր թէ վերջին Յովնաթանը, շարունակելով իր պապուն ու հօրը երկրար զործունէութեան ընտանեկան աւանդութիւնը, վրձնին հետ սաղ ալ բանեցուցած է : Այդ մասին ո և է յիշատակութիւն չկայ մեզի ծանօթ սակաւաթիւ վաւերագրերուն մէջ : Աւելի հաւանական է որ ինքը իր ամբողջ տաղանգը նկարչութեան մէջ կեդրոնացուցած է, որով և արտազրած՝ հոյակապ-զործ մը, ստուար ու բազմաձեւ : Այս հատորով ևս կ'ուզեմ ծանօթացնել մեր հասարակութեան այդ երկու մոռցուածները միասին քով քովի : Երկու ուշագրաւ հայ տաղանդներ են որ պիտի երեւան գան՝ միևնոյն անունը կրկնակ փայլով մը յաւերժացնելու, և հայ արուեստի պանթէոնին մէջ երկու նոր արձան կանգնեցնելու :

(1) Այս տաղը՝ որ կը գտնուի Յակոբի կարգ մը սիրային տաղերու հետ՝ նաղաւ. Յովնաթանի տաղերէն յետոյ՝ Վիլենայի Միլիարեանց ք. 537 ձեռագրին մէջ, կը հրատարակեմ այս հատորին մէջ ամբողջութեամբ : Յակոբի միւս տաղերը բոլը նմանողութիւններ են ինքնօրէնուց, և ամենկամուրեւէ զուրկ :

(2) Մտորագրութիւն կարողիկէ Էջմիածնի և Իլինգ զաւառացն Այրարացայ, աշխատասիրութեամբ Յովնանու Եպիսկոպոսի Շահխաթունեան Շահխաթուոյ, միաբանի սրբոյ Էջմիածնի . հատոր Ա :

Ա.

ՆԱԴԱԷ ՅՈՎՆԱԹԱՆ ԲԱՆԱՍԵՂԵՐԸ

Կեանքին վրայ այս բանաստեղծ նկարչին, ոչինչ գիտեմք բաց ի այն մէկ քանի մանրամասնութիւններէն զոր կուտայ իր որդին Յակոբ Տօրը մահուանը ձօնած ողբերգին մէջ: Եւնած 1661ին՝ Արսականի Էսոօթ զիւզաքաղաքին մէջ (1), կը վախճանի իր ծննդավայրը՝ 1722ին: Արհեստով նաղա՛շ՝ նկարիչ է եղած, շատ մը եկեղեցիներ որմնանկարած, շատ մը սուրբերու պատկերներ զծած: Ըյդ նկարչական արտագրութիւնները ո՞ր եկեղեցիներուն յատկացուած էին, անոնցմէ մնացած են քանի մը կտոր- ոչինչ գիտեմք՝ առ այժմ: Յայտնի կ'երևայ այդ ողբերգէն՝ թէ անուս բնագրական արուեստագէտ մը չէ եղած Յովնաթան, այլ «գիտուն բանի», «շնորհալից վարպետ իմաստուն», «քարտուգար տառից Տնոց և Նորոց՝ բանաստեղծ վարպետ» (այսինքն գրաբար ու աշխարհաբար քաջ գիտցող ճարտար բանաստեղծ), «զանազան շնորհք վարպետաց ուսեալ», «Լցեալ շնորհիւ՝ ազրիւր գիտութեան, հմուտ ընթերցմանց քերականութեան»: Յովնաթան ամբարած է ուրեմն մեծ հմտութիւն ինչքան որ կարելի էր իր ժամանակին ու միջովայրին մէջ, հմտութիւն գրական և նկարչական. ամբողջ կովկասը պարտած, և օտար երկիրներ ալ ճամբորդած է, «երկիր շատ շրջեաց տար յաշխարհ օտար», հաւանականաբար Պարսկաստան, թերեւս Տաճկաստան, թերեւս իսկ Եւրոպոյի մէկ քանի մասերը. և այդ աշխարհէ աշխարհ թափառումներով իր մտքին պաշարը ճոխացուցած, իր երանգապնակին ու քնարին ուժն ու այլազանութիւնը բազմապատկած է. Հայոց ազգի և հայ եկեղեցւոյ պատմութեան հմուտ, աստուածաբանութեան քաջատեղեակ, իրր օտրկաւապ՝ եկեղեցւոյ մէջ մերթ պաշտօն իսկ կատարած, հեղինակուոր բանգէտ մարդու պատկանելի զիրք մը ունեցած է (2): «Եւնօթ էիր, կ'ըսէ ողբերգուն, համայն մեծաց իշխանաց», որոնց

(1) Տօրօք, աւան մը բանասեղծական զիբով, վալկնրով, ձօրեով, անաւներով. ժէ և ժէ՛ գարեուն մէջ անուանի է դարձած՝ հարսուրեամբ, վանասականութեամբ, եկեղեցիներու շինութեամբ. նշանաւոր է եղած Գոնարիի կամ Գոնար անուն կուսանաց վանքը, որուն կուսանք ևս ձեռագիրներ օրինակելու մէջ կը մտնէին վանականներու հետ:

(2) Ս. Ղազարու վանին ձեռագիրներէն մին կը պատմեակէ քա՛ Հ. Մ. Պոստրեանի ինծի հաղորդած մէկ ձեղևկութեան, Յովնաթանի պատմութեան օրինակութիւն մը՝ հետևեալ յիշատակութեամբ՝ «Արդ զԵղսա զսա ի հաղան Աղուլիս՝ քնդ հովանեաւ սրբոյն Քրիստափորի սուրբ վկային Քրիստոսի, և մեծ արողիս սրբոյն Թովմայի առաքելոյ, որ զձեռն իւր միւսաց

Ս. Ասուածածին
(Իգման Սեղանի գմբէթի մարմարին վրայ նկարուած)

ապարանքին մէջ հաւանականաբար՝ յաճախ կ'երթար փայլեցնել իր աշուղի կամ նկարչի տաղանդը . «Քաղաւմ վանօրայք, կ'ըսէ դարձեալ Յակոբ, և շատ միաբան, Գիտուն կարգացողք և աստուածարան, Գիմէին առ քեզ, հարցանէին բան, Տայիր պատասխանի» : Եր ատենին մէջ անտարակուսելի կերպով մեծահոգակ վարպետի անուն մը շինած անձ մը, անուն որ իր ծննդավայրէն շատ հեռուները տարածուած է . «Այր երեւելի» անուամբ հոչակեալ, «Ունիս շատ ծանօթ եզրաբք պատուական, Քո մահչըն լըւան և խելաց անկան : Շատ հեռաստանէ փափաքին ցանկան քոյին տեսութեան» : Ողջամիտ ու սրամիտ մարդ, աւանդասէր, եկեղեցասէր, բայց ոչ տիրացու, ընդհակառակն՝ տիրացուական բարքերուն, ազէտ կրօնամոլութեան, փնթի ու ստրուկ տէրաէրականութեան ատող ու հեղնող, ինչպէս կը տեսնենք «Մնթ» երու մասին իր կծու երգիծանութեանէն : Քաղմաձիր, յոքնափաստակ, մեծարելի ազնիւ դէմք մը վերջապէս, որ արժանի է ընդ միշտ վայելելու Հայութեան մէջ այն խոր յարգանքը զոր իր ժամանակակիցներն իրեն ջոյց տուեր են :

* * *

Նազաշ ԅովնաթանի տաղերը զոր կը հրատարակեմ այս հատորին մէջ, օրինակուած են՝ ամենամեծ մասամբ՝ Վիեննայի Մխիթարեանց Մատենադարանի թիւ 537 ձեռագրէն, և մասամբ նոյն մատենադարանի թիւ 412 և 156 ձեռագիրներէն : Դրանօթութեանց մէջ նշանակած եմ այն կտորները որ թ. 412 և 156 ձեռագիրներէն առնուած են : Թիւ 537 ձեռագրին մէջ գանուող կտորներէն մէկ քանին կը գտնուին նաև Վիեննայի Մխիթարեանց թ. 493, 514, 369 և 647 ձեռագիրներուն, Վենետիկի Մխիթարեանց թ. 470, Էջմիածնայ թ. 604 ձեռագրին, Պ. Կ. Կոստանկանցի «Մկրտիչ Նազաշ և իւր տաղերը» գրքոյկին, «Քնար Հայկական»-ին և Պ. Գ. Լեոնեանի «Հայ Աշուղներ» հատորին մէջ : Դրանօթութեանց մէջ նշանակած եմ այդ կտորներուն՝ այս այլևայլ օրինակներու համեմատութեամբ տարբերութիւն-

---

ի սուրբ կողմ կենարարին Քրիստոսի, առաջնորդութեամբ տեսն Պետրոսի արմելիսկոպոսի, ի նայապետրեան տեսն Եղիազարու կաթողիկոսի, որ յայտ ամի յամեանն օգոստոսի եկեալ բնակեցաւ ի սուրբ Արոսն Էջմիածին, ի բուականից Հայոց ՌճԼԱ (1682), ի բազաւորութեան Պարսից Շան Սէլէմանին, արդ գրեցաւ զաւ ձեռամբ Յովնաթան դպրի ի գեղէն Շոթոբյ, ևս նայրն իմ զՏէր Յովնանն հանգուցեալ ի Քրիստոս :

Համանակեմ է որ այս Յովնաթան դպիր՝ ապագայ աւուղն է, այդ միջոցին 21 տարեկան, ձեռագրի օրինակութիւններով գրադած . այդպէսով՝ կ'ունենանք իր հօր անունն ալ՝ Յովնան, որ քանակայ էր :

ները, և սկզբնական բնագիրը ջանացած եմ վերակազմել վարիանթներուն լուսագոյնները գործածելով: Ընդօրինակիչներու կողմէ աղաւաղեալ բառերը և ուղղագրութեան սխալները ուղղած եմ՝ նշանակելով ծանօթութեանց մէջ բնագրին պարունակած ձեւը, — բաց ի շատ աննշան մանրամասնութիւններէ:

«Նստեք ի մէջիս, հարբ և եղբարք» տաղը, զոր Պ. Կ. Կոստանեանց հրատարակած է իր «Մկրտիչ Նաղաշ և իւր տաղերը» հատորին մէջ, ապահովապէս Նաղաշ Գովնաթանի գործն է և ո՛չ Մկրտչիւնը, ինչպէս Պ. Կոստանեանց ինքն ալ ենթադրարար նկատել տուած է: ԽՋ տաղը (Յորժամ եղիւ զարուն արեւ ծագեցաւ) զոր «Քնար Հայկական» և «Սփռակ Հայաստանի» հրատարակած են իբր գործ Ազամ Նաղաշօֆի, անտարակուսելի կերպով Նախաջ Գովնաթանին է. տուներուն սկզբնատառերը Գովնաթան անունը կը ձեւացնեն, ու Վ. Ի. Եննայի թ. 369 ձեռագիրը այդ տաղին իբր վերնագիր ունի՝ «Տաղ Նաղաշ Գովնաթանի», իսկ Վ. Ի. Եննայի թիւ 647 ձեռագիրը, որ նմանապէս այդ կտորը կը պարունակէ, ունի իբր վերնագիր՝ «Տաղ ուրախութեան սեղանոյ ի Նաղաշ Գովնաթանէ ասացեալ»:

* * *

Գովնաթանի բանաստեղծութիւնները կը բաղկանան երեք շարքէ, կրօնական ու խրատական տաղեր, երգիծական քերթուածներ և սիրոյ ու խրախճանքի երգեր:

Կրօնական տաղերը սակաւաթիւ են. երկու տաղ (գրարար) Աստուածածինը օրհնարանող, բաւական կոկիկ գրուած, առանց ս և է ինքնատպուլութեան, ու «Խրատ պիտանի վասն հոգւոյ» տխրոտով քերթուած մը՝ աշխարհաբար, որ, իր ժողովրդական համեղ պատկերալից ոճով, բնական շնորհալի գնացքով, տիրող զգացմանը քնքշութեամբ, տաղաչափութեանը ճարտարութեամբ՝ Հայոց խրատական բանաստեղծութեան ամենէն ազուր էջերէն մէկն է:

Սողոմոն թագաւոր և Աղեքսանդրը ,

Հիւսի ս'ը է մեծ ճարդ քանց նորա ճանտըր . . .

---

(1) Վ. Ի. Եննայի Մխիթարեանց թիւ 537 ձեռագիրը բնօրինակուած է նախ քան 1748 . p. 412ր՝ 1765, p. 15ր՝ 1758 և յայտոյ սարիներ . p. 493ր՝ 1802 և յայտոյ սարիներ . p. 514ր՝ 1792 և յայտոյ սարիներ . p. 369ր՝ 1738—1746 . p. 647ր, բուականն անյայտ, հուսանականարար՝ ժվ՝ դարուն: Վ. Եննայի Մխիթարեանց p. 470 ձեռագիրը կը պարունակէ միայն երկու կտոր Նաղաշ Գովնաթանէ . էջմիածնայ p. 604 ձեռագիրը կը պարունակէ միայն մէկ կտոր:

Ջրտարան աշխարհէս մէկ հիլալ սանտրր .

Ջանք արա՛, ժառանգէ՛ երկնից չարպազընն :

Երգիծական կտորները տասնէն աւելի են . ասոնց մէջ կան մէկ քանի-ներ , այնքան կոպիտ ու անհամ (հաւանականաբար՝ ժամանցի համար թեթեւօրէն գրուած) որ աւելորդ համարեցոյ հրատարակել զանոնք , նկատելով որ այդ այնքան երկար որքան գունհիկ կտորները բանաստեղծին աւելի վնասել կարող են քան ու է հրապոյր աւելցնել իր գործին : Բայց այդ շարքին այն էջերը զոր հրատարակած եմ՝ արժէքէ զուրկ չեն , ցոյց կուտան սրամտութիւն մը՝ որ՝ գեղջուկ ու պարզուկ , բայց համեղ է և մերթ ուժեղ ու կծու : « Ի վերայ կատուին և մկանց » ը , « Տաղ ի վերայ մածունի » ն , « Գովասանութիւն Երեւանայ քաղաքին » ը , և մանաւանդ « Վարք հաւասար Մոնթերին » ը , տգէտ , աղտոտ , կոպիտ , կուուզան փոքրաւորներու խայթիչ հեգնանկար , շահեկան են՝ ու կրնան նկատուիլ հայ նոր երգիծական բանաստեղծութեան նախափորձերը , Երոփեանէն իսկ առաջ :

Երրորդ շարքը , սիրոյ , խրախճանքի երգեր , բնութեան գովքեր , սոնական տաղեր , ամենաստուար ու լաւագոյն մասն է Նաղաշ Յովնաթանի գործին :

Յովնաթանի բանաստեղծութիւնը չի կրնար քուշակինին հետ բաղդատուիլ : Չունի անոր չափ ցեղային ինքնաստուութիւն . Մայեաթ-Նովայի պէս՝ Յովնաթան ալ տոգորուած է պարսիկ ու թուրք բանաստեղծութեան ազդեցութեամբ . և որքան ալ խորքին մէջ հայկական շեշտն զգալի ըլլայ , իր ձևին մէջ մահամեական գեղեցկագիտութիւնէն շատ տարրեր կը մտնեն : Յովնաթան չունի նաև Բուշակի ներշնչման այլազանութիւնը , գաղափարներու նորութիւնը և ճոխութիւնը , ոճի գերազոյն սեղմութիւնն ու նրբութիւնը , զգացման ներուժութիւնը , բացատրութեան շքնաղ գիւտերը : Բայց կը հաւասարի Մայեաթ-Նովային , թէպէտ և խոռոնուածքները տարբեր են այդ երկուքին մէջ : Մայեաթ-Նովա աւելի խոր զգայնութիւն մը կը յայտնէ , ծանր ու խոհուն բան մը կայ իր ներշնչմանը մէջ , անկեղծ ստառապանքի շեշտ մը կը զգացուի իր սիրերգին խորը , իր տարփատնշ սիրտը , ուր ցանկութիւնը չէ միշտ թրթուացողը , այլ մերթ մաքուր քնքուշ զգացում մը , միտախրական ծալքեր ունի , ուր Աստուծոյ մտայլ ստուերը կը տիրապեալէ սիրոյ վարդ օգիին : Յովնաթանի ներշնչումը աւելի պարզ է . անոր գլխաւոր ազդիւրն է կեանքի հրձուանքը . երջանիկ արեւոտ խանուածք մը , որուն համար կեանքը քաղցր եղած պէտք է ըլլայ և որ իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէ կեանքին՝ խանդաղատագին անուշութիւնով մը երգելով անոր հաճոյքները որ բնութեան գողտր գեղեցկութեանց ծոցը կը փթթին : Իր աշխարհայեացքը այն է զոր Ալբատիոս ու Խայեամ՝ տարբեր շեշտերով երգեցին . կեանքը աղւոր , բայց վաղանցուկ

է, կ'ըսէ Յովնաթան, պէտք է օգտուիլ անոր ընծայած բոպէական քաղ-
ցրութիւններէն, պէտք է վայելիլ բնութիւնը, կ'ինը և գիտն' որ՝ բարու-
թեան ու եղբայրութեան հետ՝ կեանքին միակ արժէքը կը ներկայացնեն՝:

Վաղիւրն ոչ գիտես թէ զի՛նչ ծընանի,
Մարդոյ կեանքը վայրի ծաղիլի նըծանի,
Որ այսօր բացեալ՝ վաղիւն անցանի .
Խըմենք, եղբարք, զինի, մեղ անուշ լինի .
Առէք՝ խըմենք զինի, բանն Աստուած շինի:

Քնքուշ բարութիւն մը, եղբայրական գորովի շունչ մը կը ծածանի
այս զուարթ և անհոգ կենցաղասիրութեան վրայ, ինչպէս լուսընկան՝
ծովուն վրայ քաղցրօրէն ծփծփուն .

Ապա ուժ սըրտի քէն ունի, հաշտութեան ծընայ .
... Մինակ մի՛ ուտէք, բաժանեցէք, հաւասար նըստէք:
... Կարմիր զինի խըմէք մեկըզմէկի ձօտ,
Միմեանց տըւէք ծաղիկ վարդ անուշահոտ:
... Այլ եւ խաղաղութեամբ խըմելն է հալալ,
Ոչ հարբիլ, ոչ կըռուել և ոչ բարկանալ .
Պարկեշտութեամբ ըմպել, սիրով զուարճանալ:

Իր սիրերգը գաշն ու թարմ՝ գայլայն է երջանիկ տարիաւորին,
գմայլական պաշտամունքի խունկը որ կը բարձրանայ դէպ ի գեղուհին,
փառարանող օրհներգը որ կը թրթռայ սիրոյ ծաղկագարդ խորանին սոքը:
Նոյն իսկ երբ կը ձգնի ողբալ, այդ սիրերգը զուարթ է ներքնապէս. "ձեւի
համար" են այդ բոլոր տրտունջները . այդ լացերը հեշտութեան են աւելի
քան սառապանքի . պաղատանքը կը լուսաւորուի ապահով յաղթանակին
պայծառ ծածանչումովը:

Զալու՛ւժ, ուրա՛խ եճ, ամա՛ն, ամա՛ն,
կը գոչէ երգիչն իր տաղերէն մէկուն մէջ, — ինչ որ ցոյց կուտայ որոշա-
պէս թէ իր ողբերը՝ ա՛լ աւելի «ուրախ» ըլլալու, ա՛լ աւելի սիրուելու և
վայելելու տենչ մըն են քան ճշմարիտ սառապանքի ձիչեր:

Յովնաթանի երգերուն մէջ թուրք ու պարսիկ բանաստեղծութեան
— մասնաւորապէս՝ ժողովրդականին — ազդեցութիւնը ակնբեր է՝ ինչպէս
ըսի. մերթ թըքերէն ու պարսկերէն տողեր, երկտողներ իսկ կան երգերէն
ոմանց մէջ. բայց և այնպէս, այդ բանաստեղծութիւնը, թէպէտ մին
ամենէն հեշտասէրներէն ու հեթանոսներէն որ մեր մէջ տեսնուած ըլլան,
լկտի, կողիտ ու զուտ սովական հանգամանք չունի՝ ինչպէս յաճախ՝ մահ-
մեատական ժողովուրդներու քերթութիւնը, և խորքին մէջ՝ հայ-քրիստոնեայ
աշուղի զգայնութիւնը ի յայտ կը բերէ, ու նոյն իսկ ձեւին մէջ՝ թուրք-

պարսիկ փոխառիկ տարրերովը հանդերձ՝ շատ աւելի սերտ կապ ցոյց կուտայ հայ աշուղական հին բանաստեղծութեան հետ քան Վայեաթ-Նովայի երգը, որ աւելի անձնական նկարագիր մը կը յայտնէ՝ մահմետական բանաստեղծութենէն աւնուած տաղաչափական ու հոետորական ձևերու մէջ արտափայլող: Յովնաթանի մէջ կը գտնենք բաւական պատկերներ, գաղափարներ, դարձուածքներ, որ քուշակը կը յիշեցնեն. ահա՛ քանի մը օրինակներ.

Նըռներդ հող կու դառնայ, է՛ր պինդ կու պահես,

Թող հաճբուրեմ օրհնեմ՝ հոգով զարդարվես:

(Յովն-թան)

Այդ ճերմակդ որ դուն ունիս, ըզշամած ծիծերդ որ ի ներս,
Մեռնիս այլ անդին երթաս՝ դայդ ճերմակ ծոցիկդ ի՛նչ առնես.
Զամէնըն որդերն ուտեն, դու է՛ր զիս ճահրուճ կու պահես:

(Քուշակ)

Զերդ ձուկըն ջրբէն դուրս կուգամ տապակ:

(Յովն-թան)

Ես ձուկ ու դու ջուր, հո՛գի. առանց ջուր՝ ձուկըն մեռանի:

(Քուշակ)

Ինձ կարօտ մի՛ թողուլ, նազու սիրական,

Կու մեռնիմ, կու ճընաս դու ինձ պարտական:

(Յովն-թան)

Ացիկն թէ՛ դու դեղ ունիս, տուր ինձի որ կենդանանամ,

Թէ՛ չէ՛ կու մեռնիմ զընամ, զան ասեն քեզ ճարդասպան:

(Քուշակ)

Կիեի պիտի, ոչ խըճուճ ես, ոչ բերուճ ես:

(Յովն-թան)

Զարախն ալ արիւն ունի, ոչ խըմէ ոչ տայ խըմելու:

(Քուշակ)

Քեզ ո՛նց թողեմ, ո՛նց հեռանամ, ո՛նց ճուռանամ:

(Յովն-թան)

Առանց քեզ ես ո՛նց ապրիմ կամ իմ աչերըս տանի քուն:

(Քուշակ)

Լեզուի տեսակետով, Յովնաթան շատ տարրեր է Վայեաթ-Նովայէն: Յովնաթանի լեզուն խառնուրդ մըն է արեւելեան և արեւմտեան Հայերէնի, գրաբարի զարգերով բարդացած, հին աշուղական բանաստեղծութեան ասուծիւններով ու բառերով ճոխացած. Վայեաթ-Նովայի լեզուն պարզ է, միատարր, Թիֆլիսի Հայոց տեղական բարբառն է՝ անխառն:

Գալով տաղաչափութեան, ձևերը գոր կը գործածէ Յովնաթան.

նուազ փոխառիկ, աւելի ինքնատիպ և ազատ կը թուին քան Սայեաթ-Նուփա-յիները, որոնք արաբ-պարսիկ տաղաչափական բարդ ձեւերուն վրայ կաղապարուած են: Գովնաթանի տաղաչափական ձեւերը աւելի պարզ են՝ սիրերգներուն մէջ մանաւանդ. սովորական «երգ»ի տաղաչափութիւնն է, ընդհանրապէս քառատող տուներու բաժնուած, յաճախ յանկերգով, որ մերթ չորրորդ տողն է, մերթ զատ տող մը կամ երկտող մըն է որ կ'աւելնայ քառատողին: Տողերուն վանկերն են 7 (առանց հատածի), 8 (առանց հատածի), 11 (6—5), 9 (5—4 և մերթ առանց հատածի), 11 (4—4—3 և մերթ առանց հատածի), 15 (7—8 և մերթ 8—7, մերթ առանց հատածի). կարգ մը աւելի երկայն տողերով տաղերու մէջ՝ (ինչպէս ԺԲ. տաղը) տողը տասնվեց վանկ ունի՝ առանց որոշ հատածի: Կան ալ տաղեր, որոշ հատածներու բաժանմամբ, ուր կը գտնենք տողեր՝ անկանոն՝ օրինակչի աղաւաղման հետեւանքով: Մերթ՝ այլ և այլ վարի-անթներէ օգտուելով, կամ երբ շատ զիւրին էր գուշակել պակաս բառը, լրացուցած եմ տողը. բայց յաճախ թողած եմ նշյնութեամբ, քմահաճ փոփոխութիւններ չաւելցնելու համար:

Ներդաշնակութեան զգացումը շատ խոր ու փափուկ է Գովնաթանի մօտ (ինչպէս և Սայեաթ-Նուփային, ինչպէս մեր հին աշուղներուն մեծ մասին ու մանաւանդ աննման Գուշակին մօտ): Այդ տեսակէտով, մեր նոր բանաստեղծները շատ բան ունին սորվելու մեր հին աշուղներէն: Բառերը ընտրուած ու զասուարուած են երաժշտականութիւն յառաջ բերելու ական-բեւ ու գրեթէ միշտ զմայլելիօրէն յաջողած զիտումով մը. նկատելի է որ մեր լեզուին երկայն ու ծանր խժալուր բաղաձայններով խճողուած կարգ մը բառերը վտարուած են ընդհանրապէս այդ երգերէն. կը տիրեն հոն քաղցրահնչիւն. կարծ ու սահուն բառերը, ձայնաւորներով լեցուն. ու պարսիկ, արաբ բառերը, ա՛յնքան երգեցիկ ու նուրբ. զոր Գովնաթան լիարուուն կը գործածէ. քիչ չեն նպաստեր իր տաղերուն երաժշտականու-թիւնն աւելցնելու. բառերուն գասուարումն ալ մեծ ճաշակով, կիրթ ական-ջով է կատարուած. գրեթէ բոլոր տողերը կը թաւալին հանգարտ, թեթեւ, անգայթ.

Աչքերդ այնախանա, ոսկեղէն սուր այ.

Միահ՝ արտեւանունքդ կապած է թուրայ.

Քու սէրն կըրակ է, իմ սիրաբն՝ բուրայ.

Դու իմ խելքս տարար, ես չունիմ զարար:

Ունքերդ է հիւալ, վարսերդ լալայ.

Ես բու սիրուդ կուլամ, կու կանչեմ նալայ.

Մեր մէջի թշնամին անկանի բալայ.

Դու իմ խելքս տարար, ես չունիմ զարար:

Լեզուդ քաղցրախօս՝ հազարան բլրբուն .
 Մէկ ձեռնիդ զինուոյ թաս , մէկ ձեռնիդ սրճբուն .
 Երեսիդ խալերն կապած սիահ գուլն .
 Դու ի՞մ խելքըս տարար , ես չունի՞մ դարար :

III
 3879
 A

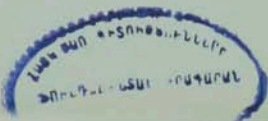
Ոճը , թէ՛ ԅոփնաթանին և թէ՛ Վայնաթ-Նովային մէջ , փափուկ է և նուրբ . — Ի նկատի ունենալով անշուշտ՝ լուսագոյն կտորները . Վայնաթ-Նովայինը՝ աւելի ծանր , խոր ու վեհ , ԅոփնաթանինը՝ աւելի թեթեւ , շնորհալի , ոստոստուն , լուսաւոր : Ճաշակելու համար ԅոփնաթանի ոճին հրապոյրը , անհրաժեշտ է նախ ընտրութիւն մընել իր տաղերուն մէջ , որոնք անհասար են . թող մասեր չեն պակսիր հոն , մերթ՝ աշուղական քիչէներ յեղյեղուած , անկապակից , առանց ոգեւորող անկեղծ ներշնչման . այդ տկար կտորներուն մէջ կը գտնենք նաեւ մերթ գռեհկութիւններ , մերթ՝ տիրացուական տարրի մը խառնուրդը : Այդ տաղերուն մէջը կան սակայն առնուազն 15-20 հատ , քանի մը երգիծական հատուածներ , մէկ քանի խրատածներն ու տօնի երգեր (մասնաւորապէս «Յորժամ եղեւ գարուն , արեւ ծագեցաւ» զմայլելի երգը , և «Հայոց Զատիկն» զուարթաշող գարնանարոյր տաղը , և մանաւանդ կարգ մը սիրերգներ , թարմ , գունագեղ , գոգոտր զգացումով մը լեցուն , ինչպէս ի միջի այլոց՝ «Նոր ծաղկեցաւ այգին , եկել է գարուն» , «Եկ գընանք պաղչէն նըստեմք չորս բոլորն շարած վարդի» , «Նագելի ծաղիկ , տամ քեզի բարեւ» , «Գովելի ծաղիկ ես դու ի մէջ ծաղկանցըն վարդ թաջիսար» , «Ամեն առաւօտ կուգաս ծաղկներով» , «Աստի՛ կուգաս , քաղցր բլրբուն» , «Լուսնի նըման պայծառ երես բոլորած» , «Առաւօտուց մէկ մի տեսայ զարգարած» , «Ասել ես թէ գարնան վախթը» , ևն.) որոնք իրական և ինքնայատուկ արժէք ունին և սահմանուած են տեւական կեանքի մը :

Տեսէք , օրինակի համար , վերոյիշեալ տաղերուն մէջէն՝ հետեւեալը , է՛ն աղօր սիրերգներէն մին Հայոց բանաստեղծութեան .

Գրու.
 32

Ամէն առաւօտ կուգաս ծաղկներով ,
 Երեսօքը նըման շէճսի դամարայ ,
 Ծով աչքերդ լըցած անզին քարերով ,
 Ունքերդ վրայ կապած՝ հրեղէն կամար այ :

Լուսինն ամէն օր երեսդ կու նորի .
 Քեզ տեսնողին խելքն ի՞նչպէս բոլորի .
 Քո ծոցըն պաղչայ նըւան խընժօրի ,
 Պիկդ կու պահես աշացն , էդ ո՛ւմ համար այ :

Երթունքը բարակ է, կարմիր ու փայլուն,
Տեսնողըն խեւ կ'ելնի և սիրտըն արին .
Երբոր բարով հասնի՞մք շնորհագարդ գարուն,
Ես էլ չեմ հաճերեւլ՝ կ'ելնեմ աւարայ :

Ճանապարհդ կու նայի՞մ տեսնեմ երբ կու դաս,
Ծածուկ ծիծաղելով ինձ բարեւ կու տաս .
Հայի՞ք որ թշնամուցն շուտ կու հաւատաս .
Ես կուլամ, դու ուրախ՝ նըստիր դա՛մ արա :

Այս հատընտիր սիրերգներէն իւրարանչիւրը՝ բաժակ մը ազնիւ գինիի բուրումն ու տաքութիւնը կը շնորհէ ընթերցողին, կամ ցողաթուրմ քնքշութիւնը դաշտէն նոր փրցուած խուրձ մը ծաղկի : Եւ ասի աւելի քան բաւական է որպէս զի մենէ մէկը փութար այդ սիրուն տաղերն ու զանոնք հիւսող երգչին անունը լոյս արեւ հանել անարդար մոռացումի մը խաւարէն :

F.

ՅՈՎՆԱԹԱՆ ՅՈՎՆԱԹԱՆԵԱՆ ԵԿԱՐԻՉԸ

Ինձ ծանօթ երկու աղբիւր կայ միայն՝ այս անձնաւորութեան վրայ կենսագրական տեղեկութիւն տուող, այն է Շահխաթունեանի գործին մէկ հակիրճ հատուածը և Արարաճի մէջ հրատարակուած դիւանական գրութիւնը : Ինչ որ կը գտնենք ասոնց մէջ Յովնաթան նկարչի մասին՝ շատ քիչ բան է . ծննդեան թուականը յայտնի չէ, ոչ ալ մահուան . ծնած է ինքն ալ՝ իր հօր ու պապուն բնավայրը՝ Եօսօթ, որովհետեւ ինքն եւս ըստ դիւանական գրութեան՝ կը կոչուի «Եօսօթեցի» . բայց օրտեղ ուսած է, Կովկասէն դուրս ուղեւորած է՝ իր պապուն պէս . չենք գիտեր : Շահխաթունեանի հատուածը շատ բնական է . ահաւասիկ .

«(Ղուկաս կաթողիկոս) նորոգել եւ ըստ բոլորին և զմէջ սրբոյ Տաճարիս՝ զորմուծես և զառաստաղն բազմատեսակ գեղեցիկ նկարուք խորհրդաւոր պատկերոք ի ձեռն հանձարաւոր արհեստագէտ նկարչին Յովնաթանու, որոյ յիշատակարան արձանագրութեանն զնի ի շրջապատ հիման մեծի կաթողիկէին, ի ներքոյ արձանագրութեանն Համասանցի Աստուածատուր կաթողիկոսի, յայս օրինակ .

Տրդատ, Աշխեն և Գառնիկուհիս
(Ռեմանկար, Թանգարանին մէջ պահուած)

« Ի քուին (Հայոց) ՌՄԼԵ (1786) շնորհիւն Ասուծոյ Տէր Ղուկաս կարողիկոս վերսիւն նորոգել ևսու գիտախեւայ զերկուս սիւնս արոյն Տաճարիս . ապա ևս գրոյր մեքս տորին՝ որ անշխաջեայ եր, նորապես քեւայ ծաղկեղուցի հանդերձ խորհրդաւոր պատկերո՞՞ ինս գոյիւք ստացելովք ի յորհնեայ ժողովրդոց մերոց, ի յիշատակ ինձ ևս ինոցն, ի վայելս ազգի Հայոց ևս միարանից արոյն Աթոռոյս . Արդ, խնդրեմ ի վայելողացոյ յիշել զիս յարժանանայ յաղօքս ձեր աս Ասուած՝ յուրե ևս դուք յիշեայ լիջիք . աւեկն : »

Այս հատուածին մեծագոյն արժէքը այն է որ թուական մը կուտայ, Եջմիածնայ Տաճարին ներքին վերանորոգման թուականը, 1786, որով և Յովնաթան նկարչին ո՞ր ատեն ապրած ըլլալուն մասին մտաւոր ծանօթութիւն մը կ'ունենանք :

Գիւանական գրութիւնը աւելի հարուստ է մանրամասնութիւններով : Այդ գրութիւնը, մեծապէս շահեկան է՝ ոչ միայն իր տուած բազմազիմի տեղեկութիւններովը Տաճարին վերանորոգման մասին, այլ և իր արեւելեան յորդահոս, ճոխերանգ, պերճաբառ ոճովը՝ զոր չի յաջողիր խանգարել իր գրաբարին բաւական մաքուր մեծապայելչութիւնը մերթ ընդ մերթ ծակկող օտար բառերուն զաւեշտականութիւնը : Գրութեան առաջին մասը կը գծէ նկարագիրն ու կեանքը՝ կաթողիկոսացումէն առաջ ու յետոյ՝ Սիմէոն մեծագործ կաթողիկոսին արժանաւոր յաջորդն եղող այդ պատուական Ղուկաս Հայրապետին, «այր գերահանձար և նրբանկատ, խոնարհամիտ և հեզաբարոյ, բարեկարգութեանց և սրբութեանց կրօնից սիրող . հօր, վրէժնիզիր և կարգաւորիչ . առ յանցաւորս իւր յոյժ անյիշաչար և համբերող, և քաղցրաբանութեամբ և սիրով և հոգեւոր խրատիւք ուղղիչ, և առ կարօտեալս և շքաւորս ողորմած և գթածագունեղ, և հարկաւոր պակասութեանց նոցին լցուցիչ և սրտազիւրիչ, և ստորադրեցելոց իւրոց ըստ իւրաբանչիւր շափու և աստիճանի շահող և մխիթարիչ թէ՛ ի բանս, թէ՛ ի գործս և թէ՛ յարդիւնս, և ըստ ամենայնի միաբանասէր»¹ : Չեմ ուզեր ծանրանալ այդ առաջին մասին վրայ, որ կարեւոր է իւր Փայր-Աթոռի պատմութեան մէկ էջը լուսաւորող վաւերագիրը, և կ'անցնիմ՝ երկրորդ մասին, որ նիւթիս հետ ուղղակի կապ ունի : Գրութիւնը կը յիշատակէ նախ՝ վերանորոգումները զոր Ղուկասէն առաջ Աստուածատուր (օծուած 1715, մեռած 1725) և Սիմէոն (օծուած 1763, մեռած՝ 1780) կաթողիկոսները կատարած էին, որոնք սակայն պակասաւոր ըլլալով խախտուիլ ու քայքայուիլ սկսած էին :

« Թէպէտ յաւուր Տեառն Աստուածատուրչ հոգելոց Հայրապետին, և ի ժամանակս նախալրողմանն կալուածոցն զղլպաշից թագաւորաց, ի մէջ աս-

տուածեան տաճարիս շինեցան բոլոր ճարճարճեայ հրաշակերտ շինուածքն եւ ծաղկեցան , եւ շորեքեան խախտեալ սինքն նորոգեցան , եւ տանիքն եւ յատակն սալեցան , եւ մէջն սրբոյ տաճարիս բռածք սպիտակեցան եւ պատկերագրեցան ի տեղիս տեղիս , եւ անհեկեկ ծաղկեցան հոգաբարձութեամբ նոյն հոգելոյս Տեառն Աստուածատրոյ Հայրապետին ի ՌՃԴ թուին սրպէս զրի ի պատմութիւնս նորին երանելոյ , ի գաւազանագրքի աստ . սակաջն 60 եւ այլ աւելի ամբ անցանելով , յայտքան միջոցո՛ւմ սրբոյ տաճարի տանեաց բոլոր սալքն եւ քարինքն ճաշեցեալք եւ քայքայեալք էին եւ տեղի տուեալ ճտից անձրեաց , եւ ի հոսիլ յորդարուլիս անձրեաց եւ հեղեղաց խկոյնն ի ներքս մտանելով , զբռածեփս եւ զճաղկունսն զիջացուցանելով եւ եղճանելով ի վայր թափէին , այնքան մինչ զի ի տեղիս տեղիս ի կաթիլ անձրեաց յորդագունից ի յատակս եկեղեցոյն զանօթս պղձեղէնս զնէին ի պարագրութիւն անձրեաջուրց (զոր աջօք մերօք տեսաք) : Զայս տեսանելով Տեառն Սրմէնին հոգելոյս կաթողիկոսի ճնողի մերոյ , նախապէս մեծաճախս զբաճաղեացութեամբ զբոլոր տանիսն սրբոյ տաճարին զկարահնար մեքենայիք (այսինքն զգերանս մի պնդապէս ի վերայ տանեացն իբրեւ զշարիս անբացուցանելով , եւ զբռուանկունի փոկակալ թաթ մի ի ծայր գերանոյն կախելով ճախարակաւ , եւ զտուտ փոկին կամ պարանոցն ի լուծ երկուց եզանց կապէին եւ ուղղակի զեղինսն քշող մի հանդէպ գերանին վարէր , եւ թաթ կշռոյն երանելով եւ իջանելով զհնազոյն քարինսն ի վայր բերէր , եւ զնոր քարինսն ի վեր տանէր) եւս խարտեալ քարաճրք եւ կրամածիւք անբապէս սալի ետ . նաեւ զերկոլոսն ճախակողման դասուց առաջին եւ յետին խախտեալ սինսն մինչեւ ի վերին կամարսն հաստատապէս վերանորոգել ետ ի ձեռն քաջավարձ ճարտարապետի Սահակ կոչեցելոյ . եւ մինչ կամէր երանելին զմնացեալսն եւս նորոգել , անյաջողութիւնք եւ պէս պէս նեղութիւնք , եւ ճանաւանդ ճանրագոյն վիշտք եւ հիւանդութիւնք վերաժամանեալ արդելին , եւ վերջապէս վասն օրհասին կանխելոյ չուեաց առ ճշտաբաղձալին իւր Քրիստոս . եւ խորհուրդն մնաց անկատար » :

Ղուկաս կը ցանկայ ամուր , տեւական , կատարեալ ու շքեղ վերանորոգման մը ձեռնարկել . քակել կուտայ բոլոր նախկին հինցած , աւրուած , խաթարուած ներքնազարդը , և ամբողջապէս կը նորագոյնացէ Տաճարը , ատոր համար լիարուսն յատկացնելով գումարներ զոր ամբարած էր Ժողովրդական տուրքերով ու նուիրատուութիւններով , ու նաեւ՝ բերել տալով լաւագոյն նիւթեղէնները և ամենէն նշանաւոր ու կարող արուեստագէտները , և ինքն իսկ՝ իբր ճաշակաւոր բանգէտ մարդ՝ անձամբ հսկելով , զեկամարելով , գործակցելով այդ վերաշինութեան : Ասելք հօս դիւանագիրը .

« Իսկ ի յաջորդելն զկնի նորին հոգեընտիր Հայրապետիս մերոյ Տեառն Ղուկասու սրբազան Կաթողիկոսին , Աստուծով սկսաւ նա զսիրտ Զորաբարէլի

ստանալ, և առատօտենչ սիրով վառել ի սէր և ի շինութիւն և ի վերանորոգութիւն սրբոյ Քրիստոսահիմն տաճարին. ձեռնարկեալ նախապէս գմնացեալ զերկոսին խախտեցեալ և բեկբեկեալ սիւնան աջակողման դասուն, որ երկոքին կաթուղիկոսարանք են, շինեցուցանել ի հիմանց անտի և նորոգել հանդերձ իւրեանց քառակուսի վերնակամարօքն, մեծածեծ և անփտելի ընտիր ընտիր քարածրք կարծրագունիւք լուսապէս կոփակոկ տաշեցելովք. ձիթաշաղախ և պնդակագճ լոկանիւք ամբապահ և հաստահեղոյս երկաթեայ կապիչս բազումս զետեղելով ի մէջ սեանց առ ի բճրանել զբարինս ընդ միմեանս, և կրածածիւք պնդել և քառակուսի հաւասարաչափ ճակատիւք զարդարել ի հիացումն տեսողաց. և այսոքիկ ձեռածրք քաջարհեստ ճարտարապետի Գասպար կոչեցելոյ: Գիտելի է և այս, զի զչորեսին սիւնն Աստուածան տաճարին թէպէտ ի հիմանէ շինել զբեցար, որպէս և է իսկ՝ որքան առ շրջապատ քարինսն, որք բեկբեկեալ և փոշիացեալ իսկ էին, բայց շնորհիւն ճարտա ճարտարապետին Քրիստոսի, և ազօթիւք սրբոյ Լուսաւորչին մերոյ՝ հոծախիտ և թանձրախուռն խճօղն (որ է ըսբխտումն) կարի ամբագոյն և պնդակագճ էր, մինչ զի յօժարակամ եթէ մուրճ կամ ուռն և կամ երկաթեայ գործիք հպիւր վասն սերտութեան և ամբողջութեան զձայնս արձակէր, և տեսողքն զարմայեալք զփառս տային պահպանողին Աստուծոյ:

« Եւ յետ երկուց սեանցն իւրակերտից՝ սկսաւ զբոլոր եկեղեցւոյ վերնակառուց կամարաց և կամարամիջաց և սեանց և այլ շրջապատ որձոց եղծեալ և ապականեալ և ի ճոխիր զարձեալ հնագոյն բուստեփան, այսինքն գաճսն, խալառ քակել տալ, և ո՛չ թողուլ նշմարանք ինչ հնագոյն գաճից և եղծեալ անհնթեթ ճաղկանշից, սկսեալ ի մեծ կաթուղիկէի զճրէթամէջ կեղորձէն մինչև ի ստորին յատակն եկեղեցւոյն՝ հանդերձ ամենայն խորանօք և բեմիւքն, բայց միայն զբանի մի հնագոյն պատկերս մնացին. գալնս ևս ի բաց առին ի տեղեացն առ ի վերանորոգել: Երդ՝ մինչ զբոլոր եկեղեցւոյ որձոց և առաստաղաց և չորեսին սեանց և կամարաց բուստեփան, այսինքն սվազսն, սկսան վարպետքն բակել, յայնժամ երեւեցան ի վաղնչուց ժամանակաց բակեցեալ տեղիքն և հնագոյն բեկբեկեալ և ջախջախեալ բարինքն և երկիւղալի փտութիւնքն, ճանաւանդ ի յետին դասուց երկոքին կամարքն, որք խալառ փշրեցեալք էին, և մեծածեծ բարինքն ի տեղեաց իւրեանց ի բաց ոտեցեալք, զորս ի բակին մեծ ճարտարապետին զարհուրեալ վասն երկիւղի ճահուան՝ զլուսարար Մարկոս եպիսկոպոսն առ սրբազանն էր յղեալ, առ ի ճանուցանել նմա զվտանգաւորութիւն կամարացն, զի մեծ կաթուղիկէի զճրէթին ի վերայ այնց չորից կամարացն էր շինեցեալ, յորոյ ճանրութեանէն էին բեկոտեալք: Իբրև լուսա սրբազանն (զերկիւղալի և) զարձառաթիթ լուրն գայն, ինքնին յարուցեալ զնաց ի տաճարն, և ելեալ ի զլուս սանդղոյն և ետես զերկիւղալի տեղիսն, իւրով աստուածազդեղիկ հանձարողն զղիւրադոյն հնար իմն եցոյց ճարտարապետին առ ի զիւրօքանչիւր քարինսն փայտիւք և այլ մեքենայիւք նախապնդել, և միակ միակ զփշրեալ քարինսն բեկոտեալ հանել, և ի տեղին

զնոր պնդագոյն և ընտիր ընտիր կամարաբարինս շարել լոկոնիւր և երկաթապէս առնել . նմանապէս և զայլ տեղիան , որք ի ժամանակս Տեսուն Աստուածատրոյ Հայրապետին , ի վերանորոգելն զմէջ եկեղեցւոյն , վասն վրդովմանց և սպառ-
րագճացն որ ի մէջ Պարսից և Տաճկաց՝ յայնմ սասանման և յերկիրալի ժամա-
նակին անձեռնահաս լեալ ի շըջապատս սեանց և այլ որձոց՝ ի տեղի բարանց , ի վաղնջուց բակեցեալ և ճաշեցեալ տեղիան փայտիւր և զիւրափուլ կղմեղբրք էին կարկատեալք և երեսքն բռեալք , որոց զփայտեայ կոտորան տեսար աջօք մերովք . այնորիկ ևս բարամբք շինեցան պնդապէս և ընդ հնոյն յարձարեցան : Արդ՝ մինչ այսպէս տաժանակիր աշխատութեամբ զամենայն քարեղէն բեկրեկեալ տեղիան և զհնագոյն խախտեալսն նորոգել ետ , ապա այնուհետև զբաշտահմուտ բռածեփ , այսինքն զգաճապ Վարդեսու բերել ետ , և զաստուածակերտ սաճարս բոլորապէս ի յատակէ որմաց մինչև ցմբակէան մեծ զճէթին հանդերձ բոլոր կամարօք և կամարամիջօք սեամբք և խորանօք արծաթափայլ սպիտակութեամբ բռածեփս առնել ետ :

« Արդ՝ մինչ նորոգեցան խախտեցեալ սիւնք և կամարք և այլ հնութիւնքն սրբոյ Աստուածեան տաճարին և բռածեփ եղեալ ձիւնափայլ և արծաթանիշ սպիտակացան ի ներքուստ անտի բութրապէս , ապա այնուհետև զճաղկարարու-
թեան և զպատկերազործութեան պատրաստութիւնս տեսանելով՝ ի հեռուստ տեղեաց և ի հոյակապ մեծամուն քաղաքաց զգոյնագոյն , զերանգ երանգ և զազալին դեղորայս և զտակեայ վարդա ծառուրս ի յեայտուզոյ ձեռամբ հարազատ նուիրու-
կաց արհիւագունից նախապատրաստել հոգալ և բերել ետ : Եւ այս ամենայն զովութեանց արժանի և յոժ անուանի Շօռօթեցի գեղեցկանկար և քաջավարժ Յովնաթանեան Յովնաթան շնորհալի պատկերահան և ճաղկարար վարդեսն , որ ի Թիֆլիզ բնակէր , ի մեծագոր արքայէն Վրաց խնդրեալ՝ բերել ետ ի սուրբ Աթոս աշակերտօքն հանդերձ , զորս հայրական սիրով և պատուով մեծաւ ընկա-
լեալ , և զուճիկս առատ լիաձեռնութեամբ շնորհեալ , և զպատշաճաւոր յարկս զարդարեալս ի բնակութիւն նոցա տուեալ՝ հրամայեաց զգանազան և զխորհրդաւոր օրինակս պէսպէս և զեղեցկատեսիլս ճաղկանց նախանկարել ի տեսութիւն և ի հաւանու մն ինքեան , առ ի ճաղկազարդել զբոլոր Աստուածակառոյց և երկնա-
նման տաճարն հրաշալի : Այլ և զգերանս մեծամեծս ստուարս և երկայնաձիգս և զտախտակս նոյնալիս ի ճայր փայտից՝ տաժանակիր աշխատութեամբ և զրաճա-
վատնութեամբ նախապատրաստեալ էր վասն խկեալայից և այլ մերենայից ի պէտս նորոգութեան Աստուածեան տաճարին , որովք և նորոգեալ և սպիտակացեալ էր բոլոր եկեղեցիքն (որպէս և զրեցար ի վերոյ) . նոյն յարձարատեսակ փայտիւր և գերանօքն հրամայեաց խորախոհեմ և հնարագէտ հիւսանց մերոց ճարտարաց Պետրոս և Գարրիէլ կոչեցելոց զտաճարն լուսակիր խկեալայակապ , մերենայա-
պատ և տախտակաշար առնել , ըստ յարձարութեան և ըստ պատշաճաւորութեան իւրաքանչիւր կամարաց , խորանաց և առատաղից՝ ի զիւրութիւն և ի ձեռնահա-

Ս. Ասեփաննո

* (Մարմարի վրայ նկարուած, Աւագ Անդանին նակար)

սովորեալ ծաղկաբարաց . և այս ո՛չ եթէ մի անգամ, այլ բազում անգամ՝ ըստ պիտոյցից և ըստ փոփոխման իւրաքանչիւր տեղեաց . և հիւսքն մեր քաջալարժ դրով՝ պնդակազմ յօրինէին . և այնուհետեւ Աստուծով զօրացեալ Յովնաթանն շնորհալին աներկիւզութեամբ զձեռն ի զօրժ արկանելով նախապէս զըստան կոչեցեալ օրինական և նկարագիրն ցուցանէր Տեառն մերոյ մեծի սիրովառ սրբազանին , և ըստ հաճութեան և հաւանութեան նորին տաջեալ ոսկեճաճանչ փայլմամբ և զեղաղէշ յօրինմամբ , զեղեցիկ և հիանալի տեսեամբ ծաղկազարդէր . և ինքն սիրատարփ սրբազանն ո՛չ զազարէր յերթեւեկս առնելոյ յԱստուածահրաշ տաճարն . և զրեթէ զչափ և զձեւ ոսկեփայլ ծաղկանց զանազան զեղեղելոց և խորհրդաւոր պատկերաց Աստուածազրդեցիկ հանճարովն և նրբանկատ իմաստութեամբն իւրով ինքն յօրինէր ի զարձայունն տեսողաց , ի ձեռն հանճարեղ խրատուց և պատուիրանաց իւրոց հանապազօրոպականաց , թէ յայտնի և թէ ի ծածուկ , — նախապէս զերկոտասան լուսակազմ և խաչանիշ կամարամիջաց առաստաղան և զնոցին միջածիրան , կէտպէկ և պրտո կոչեցեալ , սկսաւ ոսկեճոյլ նկարիւր գեղաճաճանչ և բոլորակաձեւ միջակէաս նկարել , հանդոյն ճառագայթարձակ արեգական . և ոսկեայ թիթղամբբ , այսինքն եւլտուղեայ վարդաւ կապուտակ լէճվէրթիւր և այլ պայծառագոյն ծաղկօր՝ զարդարեալ և զանազան ձեւով նկարակերտել , և իւրաքանչիւր կամարակալ առաստաղաց միջածիրն ընդ իւր հանդիպակայ միջածիրն , համեմատ համազօրց և միաչափ յօրինեալ , այսինքն՝ աջակողման առաջին դասն ընդ ձախակողման առաջին դասուն , միջին ընդ միջնոյն , և վերջինն ընդ վերջնոյն՝ զոյզ զոյզ հանդէպ միմեանց . ոսկեփայլ ճառագայթիւր երկրորդապէս զպատարագմատուց սրբադնատուրբ բոլոր խորանն զարդարել եւս ոսկեղարդ ծաղկամբբ վերնակառուց կամարօք , բոլորակաձեւ ոսկեկազմ և զեղաճաճանչ միջածիրիւր , սրմովբ և առաստաղօք , հանդերձ պայծառափայլ յօրինմամբ՝ հիանալի տեսողաց : Երրորդապէս զ12 լուսակառուց և երկնանման աղնիւ կամարաց մէջան և ճակատան և կողմունն , հանդերձ չորիւր երկնաբերձ սեամբբն թէ սրպէս ոսկիաճոյլ նշուղիւր և զեղաճաճանչ ճառագայթիւր և պայծառաստեփլ ծաղկօք զանազանիւր զարդարեաց , և ոսկեփայլ գեղեցկութեամբ հիահրաշ յօրինուածով պճնապաճնոճ՝ պայծառազարդեաց . զուզահաւատար իւրաքանչիւր կամարբն և ճակատբն և կողմուրն հանդէպ միմեանց համանման ընկեր առ ընկեր համաբաղատ իրերաց՝ խորան ընդ խորանաց , ծաղիկ ընդ ծաղկանց , հաշխայր ընդ հաշխայից . և ճանաւանդ զբոլոր մէջս և զառաստաղս մեծի լուսակազմ և երկնահանդոյն կաթուղիկէին և բարձրաբերձ գծբէթին ի միջածրէն սկսեալ մինչեւ ցլեւրնակառուց կամարալուխան և անտի սկսեալ մինչեւ ցատրոտան չորից սեանց , այսինքն ի յատական հանդերձ սիւնայանիկնիւրն , թէ սրպէս չբնադատեփլ և հիանալի յօրնուտածովբ կերպակերպ խորհրդաւոր ձեւօք , նրբատեփլ զանազան ծաղկօք և ոսկեճաճանչ բոլորակօք , շքեղ և զարմանալի երանդ երանդ արփիափայլ փառօք ծաղկազարդեալ վայել-

չացոյց . զայնցանէ ճանրածասնաբար անհնարին է ճեղ ճառել ասա : Գանդի՛ Եստուածանկար և լուսազարդ տաճարն ըստ Եստուածային տեսլեանն և մեծախորհուրդ գերազանցութեան և խաչանիշ ձեւակերպութեան , թէպէտ որպէս զսին լուսեղէն և երկին երկնի ի յերկրի վայելչապէս զեղով հրաշակառոյց յօրինմամբ քան զամենայն զեղեցիկս զեղեցկագոյն է ըստ ներքին և ըստ արտաքին տեսութեան . սակայն նոյնն մինչ ոսկեակար պայծառազարդեցաւ , և եւս առաւել որպէս զհրեղէն և զլուսատիւ սին գերափայլեցաւ հանդերձ ամենայն առաստաղօք և կամարովք , խորանօք և սեամբք , և շրջապատ ործովք : Ելլ և՛ հաւասարաչափ սեանց միջին խորսխացն յորս ոտք կամարացն են կեղալք , ըստ բարձրութեան չափուց հինգ և կամ վեց կանգնոց ի վերայ շրջապատ բոլոր ործոց որ ի մէջ սրբոյ տաճարին զօտի գոյր հաստատեցեալ , որ ի բարբառս ալլադգեաց թախչայ և կամ չինիբար կոչի , զայն շրջարտոր գօտին զուս ոսկեայ թիթղամբք և մարտր լէճուէրդիւք ոսկեզօծ ծաղկել ետ պայծառափայլ տեսլեամբք . և որոց ի վեր և ի վայր զճեծամեծ ծառս և ծաղիկս վայելչագեղս և վարդափթիթն կազմել հրամայեաց , հանդերձ նոճի ծառովք կանաչազեղիւք սէվիլ կոչեցելովք :

« Ելլ և ի ճակատս չորից լուսակառոյց սեանց ի ներքոյ վերնախարսխաց բարձրադիտակաց և միջնախարսխաց սալաթոս կոչեցելոց խրաբանչիւր սեանց քառանկիւնից չորից ճակատուց զոյգ զոյգ և միակ միակ զհրաշագեղ պատկերս Տէրունականս և տնօրինականս՝ զսերորէից , զքրորէից և զառաքելոց և զայլ սրբոց , ոսկեզարդս և զեղաղէշս խորհրդաւոր և վայելչապէս նկարագրել և շքեղազարդել ետ ի վերայ կոտաոց , և ի ճակատս սեանց և սեղանաց , խորանաց և շրջաբոլոր ործոց և առաստաղաց զետեղել ետ , և զոճանս ի վերայ ործոց պատկերագրեցոյց , զարձանակերտ և հրաշատեսիլ յօրինմամբ և ոսկեզօծ փայլմամբ , ըստ ընդունելութեան եւ ըստ աւանդութեան , ըստ ծխի եւ ըստ վայելչութեան Հայաստանեայցս ուղղափառ կեկեղեցոյ , որք լինին ընդ ամէնն թուով իբրեւ 120 և այլ աւելիք , որք էին պատկերք Տէրունականաց , տնօրինականաց , հրեշտակաց , առաքելոց երկոտասանից , մարգարէից , հայրապետաց , վարդապետաց , ճգնաւորաց , կուսանաց , թագաւորաց , զինուորաց և զերահուչակ մարտիրոսաց հայկասեռից . զորս ըստ մեծի մասին նոր ի նորոյ ըստ ըզձալի և սիրալառ տնջանացն և ըստ Եստուածազրեցիկ և նրբանկատ հանձարոյն պատկերագրել և յօրինել ետ , և զոճանս որք հնացեալք և անգեղացեալք էին , նորոգեալ պայծառացոյց :

« Ելլ և՛ զտեղին իջման Բանին Եստուծոյ և զհրաշակերտ մարմարոնեայ գճբէթն որպէս սին հրեղէն և խորան լուսեղէն , որ ի կեղրոնի , այսինքն ի միջակիտի Եստուածեան տաճարին հրաշակերտեալ է , զայն եւս նոր ի նորոյ վերստին ներքոյ և արտաքոյ պատկերօք և ոսկեզօծ ծաղիօք և երանգ երանգ զունով շքեղազարդել ետ հիւանալի տեսողաց , և այսպէս մինչև ցհինգ և վեց ամս Եստուածակերտ և երկնանման տաճարն ի միջակիտէ մեծ գճբէթն սկսեալ

մինչև ցստորոտան սեանց և բոլոր որմոցն հանդերձ խորանօք և սեղանովք , բեմիւք և նոցին աստիճանօք ծաղկազարդեալ և պատկերազրեալ պայծառացոյց երկնաքառակ և եղենասարաս յօրինմամբ . նաև՝ զղրունսն նոյնոյ տաճարին արտաքին կողմամբք հանդերձ առաստաղան ձեծի և հրաշակերտի զանգակատանն , որ պէս պէս ծաղկամբք և զանազան կենդանեաց և թռչնոց պատկերօք քանդակազործեցեալ և նկարակերտեալ է , զայնս զունագոյն դեղովք ծաղկափալլ շքեղազարդեցոյց եւ խորհրդաւոր պատկերս եւս ի յառաստազս զրանցն նկարազրել ետ , ի վայելչութիւն , ի յուրախութիւն , ի բերկրասրտութիւն և ի պարծանս ազգին իւրոյ Հայոց ձեծաց , զոր Տէր Աստուած վայելիլ տացէ եւ հաստատուն պահեսցէ մինչև ցմիս անգամ զալուստն իւր : Ամէն :

« Ելլ և ի զարդ և ի պայծառութիւն տնօրինականաց և տէրունականաց տօնից և թափօրաց զամենայն խաչվառան , որք վասն վաղեմի լինելոյն անպիտանացեալք էին , թէ՛ ձեծաձեծքն և թէ՛ փոքունքն , զայն նոր ի նորոյ պայծառապէս նկարակերտել և շքեղազարդել և զունագոյն կերպասօք զարդարել ետ ի վայելչութիւն հոգեւոր հանդիսից : »

Այս նկարագրութեան մէջ մասնաւորապէս նշանակելի քանի մը կէտեր կան : ԅօմբաթման վարպետը , կ'ըսէ դիւանագիրը , Թիֆլիս կը բնակէր , և Ղուկաս կաթողիկոս «Արաց մեծագոր արքայէն» կը խնդրէ որ անոր թոյլ տայ զալ աշխատիլ Եջմիածին : Ուրեմն ԅօմբաթման Արաց արքունիքին նկարիչն էր , ինչպէս Սայեաթ-Նօվա՝ ճիշտ նոյն շրջանին՝ զխաւոր աշուղը նոյն Հերակի Բ. թագաւորին : Այդ գիրքին հասնելու համար , ԅօմբաթման արդէն բազմամթիւ գործեր արտադրած ըլլալու էր թէ՛ Թիֆլիսի մէջ և թէ՛ Կովկասի այլ և այլ տեղուանքը : Երդեօք մնացած են նշխարներ Հերակի արքունիքին համար կամ այլուր իր յօրինած գործերէն : Պէտք է փնտռել : Ուրիշ հարց մը . — ԅօմբաթման կուգայ Եջմիածին , ո՛չ միայնակ , այլ «աշակերտօքն հանդերձ» . ուրեմն ինչ որ կը մնայ այժմ Եջմիածնայ այդ վերանորոգումէն՝ միմիայն ԅօմբաթմանի ձեռակերտը չէ — անկարելի էր արդէն որ միակ անձ մը այդ փիթիսարի գործը իւրեքին զուլս հանէր , — նոյն իսկ քանի մը տարուան մէջ . այլ և անոր մէջ կայ գործակցութիւնը իր աշակերտներուն : Արօ՞նք են այն մասերը որ ԅօմբաթմանին մատեն են բղիած , և որօ՞նք՝ աշակերտներուն : Կայ նաեւ սա հարցը . Ղուկաս ուզած է ամէն բան նորոգել , գեղեցիկ ու ամուր շինել , բայց ջնջելով ամէն ինչ որ եղծուած , քայքայուած կամ անձաշակ էր՝ հին իւզաներկ նկարներէն մէկ քանին պահպանած է , ու որովհետեւ «հնացեալ և անգեղացեալ էին» , նորոգեալ պայծառացոյց , նոյնպէս և բոլոր հին խաչվառները որ «վասն վաղեմի լինելոյն հնացեալք և անպիտանացեալք էին , թէ մեծամեծքն և թէ փոքունքն , զայս նոր ի նորոյ

պայծառապէս նկարակերտել և շքեղազարդել և գունազոյն կերպասեր զարդարել ես՝:

Ըյս բոլոր գեղարուեստական գանձերէն՝ ինչ որ այժմ կը մնայ, աւա՛ղ, կէսն իսկ չէ: Տաճարը մանող մը՝ այսօր՝ կը կարծէ թէ Քիւրտերու արշաւանքի մը վաղորդայնին է որ հոն կը հասնի: Ի՛նչ հոյակապ ակտիւ մը ունենալու էր այդ Ըմբողջութիւնը՝ զիս քանդիչ ձեռքք անոր չղպած մեծագանձ, երփնազեղ, գարնանափառ, փթթինազարդ ահագին բուրաստան մը՝ պատերն ի վար յաւերժական թարմութեամբ ծաղկեւորած, և այդ փունջերուն, զրասանգներուն, ածուներուն, նոճիներուն արանքէն՝ հոս ու հոն՝ պատշաճօրէն ու ներդաշնակօրէն շրջանակեալ՝ պատին իսկ վրայ նկարուած, կամ կտաւաներկ՝ որմն ի վար կախուած, էական զէմքերը Արբազան պատմութեան և Հայոց պատմութեան, Մովսէսն ու Հայկը, Թագեոսն ու Տրդատը, Բասուածամինն ու Հոփփիմէն, Միքայէլ հրեշտակապետը և Ղարզան Մամիկոնեանը: Բհարունեան, որուն կը յայտնէի՝ անցեալ տարի Էջմիածնայ տաճարին իսկ մէջ՝ այդ աւերածութեան ինձ ազդած զայրոյթն ու ազուժիւնը, համազգաց կը յայտնէր զինքն ինձի, և կ'աւելցնէր թէ ինքը՝ Վեօրցեան ճեմարանի աշակերտ՝ միշտ խորին ու քաղցր սպաւորութիւն մը կրած էր ի տես այդ Քրիստոնէութեան ու Հայութեան մեծ զէմքերուն որ Տաճարին որմերուն ծաղկապսակ պուրակներուն մէջէն իր նորագարթ հոգիին կը խօսէին: Կիրառի կաթողիկոսին մէկ անհասկանալի քմայքը, — և ստոր չղիմարող Միարանութեան ալ աններկի թուրութիւնը — աւրշակած, մեծ մասամբ փճացուցած են այդ գեղարուեստական անմահ ամբողջութիւնը: Արմնագարդերուն ամենաստուար մասը քանդուած և, ինչպէս և որմնանկար զէմքերը, քանդելէ յետոյ, և ոչ իսկ այդ հատակտարները թանգարանին մէջ պահպանել ուզած է Խրիմեան: Միարաններէն ոմանք՝ իրմէ գաղտնի՝ ցանկալով պահպանել զանոնք, Խրիմեան իմացած է զայդ, և գործաւորներ զրկելով թաքըստօցը՝ փշուր փշուր ընել տուած է այդ կողմերը: Կորուսած ազատ կը մնան՝ բաց ի Տաճարին գմբէթէն և մէկ քանի վերին մասերէն՝ որ Փեթերպուրկի Հնագիտական Ընկերութեան գայթակղած միջամտութեան շնորհիւ փրկուած են, երեք փոքրիկ նշխարները զարդանկարներու, զլուս մը՝ որ Ս. Մինասինը կը կարծուի, և «Տրդատ, Բշխէն ու Խոսրովիզուխտ՝ ծնրագիր աղթքի»՝ պաշտօնի կտորը, զոր միարաններէն ոմանք յաջողած են ձողոպել քանդողական մոլեգնութենէն և այժմ կը գտնուին թանգարանը (ասոնց լուսանկարը կը հրատարակեմ հաստիս մէջ): Բւզաներկ նկարներէն, որ 120էն աւելի էին՝ ըստ զիւանական գրութեան, հազու 20-30 հատ կայ մնացած. անոնց մեծ մասը քնջել տուած է Խրիմեան

Առաքելայ մր
(Նկար)

կամ հեռուոր աննշան գիւղերու եկեղեցիներ ուզարկած . մէկ մասն ալ՝ տաճարին պահարանները գրուած , ու մէկ քանին՝ շրջանակէն հանուած , հասարակ առարկաներու պէս՝ սլորուած անկիւն մը նետուած . այդ սլորուածներուն մէջ էր որ գոայ թագակիր Լստուածածնայ նկար մը , Յիսուս մանուկը գիրկը , երկու կողմը երկու սուրբ , — հմայիչ գործ մը հայ «փրմիթիֆ»ի , ծալծլուած , մաշած , աւրուած՝ այն անխնամ վիճակին պատճառով ուր մնացեր էր . ասոր լուսանկարը ևս կը հրատարակեմ այս հատորին մէջ :

Ինչ որ կը մնայ ուրեմն , հետեւեալներն են . 1⁰ Արմնանկար դարգարանքներէն՝ գմբէթը և որմերուն մէկ մասը , և քանի մը հասակոտոր ու մէկ երկու դիմանկար՝ թանգարանին մէջ . 2⁰ Իջման Սեղանին ներքին և արտաքին դարգանկարներն ու պատկերները , որոնց մէջ կայ Լստուածածին մը Յիսուս գիրկը՝ վերջին ծայր շնորհալի (1) . 3⁰ Մուսքի գրան «սուստաղին» վրայ աւելցուած «խորհրդաւոր պատկերները» և զայն՝ ինչպէս և զանգակատունը պճնող պէս պէս ծաղկանց , զանազան կենդանեաց և թռչնոց քանդակներուն «Յովնաթանեան հոյլին կողմէ գունդոյն զեղովք ծաղկափայլ շքեղադարձումը» : Բեմին առաջը՝ երկու սանդուղիներուն մէջտեղը՝ մարմարակերտ ճակատին վրայ նկարուած՝ Լստուածածինն ու սուրբերու շարքը . 5⁰ Խաչմասնէր : 6⁰ Իւզաների նկարներ (ասաներկու առաքեալք , Գարբիէլ հրեշտակապետ , Միքայէլ հրեշտակապետ , Լեւուամ ընդունող Մարիամ , Լեւախը բերող հրեշտակը , Մկրտութիւն Քրիստոսի , Ննչումն Ս . Լստուածածնայ , Ս . Զոխիթիէ , Լստուածածին՝ Յիսուս գիրկը՝ քովը երկու սուրբ , Լեւուամ (կամ Մարիամ Եղիսարեթի մօտ ?) , Ընծայումն ի տաճար կամ երկրպագութիւն Մոզուց ? , Ս . Ընթրիք , Յարութիւն Քրիստոսի , Ոսնլուայ , Թաղէոս Ըռաքեալ , Բարթուղիմէոս Ըռաքեալ , Լստուածածին՝ Յիսուս գիրկը , արծաթեայ ճաճանշաւոր շրջանակով (2) :

Ըյս նկարչական բազմաձևե գործին , ինչպէս և Նազաչ Յովնաթանի քերթութեան մէջ , զգալի է օտար ազդեցութիւնը : Եւ յիմարութիւն պիտի ըլլար պահանջել այնպիսի շրջանի մը երբ հայ ժողովուրդը , անկաս կեանքէ վաղուց զրկուած , սորիւթեան մէջ մինչև վիզը խրած ,

(1) Միջից կարողիկտը ուզած է Իջման սեղանն ալ Բանդի , բայց զեր այդեղ՝ Միքարանուրիներ կորով ցոյց տուած ևս սրգիլում է :

(2) Աստուծոյ գաս՝ դեռ կան բերես Բանի մը մնացածներ , պլորուած ձևի թալ , ու և է անկիւն մը , ինձ անմասնօր : — Կան նաև՝ Էջմիածնայ ճանարին մէջ կարգ մը բոլորովին հոր նկարներ , մեծ մասամբ անարժէք , որոնք ու և է կապ չունին Յովնաթանի հետ :

արտադրէր արուեստագէտներ ու բանաստեղծներ՝ զուտ հայկական բացարձակապէս ինքնատիպ և ինքնաստեղծ ողբով: Իսկանն այն է որ օտար ազդեցութիւնը, Յովնաթան նկարչին ինչպէս Յովնաթան բանաստեղծին մէջ, ստրկօրէն կրուած չէ որ կ'երեւան, այլ իւրացուած, նորոգուած, ծոխացած՝ հայ խառնուածքի մը մէջէն անցնելով, պատշաճեցուած՝ հայ միջավայրին և զգայնութեան, ու յետոյ՝ երկուքին մօտ ևս, ակներև է գոյութիւնը անձնական որոշ ու ամուր տաղանդի, և տաղանդը միշտ կը կերպարանափոխէ, կ'անհատականացնէ ու և է արտաքին ազդեցութիւն որուն կ'ենթարկուի:

Յովնաթան նկարչին գործին մէջ կը զգացուի օտար երկու ազդեցութիւններ, — պարսկականը ու իտալականը: Բայց այս մանրամասնութեանց մտնելէ առաջ, նախ պէտք է զբաղիլ սա կարևոր հարցով. այդ բոլոր գործերը՝ կրնա՞ն Յովնաթանին կամ գէթ իր զվարցնին վերագրուել: Գիւտանական գրութեան ըսածներուն հետեւելով, կարելի է հաստատական պատասխան տալ այս հարցման: Բայց գործերը տեսնելէ և անոնցմէ ոմանց միջև զանուած ոճի, ծաշակի, զձագրութեան, վրձնի տարբերութիւնները նկատելէ յետոյ, անկարելի է պահպանել այդ հաստատական պատասխանը: Եւս աւելցնուածք լուծելու նպատակ տարր մը՝ այն է որ այդ բոլոր արտագրութեանց մէջ ամենէն աւելի անտարակուսելի կերպով Յովնաթանին գործը եզոզը՝ որմնապատկերներն են, իրենց ընկերացող պատի վրայ յօրինուած դիմանկարներով: Յովնաթանի բուն արհեստն իսկ էր «ճաղկարարութիւն»: որմանկարչութիւն: Արեւմե և միւս գործերուն մէջ հաւանականօրէն պիտի կրնան Յովնաթանին վերագրուիլ անոնք որ արհեստով կը նմանին և կամ կը մօտենան այդ որմնանկարներուն:

Արմնազարդերուն մէջ կը տիրէ պարսիկ ազդեցութիւնը, Բայց ի՞նչ ազատ, ի՞նչ յաջող ու անձնագրոշմ նմանութիւն պարսիկ արուեստի, ի՞նչ յանկուցիչ ծոխութիւն, ներդաշնակութիւն, ի՞նչ քաղցրութիւն գոյներու՝ հաստակոտորներուն մէջ. տաղանդաւոր Հայու մը ստեղծագործութիւնն է՝ պարսիկ տարալի մէջ: Քանի մը հաստակոտորներու լուսանկարչական վերարտադրութիւնը, զոր ընթեկըցողները պիտի գտնեն այս հաստորին մէջ՝ շատ քիչ գաղափար կուտայ այդ երկնաձօնի զարդարուեստին վրայ. պէտք է տեսնել:

Արմնազարդերուն մէջ ազուցուած դիմանկարները, որոնցմէ կը մնան միայն Տրգատ, Եշխէն ու Խոսրովիդուխար և Ս. Բիւնասը, ոչինչ ունին պարսկական. ատենք գործն են հայ նկարչին որ եւրոպական արուեստին ընդհանուր ծանօթութիւն ունի և որ ներշնչուած է մանաւանդ հայկական հին ձեռագիրներու մանրանկարներէն: Ետնց հետ պէտք է գտնուին նաև Եւազ Սեղանին առաջքը՝ մարմարակերտ ձախատին վրայ նկա-

րուած Աստուածածինն ու Սուրբերու շարքը, որոնց մէջ՝ Ս. Փիլիպպոսն ու Ս. Ստեփաննոսը զմայլելի են, Իջման սեղանը զարդարող նկարները, ու կտաւի վրայ իւղաներկ նկարներէն՝ Ննջումն Աստուածածնայ, Թագակիր Աստուածածին՝ Յիսուս գիրկը, երկու քովը մէկ մէկ սուրբեր, Ս. Հովիտիմէ, Ս. Ընթրիք, Յարութիւն Քրիստոսի, Ոսնչուայ, Թագէտս Առաքեալ, Բարթուղիմէոս Առաքեալ. ասոնք բոլորը, ուր եւրոպական (մանաւանդ իտալական) արուեստի տարտամ նմանողութեան մը հետ՝ շատ միամիտ, զգացուած, արեւելաշունչ, հայկական նօթ մը կը նկատուի, նոյն վարպետին ձեռքէն կ'յաճ կրնան համարուիլ, և կը թուի որ այդ բոլոր նկարներուն մէջ ասոնք են որ ամենէն աւելի Յովնաթանի գործը պէտք է ըլլան (1): Գրեթէ բոլոր, շինուածքով, արուեստով՝ զգալապէս տարբեր են, աւելի կանոնաւոր, աւելի յղուած, աւելի իտալական: Աւետարներ հրեշտակը և Աւետընկալ Մարիամը (2), Գարբիէլ և Միքայէլ հրեշտակապետները սքանչելի գործեր են, զուտ եւրոպական արուեստով. Քրիստոսի մկրտութիւնը՝ իտալական գործի մը ընդօրինակութիւնը կը թուի. Առաքելոց զուխները նոյնպէս նմանողութիւն են իտալական արուեստի. այդպէս և՛ Երկրպագութիւն Մոգուցը, Աւետումը, և խաչվառներէ ոմանց վրայ գանուող սքանչելի նկարները: Գծուար է այս երկրորդ շարքը և առաջինը՝ վերագրել նոյն արուեստագետին: Արդեօք ենթադրելու է որ Յովնաթանի գործակցող աշակերտներէն ոմանք, Եւրոպա ուսած, այդ երկրորդ շարքի գործերուն հեղինակներն են: Չեմ կարծեր: Այդ աշակերտներուն դերը հաւանական է որ զլիսաւորապէս մասնակցում մը պէտք է եղած ըլլայ գործագրութեանը մէջ զարգանկարներուն որոնց ընդհանուր «ուսումը» և բոլոր մոթիֆները վարպետը ինքն իսկ էր յղացած և գծած: Ասոնք թերեւս այն հին նկարներէն են, ինչպէս կ'ըսէ Գիւանագիրը, գործնք Յովնաթան վերանորոգեց, և կամ Յովնաթանէն յետոյ՝ Եւրոպայէն բերուած, կամ եւրոպական ուսում ստացած հայ ուրիշ նկարիչներու ձեռքով մասամբ ինքնատպօրէն և մասամբ ընդօրինակուած գործեր են:

Այս մասին լոյսի նշոյլ մը կը բերէ Շահխաթունեանի հետեւեալ հատուածին վերջին պարբերութիւնը.

« Գտանին յայտ փառացի տաճարիս քաջարուեստ պատկերք տէրունականք եւ ակննաւոր սրբոց, որպիսի են քաջահմուտ նկարք՝ պատկերքն աւետման

(*) Այս շարքին հետ կապ ունի եւ արժաբեայ ցանցաւոր երջանակով Աստուածածնայ իւղաներկ նկարը, բայց աւելի հին կը թուի Բազիլիանի երջանը:

(2) Աւետարն հրեշտակին եւ Աւետընկալ Մարիամին նկարներուն ներքեւ մանրակարուած յոս անճամուտութեանց ձեւերը գրեթէ միայն կանգնած վերահասարակութեան կան:

շրջանակաւ անբացեալ ի բարձրութեան անդ արեւմտակողման երկուց սեանցն արեւելեան, հրեշտակին ի սին հիւսիսային, Կուսին սրբոյ ի հարաւայինն, եւ պատկերքն երկուստան առաքելոց յորում է շօշափումն Քոթմայի, դասաւորեալք ի կիսաշրջանակի անդ կամարայարկին արեւմտեան մեծի զրանն ի ներքին կողմանէ եւ պատկերքն երկուքն՝ աղօթելոյն Տեառն ի պարտիզին որ կայ եղեալ ի ներքուստ ի հարաւային կողմանէ սեղանոյ սրբուհոյ օրհնարանեալ Կուսին . եւ յարութեան Ղազարու որ եղեալ է յորմն հիւսիսային մերձ ի սեղան սրբոյն որուման : եւ այլ պատկերք տէրունականք առ պատշգամբաւ մեծի կաթուղիէնն , եւ զանազան սրբոց հայրապետաց եւ վարդապետաց ի սինս եւ յորմունտ Տաճարիս այսորիկ : Ի կիսաշրջանակի կամարայարկին սեղանոյ սրբոյն Ստեփաննոսի , նկարեալ կան հայրապետական զգեստուք ի կանգուն պատկերք սուրբ հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաօրչի , որուոց եւ թուանց նորա : նոյնպէս ի կամարայարկին սեղանոյ Յովնանու Կարապետի՝ պատկերքն սրբոց առաքելոց Պետրոսի եւ Պօղոսի եւ այլ սրբոց հայրապետաց . ի սոսա քաջարուեստ են պատկերք երկուց առաքելոցն :

« Յովնան է ---- Կարգէն զորոյ յետոյ Կարգան է Կարգուպէն Ստեփանն է Կեհոցոյ եւ քաջ նկարչին հօր Յովնաթանու : »

Այս հատուածին մէջ, Յովնաթանի հետ յիշուած կը տեսնենք ուրիշ վարպետ հայ նկարիչ մը, Ստեփաննոս վարդապետ լեհացի, որ՝ ըսա Շահխաթունեանի՝ հեղինակ է Էջմիածնայ նկարներէն ոմանց : Չեմ գիտեր թէ կա՞ն կենսագրական տեղեկութիւններ այդ Ստեփաննոսին մասին : Մին պէտք է եղած ըլլայ լեհահայ գաղթականութեան այն նշանաւոր գործիչներէն, որ, ինչպէս առաջին ողբերգութիւնը գրող Ալէքսիանոսը կամ աստուածարանական գործերու թարգմանիչ ու հեղինակ եւ առաջին հայլատին բառարանը յօրինող Ստեփաննոս Ռոշքեանը, ազգային-գրական-գեղարուեստական փայլուն ու դժբաղդարար վաղանցուկ գործունէութիւն մ'ունեցան Լեհաստանի մէջ : Եւրոպայի մէջ ծնած եւ ուսած, եւրոպական արուեստն ու ճաշակը կատարելապէս իւրացուցած նկարիչ մը եղած ըլլալու է այդ Ստեփաննոսը . եւ Էջմիածնայ մէջ այժմ մնացած նկարներէն անոնք որ խաղաղական ոճ ու յղկեալ կանոնաւոր արուեստ ի յայտ կը բերեն, մասնաւորապէս՝ Ըւետարհր հրեշտակն ու աւետընկալ Աստուածածինը, Գարրիէլ եւ Միքայէլ հրեշտակապետները, եւ տասներկու առաքելայներու դիմանկարները, — հաւանականօրէն իր գործն են (1) :

(1) Այս Ստեփաննոս արդեօք այն նոյն « Ստեփաննոս Լեհացի »ն է, որ Լեւոպեկ ծնած՝ եւ լեհական վարժարանի մէջ իրակատար ուսում ստացած, երեսաստղ հասակին մէջ՝

Աւետարանի Հրեշտակ
(Նկար)

Եւ յս հարցերուն լուծումը՝ գէթ մտաւոր՝ պիտի ստացուի, երբ մասնագէտներ՝ մանրակրկիտ ու երկայն թերնիքական քննութեան մը ենթարկեն այդ բոլոր գործերը, և երբ Էջմիածնայ Գիւսանասան բոլոր հին գրութիւնները խուզարկուելով՝ թերեւս նոր ծանօթութիւններ երևան գան :

Ես փափաքեցայ միայն՝ երևան հանել այդ գործը ուր հայ տաղանդի մը լոյսը կը շողայ :

* * *

Հայ գրականութեան պատմութեան մէջ, որ դեռ այնքան պակասաւոր ու կիսակտար է գրուած, և հայ գեղարուեստի պատմութեան մէջ, որ դեռ բնաւ չէ գրուած, Նազաչ Յովնաթան բանաստեղծը և Յովնաթան Յովնաթանեան նկարիչը իրենց յատուկ գլուխը պիտի ունենան : Աւ այս յայտնութիւնը գոր կը կատարեմ, պիտի մղէ թերեւս ուրիշներ Հայաստանի այլ և այլ տաճարներուն, վանքերուն մէջ, ինչպէս և ձեռագիրներու խորը՝ անծանօթ մնացած հայ վարպետներ երթալ փնտռելու, մտացութեանէ դուրս հանելու և մեզի՝ ինչպէս օտարին՝ ճանչցնելու :

Փարիզ, Հոկտեմբեր 1909

ԱՐՇԱԿ ԶՕՊԱՆԵԱՆ

գնաց Էջմիածին, հայերէն ուսաւ հոն, արտադրեց բազմաթիւ նկիւնախորիւններ ու քարգմանութիւններ և մեռաւ այնեղ 1681ին : Հ. Գ. Զարպիսեանեան, որ, իր « Պատմութիւն Հայերէն Գաղութեան » գործին Բ. հատրիւն մէջ, այս « եղեկութիւններ կուսայ Ասեփաննոս Լեւոնցիի մասին, անոր նկարչական ձիրքեր ալ ունենալու մասին » և է խօսք չ'ըսէր :

Յարութիւն Բրիսնսի
(Նկար)

ՆԱՂԱՇ ՅՈՎՆԱԹԱՆԻ ՏԱՂԵՐԸ

Ա.

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Իճ եարըն նըստել զածով,
Լեզուն քանց շարար հածով,
Ինձ կու սիրէ իւր կածով.
Զա՛լուճ, ուրախ եճ, աճա՛ն, աճա՛ն:

Երեսըզ վարդի թեր է.
Խօսքըզ սիրտըս կու երէ.
Ո՛վ 1) ինձ խարար կու բերէ.
Զա՛լուճ, կարօտ եճ, աճա՛ն, աճա՛ն:

Աչքերիդ բանդիւան եճ,
Կուզեճ որ հոգիս հանեճ,
Հէքիմէս զանգատ կ'անեճ.
Զա՛լուճ, զարթլու եճ, աճա՛ն, աճա՛ն:

---

1) Զեռագիր. Ով:

Սեւ 1) խալեր , ծամեր դաստայ :
Պէնի սայուբտուր խաստայ 2) .
Իճ եարբն ինձ մէկ թաս տայ .
Զա՛լուճ , ճարա՛ւ եճ , աճա՛ն , աճա՛ն :

Մարկաճ պաղչի նրճան ես ,
Ի՛նչ կ'եղնի ըռահճ անես ,
Նըռնեբրն ճոցէղ հանես .
Զա՛լուճ , հաճբուրեճ , աճա՛ն , աճա՛ն :

Գըլխիղ ճըգել ես ճանտիլ ,
Գօզլարբն եանար զանդիլ 3) .
Թոցաճ սիրտըս մի՛ քանդիլ .
Զա՛լուճ , զարի՛ւլ եճ , աճա՛ն , աճա՛ն :

Պաղչուճըն ճաղիկ քաղես ,
Մածուկ դէպ ինձ ճիճաղես ,
Կըբակով սի՛րտըս զաղես .
Զա՛լուճ , երվել եճ , աճա՛ն , աճա՛ն :

Գիր ես գըբել սոշխարով ,
Մէջըն լըցել շաբարով ,
Յովնաթանին շատ բարով .
Զա՛լուճ , կարդացի , աճա՛ն , աճա՛ն :

Բ

S U R U T R O S

Նոր տեսայ մէկ նոր սիրելի ,
Աչքերբն սրպէս հայելի ,
Մամերն նըճանն սակէ թելի .
Խիստ գովելի .
Բանաւշայ սըճբուլ , զըրճըղի գուլ , քաղջըբ բըբուլ :

1) Չեռ . Սէվ : 2) Թ . Ձիս հիւանդ ըբած է : 3) Թ . Աշքերդ վառ կանթեղ :

Ս. Հռիփսիմէ
(Նկար)

Պօյըդ է կանանչ ծառ սալվի ,
Լեզուդ դիր բերանիս հալվի ,
Մամերդ երեսիս վրայ ծալվի ,
Աչքերս ծայլի .
Բանաւշայ սըճբուլ , զըրճըղի գուլ , քաղցըր բըւբուլ :

Նոր ես գուրս¹⁾ եկել համամի ,
Մոցըդ նըճան է շամամի ,
Սիրաբա մէկ համբուրել կամի ,
Սէրն թամամի .
Բանաւշայ սըճբուլ , զըրճըղի գուլ , քաղցըր բըւբուլ :

Գընաց աշուն և ամառըն ,
Յամաբեսց ծաղկունք և ծառըն .
Ո՛ր է քո արած իղրարըն ,
Էհտիպարըն .
Բանաւշայ սըճբուլ , զըրճըղի գուլ , քաղցըր բըւբուլ :

Շատ վախտ է որ չես երեւում ,
Մէկ խապար ու դիր չես բերում ,
Վառ կըրակով սիրտ ես երում .
Բանաւշայ սըճբուլ , զըրճըղի գուլ , քաղցըր բըւբուլ :

Սիրոյ կըրակի մէջ ճընաս ,
Երվիս որ դա՛րդըս իճանաս ,
Երբ իճանաս , կու հովանաս ,
Մոցըդ բանաս .
Բանաւշայ սըճբուլ , զըրճըղի գուլ , քաղցըր բըւբուլ :

Քո սիրոյդ ես հիւանդացայ ,
Եշխարհըս²⁾ ամէն ձուացայ ,
Եփսո՛ս որ քեզմէ հեռացայ ,
Նըւաղեցայ .
Բանաւշայ սըճբուլ , զըրճըղի գուլ , քաղցըր բըւբուլ :

1) Ձեռ. Դու.սու. 2) Ձեռ. Յաշխարհս :

Երեսը տեսնեմ զարծանամ,
Ձայնը կու լրսեմ՝ խեւանամ,
Մէկ խօսէ՛ որ ուրախանամ,
Սիրտը բանամ .
Բանաւշայ սըմբուլ, զըրճըղի գուլ, քաղցըր բըլբուլ՝

Վեր հագիր 1) զկպա զարբաֆըն ,
Նըստեծը խըմեծը ձեր սարղաֆըն ,
Ինձ արա 2) ճուրվէթ ինսաֆըն ,
Որ տանը կեաֆըն 3) .
Բանաւշայ սըմբուլ, զըրճըղի գուլ, քաղցըր բըլբուլ՝

Դու ի՞նչ պարո՞ն ես , ի՞նչ աղա ,
Կանանչ արեւիզ սաղաղայ ,
Ես տաղ կանչեմ , դու էլ խաղա՛ ,
Կիտաք բաղայ 4) .
Բանաւշայ սըմբուլ, զըրճըղի գուլ, քաղցըր բըլբուլ՝

Գուրջըստան զարիպ ճընացի ,
Բո կարօտութեամբ շատ լացի ,
Քեզ որ տեսայ , աչքըս բացի ,
Խիստ խընդացի .
Բանաւշայ սըմբուլ, զըրճըղի գուլ, քաղցըր բըլբուլ՝

Մեր մէջն չէր պիտիլ թշնամի ,
Ըմէն օր լեզուդ ծամի .
Ես նաւարար 4) , դուն մէկ կեամի ,
Ե՛իս , լա՛ւ քամի .
Դաստուր տայր խանըն , նըստեծը ձիանըն , դէպ մեր վաթանըն :
Բանաւշայ սըմբուլ, զըրճըղի գուլ, քաղցըր բըլբուլ՝

Մոցըղ նոր կանանչ բոստան է ,
Տէր չունիս՝ տէրութիւն անէ .

1) Վրայէդ հագիր . Ձեռ. Հաքիր : 2) Ձեռ. Առա : 3) Կեաֆ ,
քէֆ՝ հաւանականորար (քէֆ ընենք) : 4) Արեւիզ մատաղ բլլամ :
5) Թ. Այգին երթանք : 6) Ձեռ. Նափարար :

Ս. Հերիմ
(Նկար)

Քո պաղլան նախոջ Յովնաթան է .
Ծոցդ հանէ , մէկըն շուշան է , մէկըն հոտով ըռահան է .
Բանաւշայ սըմբուլ , ղըրճըղի դուլ , քաղցըր բըլբուլ :

•

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Նըման ես կարմիր վարդի ,
Լտամները շար ձարգարտի .
Սիրտ երեկ ես շատ ձարդի .
Բոլոր սուրաթ , ինձ արիր 1) ձաթ , ա՛յ բէճուրվաթ :

Ել ըռանդ թուղթ գիր կու ղրկես ,
Կասես՝ բարով որդիդ կարգես ,
Զլինի ինձ ձուանաս թարկես .
Քեզ ա՛նց թողեճ , ա՛նց հեռանամ , ա՛նց ձուանամ :

Ղէզաջ 2) աչքով ճըտիկ անես ,
Ծիծաղելով հոգոց հանես ,
Ունըրերովը ինձ կը սպանես .
Ճիկարս արիր փարայ փարայ , սիրտս է հարայ :

Եյսօր ամէն տարտերս բանամ .
Կացի՛ր բարով , ես կու գընամ .
Վախեճ մեռնիճ կարօտ ճընամ .
Քեզ ղուրպա՛ն եճ , խխտ տըխո՛ւր եճ , ե՛կ հաճուրեճ :

Շամամներիդ հաճար դառն եճ ,
Թող որ ձեռքս մէջըն խառնեճ ,
Ինձ ձախեճ՝ էդ պախէ՛դ առնեճ .
Զալո՛ւճ , թող ես եմբշ քաղեճ , մէկ ձիճաղեճ :

1) Չեռ. Արարիր . Չեռ. 647 Արիր :

2) Չեռ. 647 , Շղեղաջ . Թեքեւս՝ Շեղաշ (շեղահայեաց) ? :

է՞ր ես կարմիր երեսդ ծածկուծ ,
Զարչաւքն վերայ հաւարուծ ,
Նաղաշին սիրտըն տապակուծ .
Ես բէչարէ , կանչեմ հարայ , ըռահճ արա :

Պ

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Ց

Այսօր ծագեցաւ նոր արեւ ,
Իճ սիրելին ետ ինձ բարեւ ,
Սրտիս բուսաւ կանանչ տերեւ .
Նազանի՛ , ծան դարիբ ամ , թօքճա զանըճ , աղա՛ճ , սուլթանըճ 1) :

Որ այդպէս սէր ունիս վարար ,
Ըպա է՞ր ինձ չարիբ խապար ,
Նոր իճ սիրտըս ընկաւ զարար 2) .
Նազանի՛ , ծան դարիբ ամ , կն .

Դու որ եկիր իճ սալածըն ,
Ըռի քաղցըր խօսքիդ հաճըն ,
Զեռնէս վէր ընկաւ զալածըն .
Նազանի՛ , ծան դարիբ ամ , կն :

Զարդարվել ես զառ զառքափով 3) ,
Դու ինձ քանի՞ պահես խարով ,
Շածամներըդ ձեռնիս չափով .
Նազանի՛ , կն :

Դընանք բանանք պախչի դուռըն ,
Դէպ ի ծոցըդ մեկնեմ կուռըն 4) ,
Դու ծաղիկ քաղէ՛ , ես նուռըն ,
Նազանի՛ , կն .

1) Նաղելիս , ես պանդուխտ եմ , զիս մի՛ ծեծեր , խանս ,
տէ՛րս . սուլթանս : 2) Զեռ . 647 , Նուրար (փոխանակ դարարի) :
3) Զեռ . Զառբըրփով . Զեռ . 647 Զառքափով : 4) Թեւս երկնցնեմ :

Պաղչի մէջըն միկնենք խալի ,
Սեղաններ՝ զինուոյ սիրահի .
Պագ 1) տուր , որդիդ Եստուած պահի .
Նազանի՛ , ևն .

Վարդըն ձրգեցիր մէջ գողիս ,
Զի լինի ձեռս ծոցէդ ջոկիս ,
Թող հուս տամ , մի՛ առնես հողիս .
Նազանի , ևն :

Կտրէն հետ ծաղիկ ձրգեցիր ,
Թասըն դէպ ինձ ծօա 2) խըմեցիր ,
Յովնաթան սիրով այրեցիր .
Նազանի , ևն .

Ե

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Նոր ծաղկեցաւ այգին , եկել է գարուն .
Է՛լ ի՞նչ սիրտըս կ'անես եարալու արին .
Դու ես ի՞նչ սիրելի աղա և պարուն .
Ես եղէ քեզ հէյրան , դու ծարալ ջէյրան :

Պախչի դուռըն բաց է , այս է լաւ վախտըն ,
Զա՛լուձ , ծոցըդ էլ բաց , ձրտնե՛ծ զըրախտըն ,
Թող ես շամամ քաղեմ , դու նըստիր թախթըն .
Ես եղէ հէյրան , դու ծարալ ջէյրան :

Գիտե՛ծ որ դու քանց զիս սիրոյ թամահ ես .
Նըռներդ հող կու դառնայ , է՛ր պինդ կու պահես 3) .
Թող համբուրե՛մ օրհնե՛մ , հոգով գարդարվես .
Ես եղէ հէյրան , դու ծարալ ջէյրան :

1) Չեռ . Պագ : 2) Չեռ . Ինձ ի մօա . Չեռ . 647 Ինձ մօա :
3) Չեռ . Կու շահես :

Զինչ 1) ձուկըն ջըրէն 2) դուրս ես կուգած տապակ ,
Դու էլ ի՞նչ սիրովըն ծարաւ ես պապակ ,
Եպա է՛ր կու ճընածը մեք միմեանց փափաք .
Ես եղէ հէյրան , դու ծարալ ջէյրան :

Էլ չունի՞մ սիրելի քանց քեզ պատուական ,
Ինձ կարօտ մի՛ թողուլ , նազու սիրական .
Կու մեռնի՞մ , կու ճընաս դու ինձ պարտական .
Ես եղէ հէյրան , դու ծարալ ջէյրան :

Երեսըղ նըման է կարծրափայլ վարդին .
Թող քո հայրըն մեռնի , ապրի իւր որդին .
Բալբի ըռահճճ անես զարկալ ճածրորդին 3) .
Ես եղէ հէյրան , դու ծարալ ջէյրան :

Մարմինըղ դառբա՞նով նոր զարդարեցիր ,
Ծոցըղ նըչանց աըւիր , ալլի ծածկեցիր ,
Ի՞նչ սիրաըս երելով կարօտ պահեցիր .
Ես եղէ հէյրան , դու ծարալ ջէյրան :

Բարձին վրայ բազմիս ի մէջ զարպատին .
Մայիլ ե՞մ աչքերիդ , հազիր 4) ալլասին .
Թող Յոփնաթան 5) մէկ տաղ ասէ քո թասին .
Ես եղէ հէյրան , դու ծարալ ջէյրան :

❖

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Նոր զարուն է , հընչեաց հարաւ ,
Ի՞նչ սիրելւոյն 6) խիստ ե՞մ ծարաւ ,
Եյսօր տեսայ՝ խելքըս տարաւ .
Եչքըս ելաց 7) , խելքըս զընաց .
Խի՛ստ ե՞մ կարօտ , ինսա՞ֆ արա , երեսըղ բա՛ց :

1) Չեռ. Մինչ. Չեռ. 647 9 ինչ : 2) Ջրեղէն : 3) Չեռ. Զածրորդին : 4) Չեռ. Լարիր : 5) Չեռ. Յոփնադան : 6) Չեռ. Խժ սիրոյն : 7) Եչքս լացաւ :

Թագուհի Ս. Ասուածամին
(Նկար)

Աչքերըդ է շածսի դամար ,
Կապել ևս ճուրասայ քեամար .
Քանի՛ մէկ պագ 1) տալոյ համար՝
Ինձ պահես եսս , քարէքար տաս .
Այս զիչեր դուռն բաց թողեմ՝ մեր տունն զաս :

Ղալամ ունրերըդ կու խաղայ ,
Կու տեսնե՞մ 2) սիրտըս կու զողայ .
Կարմիր հրեաղ կու շողշողայ .
Բանդիւան ե՞մ , ի՞նչպէս անեմ ,
Հողի՛դ սիրես , ինձ մէկ պա՛գ տուր , քեզ զուրբան 3) ե՞մ :

Առաւօտուց վարդ կու քաղես ,
Ինձ լաց կ'անես՝ դու ծիծաղես .
Թէ մեր տունն զաս՝ ինձ զօնաղ ես .
Հագա՛ր բարի , ինձ ծօտ արի՛ .
Բարեւ չես տալ , խաղար չե՞մ թէ քեզ ի՞նչ արի՛ :

Շամամներըդ նոր է հասել ,
Ծամերդ եկել վըրայ դասել ՚ի) .
Այսօր տեսայ՝ խելքս պակասել .
Կանչե՞մ հարա՛ , ըռահ՞մ արա՛ .
Քեզնէ խնդրե՞մ որ մի՛ անիլ ինձ աւարայ :

Նոր փրւված վարդի նըման ես ,
Ափա՛սս որ խիտ շատ նազ կ'անես .
Գընաց դովրան՝ կու փոշմանես ,
Հոգւոյ հանես , ի՞մ սուլթան ես ,
Թողե՞մ կ'երթամ , ով որ տեսնաս՝ կու հարցանես :

Է՛ր ի՞մ սիրամարդ , ոսկեհալ ,
Քաղցրախօս և նախշո՛ւն կաքաւ ,
Մարդոյ սըռ չասես վատ և լաւ .

---

1) Չեռ. Պարս. 2) Չեռ. Կու տեսնիմ. Չեռ. 647, Կու տեսնեմ :
3) Չեռ. Ղուրբան. Չեռ. 647, Ղուրբան : 4) Գարսուել (ղիղուեր) :

Երես անդուլ շէշտայ բըլբո՛ւլ .
Թող ես կանչեմ որ դուն բանկա 1) , զըրճըղի գո՛ւլ :

Եղէկ խալվաթ է օթաղըն 2) ,
Տօշածայ է արած թաղըն 3) ,
Քեզ զրկելոյ 4) էս է վախտըն .
Գինի պխի , ոչ խըծուծ ես , ոչ բերուծ 5) ես :

Սուտ քընած ես , դու արթուն ես ,
Գիտեմ , սապր ու զարար չունես .
Խապար եմ քեզ էլ միտք ունես .
Է՛ր նազ կ'անես՝ հողոյ հանես ,
Ի՞նչ զըրած տաղըն կու կարգաս ու սազ 6) կ'անես 7) :

Արի միմեանց զիր ուղարկինք 8) ,
Թօհնաթ թահր անելըն թարկինք 9) ,
Ցուրտ է՝ արի՛ մէկտեղ պառկինք ,
Որ տաքանանք զինովանանք ,
Սերկելի 10) ձագայ պէտք կուգայ՝ ճո՛ցըղ բանանք 11)

Ցաւոտ սիրոյդ ես հիւանդ եմ ,
Ես քան ըզքեզ տարտիճանտ եմ .
Նազո՛ւ , ես սի՛րտըս ս՛նց քանդեմ .
Սիրական ես , պատուական ես .
Մաթ կու ճընամ թէ էր նահախ ինձ կու սպանես :

Ես ճայիլ եմ ձով աչքերիդ ,
Սուտածբար կայ մէջ վարտերիդ .
Կու նայիմ խալ խալ պատկերիդ .
Եարւշ ճընամ , ձեռաց զընամ ,
Ծի՛ծաղելով աչօք կ'անես՝ կու զարձանամ :

1) Բացուիս :

2) Սենեակին մէջ տանձին ենք : 3) Բազմոցը զարգարուն է :
4) Չեռ . կրկելոյ : 5) Չեռ . Բրւմ : 6) Չեռ . Սոյ : 7) Սազ կը զարնես
8) Չեռ . Ողարկինք : 9) Յանցանք իրարու վրայ ձգելը մէկդի
դնենք : 10) Չեռ . Սրկելի : 11) Չեռ . Բանամք :

Ոսկրուայ
(Նկար)

Մոցըդ աղբիւր է՝ երկու լույայ ,
Վարացու բոլոր գինու կուլայ 1) ,
Ինձ աչքերըն արտասուօք կուլայ :
Մարաւ կու կանչեմ հարայ , զա՛լում ,
Ինձ ըւահճճ արա՛ , զա՛լում :

Սըբտիկ խառնէ սաճուր եախուղ ,
Ոսկի ճարջան ընկած օրթալուխ 2) ,
Նարինջի աալազ կարճ՝ արխալուղ .
Դու զըրճըղի գուլ , զա՛լում ,
Ես շէյտայ բըլբուլ , զա՛լում :

Խաթայի գօտիք 3) , շապիկըղ 4) ճալ ,
Քաղցըր ծիճաղիս որպէս կաքաւ .
Ինձ շատ մի՛ աներ աչքաւ ունքաւ .
Հօգիս կորցըրիւր , զա՛լում ,
Ինձ փըշացըրիւր 5) , զա՛լում 6) :

Մասնուճըղ կայ զըճրութ ճասնի ,
Պօլըղ նըճան ոսկէ շաճտանի ,
Թու փարսի զըբուն նա միտանի 7) ,
Եբ բուսայ բըթէ 8) , զա՛լում ,
Խիստ լաւ խըբատ է , զա՛լում :

Ես սիրոյ բանի չէի խապար .
Մէկ օր ինձ տըլիւր վարդի նուբար .
Սիրտս վարեցիր քեզի բարեբար 9) ,
Միտըս եճ բերում , զա՛լում ,
Ես խիստ եճ երվում , զա՛լում :

Ձեր կըտերըն 10) ճաղիկ ես վարել ,
Խնճորի մէջըն մեխակ շարել ,

---

1) Վարացոց կիր զինի շիշ : 2) Ինչ որ ոսկի ու բուստ ունիս՝
գուրս հանէ : 3) Չեռ . Կօտիք , Չեռ . 647 Գոտիկ : 4) Չեռ . Շապիք :
5) Չեռ . Փոշացըրիւր . Չեռ . 647 Փշացըրիւր : 6) Չեռագրին մէջ կը
պակսի զալում : 7) պ . «Զըբուճը» (բաճկոնակ) չե՛ս գիտեր : 8) պ .
Համբոյր մը տուր : 9) Սիրտս քեզ հետ տարիւր : 10) Տանիքին վրա :

Ուղարկել ինձ շատ բարեւ արել .
Դու Աէյլի ջընուն , զա՛լում ,
Ես եզէ Մէջնուն 1) , զա՛լում :

Ինձ հանեցիր ի՞նչ գործ ու բանէն ,
Թամաշա կ'անեմ մեր այվանէն ,
Չես թողուլ հեռանամ ի՞նչ տանէն .
Քանի ես սաղ եմ , զա՛լում ,
Քեզի դուքսաղ եմ 2) , զա՛լում :

Քո ձեռօքըն մէկ գիր ես գրեի ,
Մեխակ 3) և շաբար ձէջըն լըցել 4) ,
Ես հիւանդ էի՝ ձէյլիր գրեի 5) ,
Ողջացայ , զա՛լում , զա՛լում , 6)
Հեշտացայ , զա՛լում , զա՛լում :

Եսել ես թէ նա որ նաղաչ է ,
Գիտէ որ ունքերս զարաղաչ է ,
Եսէք սուրաթիս նըման քաշէ .
Քաշել եմ , զա՛լում , զա՛լում 7) ,
Մաշվել եմ , զա՛լում , զա՛լում :

Եսել ես՝ Տես նաղաչըն տա՞ն տ ,
Գիր ուղարկի՛ սիրտըս հովանայ ,
Ծածուկ ուղարկի , ճարդ չի՞մանայ .
Գըրած եմ , զա՛լում , զա՛լում 8) ,
Մըհրած եմ , զա՛լում , զա՛լում :

Գիր էի գըրում 9) քու անուանըն ,
Միտք ի անում 10) քո սիրոյ բանըն ,
Եանէս 11) ուղարկես վախտանգ խանըն .
Քեզ ո՞նց մոռանամ , զա՛լում ,
Ես ո՞նց հեռանամ , զա՛լում :

---

1) Չես . Մէջնուն . Չես . 647 Մէջնուն : 2) Օձիբէդ բունած եմ :
3) Չես . Մեխակ : 4) Չես . գրել : Չես . 647 լըցել : 5) Հաճեցար գրել :
6) Չես . Ողջացայ , զա՛լում : 7) Չես . քաշել եմ , զա՛լում : 8) Չես .
Գրած եմ , զա՛լում : 9) Չես . Գիր գրած . Չես . 647 Գիր էի գրում :
10) Կը յիշէի : 11) Չես . Եանէս : Եանէս :

Եսել ես՝ Տեորեր զըրէ՛ տազով ,
Մաղիէ՛ լաջվարդ սակի վարազով .
Գըրել եճ կապել բաւթայ բազով 1) ,
Կ՛ուզարկեմ , զա՛լում , զա՛լում ,
Փափա՛ք եմ , զա՛լում , զա՛լում :

Խարար ես զրկել քո բերանէն ,
« Եսէք՝ շատ մի՛ հեռանալ տանէն ,
Մէկ օր գալոյ 2) եճ քո քերխանէն 3) . »
Մէլով եճ 4) , զա՛լում , զա՛լում .
Սիրոյդ զինով եճ , զա՛լում :

Շաբաթ օր եկիր իմ սալածըն ,
Ձեռըդ առիր տիւիթ զալածըն 5) ,
Ընտունըս զըրեցիր էնդածըն 6) .
Ինձ խեւացըրիր , զա՛լում ,
Մոլորացըրիր , զա՛լում :

Դու եկիր , ես իմ բանըն նըստայ ,
Ըսացիր՝ Այն է տըրուստ ուստայ 7) ,
Որ իմ ձատնուճըն ծաղիկ դաստայ 8) .
Կազմեցի , զա՛լում , զա՛լում ,
Մայլեցի , զալ՛ում , զա՛լում :

Ձա՛լում , էդ ի՞նչպէս դատաստան է 9) ,
Կամ զիւան արա 10) կամ ըսպանէ՛ .
Կ՛ասեմ՝ Հէքիմ ես , ցաւըս հանէ՛ .
Հոզիս կու հանես , զա՛լում .
Խեղըս կու տանես 11) , զա՛լում :

Խօսըն ինձ հասաւ քո բերանին ,
Շատ բարեւ հասցէ Յովնաթանին .

---

1) 2 եռ. 647 Պաֆթայ պազով. բանուած կապով 2) 2 եռ. 477
Գայոց եմ: 3) Գործատեղի , գրասենեակ . 2 եռ. 647 Բարխանէն .
4) Կը փափաքիմ: 5) Կաղամար գրիչ: 6) Շնորհքով , վայելչապէս :
7) Այն է շիտակը , ուղիղն այն է . 2 եռ. Ուստայ: 8) 2 եռ.
Գուստայ: 9) 2 եռ. Գատաստան է . 2 եռ. 647 Գատաստան է . 10)
Գատէ: 11) 2 եռ. Կու տանիս . 2 եռ. 647 Կու տանես :

Աւետարանի Ս. Մարիամ
(Նկար)

Եւէք՝ խօսքը վըրայ իմ ջանին .
Կարգացի , գա՛լու՛ճ , գա՛լու՛ճ ,
Խնդացի , գա՛լու՛ճ , գա՛լու՛ճ :

Ը

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Գարուն եղև , քաղցրը խօսի բըլբուլըն ,
Ձեր պաղչի մէջըն բացվել ա սրճբուլըն ,
Սօհրաթուճըղ 1) պակաս չէ բանդաղուլըն 2) .
Ես զարիպ եճ , զիպչիլ մի՛ երաճ սըրտիս .
Ծիծաղելով , ե՛կ առնեճ վըրայ կըրճբիս 3) :

Եչքերըդ ծով՝ ֆըռանգի զուրսանդ գեամի , 4)
Ունքերդ եազի՛ արխնահեղ հարամի ,
Սուրըն ձեռաց՝ ինձի ըսպաննել կամի .
Ես զարիպ եճ , ևն՝ :

Պաղչի մէջըն ամէն օր վարդ կու քաղես ,
Ինձ կու տեսնուս՝ աչքով կ'անես ծիծաղես ,
Վառ կըրակով սըրտիս մէջըն կու դաղես ,
Ես զարիպ եճ , ևն՝ :

Ծոցիդ մէջըն բոլոր շածամ ես վարել ,
Երկու կողմանց սսկի կոճակ ես շարել ,
Դու իճ ուշըն , խելքս ու միտքս ես տարիլ .
Ես զարիպ եճ , ևն՝ :

Ես կունահրար մեղօք գերի նաղաչ եճ ,
Քո շատ սիրոյդ հալվեր եճ և կու ճաշեճ .
Ինձ ձօտ նըստիր , պատկերիդ 5) նըման քաշեճ .
Ես զարիպ եճ , ևն՝ :

---

1) Խօսակցութեանդ մէջ : 2) Ես՝ գերիս , 3) Չեռ . Կրգիս :
4) Քրէնկ ծովահէններու նաւ : 5) Չեռ . Պատկերդ . Չեռ . Եկ՛ պատկերիդ :

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Ե՛կ գընաճը պողչէն նըստեճը չորս բոլորէն շարած վարդի ,
Ըճա՛ն , աճա՛ն , քո սիրոյդ եղեր եճ տալու օրվանայ .
Ծոցիդ եմիշներն ինձնէ գաս նըշանց 1) չտաս ուրիշ ճարդի .
Ըճա՛ն , աճա՛ն , քո սիրոյդ եղեր եճ տալու օրվանայ :

Ըստուտուց կարմիր ցօղըն կարմիր վարդին վրայ ճաղած ,
Իճ սիրելին ինձ հաճար տես քանի՛ ցեղ վարդ է քաղած .
Նորա սիրոյ կըրակովըն իճ սըրտին ճէջն է դաղած :
Ըճա՛ն , աճա՛ն , Լն . :

Խաբերըդ պայծառ աստղունը , երեսըդ է բոլոր լուսին 2) .
Սրահ ճամբըդ ընկած քոյ թիկունքին և ուսին 3) .
Քո դարդէն ես կու մեռնիճ , ի՛նչ լայեղ է քո նաճուսին 4) .
Ըճա՛ն , աճա՛ն , Լն . :

Ունբերըդ կապած կաճար թըրի նըճան կու շողշողայ .
Աչքերըդ ետղի 5) ջալլաղ , որ տեսնեճ՝ սիրարս կու դողայ ,
Երանի տաճ այն ճարդին որ քո ճոցուճըդ կու լողայ .
Ըճա՛ն , աճա՛ն , Լն . :

Լեզուդ բողջրախօս բլբուլ , առամներըդ ճարգարտաշար ,
Ծոցըդ բողջայ կանանչ բօստան՝ շաճաճ ինճար շարէշար ,
Ընկայ քո մեղաց ճովըն , էլ չի ճընաց հօգուց պաշար :
Ըճա՛ն , աճա՛ն , Լն . :

Ըստուճ սիրէք , գընացէք տեսէք թէ իճ կարըն տա՛ն այ 6) .
Երթաճ աղաչեճ , բալբի ըռահճ անի դուռըն բանայ ,
Մէկ բերան ինճ խօսի որ երաճ սիրարս հովանայ .
Ըճա՛ն , աճա՛ն , Լն . :

Սիրաճարդի նըճան ես , զառ ու գառաքօթով զարգարած .
Մէկ հաճբուրելոյ հաճար ես ճընացել եճ պաշարած .

1) Յոյց շտաս : 2) Չեռ . Լուսնի . Չեռ . 647 Լուսին : 3) Չեռ .
Թիկունքին ուսին . 4) Ապրիլ է միժէ քու պատուոյդ :
5) Չեռ . Եաշի . Չեռ . 647 Եաղի : 6) Տո՛ւնն է :

Ս. Աստուածածին
(Մարմարի վրայ նկարուած, Աւազ սեղանի նակարք)

Նախաշըն է՞ր կը սպանես , տեսնեմ թէ քեզ ի՞նչ եմ տրած ,
Եճա՞ն , ամա՞ն , բս սիրոյդ եղեր եմ տալու տրվանայ :

Վ

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Յայտնեցաւ զարուն , հարաւ հնչեաց ,
Մաւրն կանանչացեալ ծաղկեաց .
Քս սիրոյդ եղէ եանա եանա 1) ,
Տօլանայիմ նէ՞ջա փարվանա 2) :

Ունիմ շատ խորհուրդ , ուխտաւոր եմ ,
Բե՛ր ծոցիդ ձէջը համբուրեմ ,
Քս նոր ըռախան շնորհաւորեմ .
Էշխինուէն օլտու՞մ եանա եանա 3) .
Մէկ խօսէ՛ , սիրտըս հովանայ :

Վարդըն կու բաղես կ'անես սէյրան ,
ես կու տեսնեմ ձընամ հէյրան ,
Եջքերդ բոլոր , ճարալ ջէյրան .
Նորա համար եմ եանա եանա ,
Գօնմիջ ամ բարաթ ոլիբ եանա 4) :

Նոր զալամբեար արխալուղ հագար 5) ,
է՛լ ինձի կուտաս բարէբար ,
Եսեմք ես ձէկ դուլ եմ գունահբար .
Մի՛ թողուլ դուքսող եանա ,
Գեալ դուրթեար սուսպ արը սանա 6) :

Ե՛յ իմ գեղեցիկ և խօրտիկ ,
Մէջբըղ կապամ զառբաֆ գօտիկ 7) ,
Մէկ օր նըտտիբ ինձի ծօտիկ ,

---

1) Եյրեցայ 2) Թ. Մինչեւ ե՛րբ փերփանէի պէս չուրջդ դաւնամ
3) Թ. Քս սիրոյդ այրեցայ 4) Թ. Ստուած եմ, ծածկէ գիս անկիւն մը
5) Չեւ. Հօր 6) Թ. Եկուր աղասէ՛ , խեր կը բերէ քեզի :
7) Չեւ. Կօտիկ :

Գրկելոյ 1) խիստ եմ եանա ,
Բլբուլ ամ տուշմիշ ֆիդանա 2) :

Թամաշայ կ'անես դու իմ բանին ,
Ես ճայիլ խօսքիդ բերանին .
Ինձ լըսես՝ թէ չէ կ'ասեմ խանին .
Լեզուիդ կարօտ եմ եանա եանա ,
Մագա վեր բի իչտուճ սանա 3) :

Եսիր՝ Տաղ զըրէ , ինձ համբուրէ՛ .
Գըրած եմ , քո իղբարըն ս'ար է .
Ղուրպան եմ , սիրտքս խիստ տըխուր է ,
Դու ինձ մի՛ թողիլ եանա եանա ,
Բիր ուհճ էյլէ սէն ճանա 4) :

Նըման է ճոցըդ նոր չարպաղի ,
Թող Յոֆնաթան ձէկ եմիշ բաղի .
Կըրակով սիրտըս կու դաղի .
Խուշկ եմ ճընացել եանա եանա ,
Պաղբումի տճնտարտըն դանա 5) :

ՃԱ.

S U Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Նագելի ճաղիկ , տամ բեղի բարեւ ,
Ետ բայ երեսիդ վըրայ չարշաւըն .
Եչքերդ ինձ այրեց զինչ ամուան արեւ ,
Ինձ բաթմիշ արեց 6) քո սիրոյ նաւըն :

Եչքերդ լարած նետ ու աղեղըն ,
Թըֆանդ հարազով նըստել ես տեղըն 7) .

1) Ձեռ. Գրգելոյ . Ձեռ. 647, Գրկելոյ : 2) Թ. Մոխակ եմ՝ ողբա-
լու մասնուած : Ձեռ. Ֆրգանա : 3) Թ. «Մէղէ» տուր որ կենացդ խմեմ :
4) Թ. Մէկ մը զթա՛ դուն ինձի : 5) Թ. Աուրճքս արիւնջուայ ըրիր :
6) Չիս ընկզմեց : 7) Ձեռ. Տղն. Ձեռ. 647 , Տեղն :

Ս. Քաղեոս Առաքել
(Նկար)

Ինձ վայր կու ճրդէ զինչ վայրի եղըն 1),
Ունքերըդ կախած չախմաս ու զավըն :

Ինձ դուքսադ արիր կու պահես ջափով ,
Թէ . . . 2) կ'անես , արա՛ ինսաֆով .
Գու զարդարվել ես զառ ու զառքաֆով ,
Նաշխուն քաղցրախօս քան ըզկարբաւըն :

Կախէ տարախլու զառերըդ բուռըն ,
Եկ նրստեճք մէճլիս , տաճք կուռըն կուռըն .
Գու ճոցէդ հանէ սերկելի նուռըն .
Ես բերեմ զինի տապակած հաւըն :

Գանդատիս ձայնըն լըցաւ սար և ձոր ,
Շատ բարեւ դրբկեմ քեզ կարմիր խնճոր .
Բեր ճրճեմ լեզուդ ինչպէս մեղր ի ճոր ,
Քանի ինչ ընկած ես նախաշին թավըն :

ՃԳ

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Գովելի ճաղիկ ես դու ի ձէջ ճաղկանցըն՝ վարդ թաջխար .
Սրտիդ սէրըն աչքովըդ ինձ յաչանեցիր՝ ճաթլապիդ հասար .
Երիւն անկոյ մի՞տք ունիս , հագել ես կարմիր սարասար 3),
Դու աչաղբս լո՛յս հաւասար :

Թեւերըդ թափած ճոմեր , պօջրդ կանանչ սարլի ու չընար ,
Երեսըդ բոլոր լուսին , աչքերըդ վառ կանթեղ ու ֆէնար .
Շրթունքըդ շիրուպ 4) շարբաթ , նրուան պըտուդ՝ կարմիր գուլինար ,
Քեզ ըսաս՞ չունիս 5) :

1) Չեռ. Տեղն , Չեռ. 647 , Տղն : 2) Բառ պակաս :

3) Չեռ. Սարասար . Չեռ. 647 , Սարասար : 4) Չեռ. Շիրու : 5) Այս
տողը պակասաւոր է . թերեւս քեզ ըսաս՞ չունիս ինձ համար :

Մածերբը կանանչ պաղչայ, ծաղիկ եւ վարել սկէ թելով .
եւ սեփիլ պաղվանի նրման խու ձեռայ 1) քեղ աղաչելով .
Իձ սիրտը . . . 2) արիբ, դու կ'ելնես շուռ գաս ծիծաղելով,
Բէճուրվա՛թ, սիրաբն դաղելով :

Շուրջ կուգաս վարդի նրման, դու զարդարած կարմիր ատլասով .
Դու քան ինձ եղեր եւ եանուղ էշխի ձեռաց խիտ հաւատով .
Քեղ անուշ լինի զինին որ կու խրճես 3) արծաթէ թատով,
Մատանիդ սկի ալմատով :

Եւաւտուոց կ'ելնես սիրամարդի նրման շողչողալով,
Իեկբըս ցըրուի կու մնայ դալամըն ձեռացըս դողդողալով .
Հերի՛ք է, ինսաֆ արա, քանի՛ պահես 4) նաղաչըն 5) լալով .
Բէինսա՛ֆ, դու կացի՛ր բարով :

Վ.Պ.

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Ելսօր ինձ խիտ պատուական է .
Սիրտըս ուրախութիւն կ'անէ,
Ձէրա իձ սիրելոյնանէ 6)
Շատ բարե ու զիր են բերած :

Մոցըղ նրման է զըրախտին,
Մաղկած ծառոց ծաղկազարդին,
եւ երանի տած էն ճարդին,
Քո ծոցին եմիչն է կերած :

Աչքերբը ծով անդընդական,
Կորուսանէ հոգիս ճարդկան .

1) Խօ՛ մեռայ (ինչպէս ուստահայք կ'ըսեն) : 2) Այստեղ՝ բառ մը պակաս : 3) Ձեռ խրճեմ : 4) Ձեռ. Պահես ի : 5) Ձեռ. նախաչըն ձեռագիրնեբուն մէջ մերթ կը գանենք «նաղաչ» եւ մերթ՝ աւելի յաճախ՝ «նախաչ» մենք ընտրեցինք «նաղաչ» ձեւը :

6) Իմ սիրելիէս :

Ալեկոծ ֆոթունայի նման՝
Շա՛ս ճարդոյ տուն է աւերած :

Երեսըդ ալ՝ սիա՛ն խալ խալ ,
Ունքերըդ է բաշած փարգալ 1) .
Ինչպէս երկաթէ սուր չանդալ ,
Իճ ոսկերբըն շատ է բերած :

Բերանըդ զանդ , լեզուդ նաբաթ ,
Մոցըդ ոսկոյ սանդուղ 2) սաբաթ 3) ,
Քեզ տեսնողին կու ձընամ ձաթ՝
Թէ նա ի՛նչպէս է համբերած :

Ճակատ և ծոցըդ զարդարած ,
Սխա՛ն ծամեր վըրայ շարած ,
Գիտեճ ով որ ձտիկ է արած՝
Նորա հոգին շուտ է մեռած :

Ինձ քո սիրոյն զանակովըն
Ըսպանել ես ձըղել ձովըն .
Քո տեսութեան կըրակովըն
Նազաչին սիրաըն ես այրած :

ՎՊ

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Եճէ՛ն առաւօտ կուգաս ծաղկներով ,
Երեսօքըդ նըման շէճսի զամարայ 4) .
Մով աչքերըդ լըցած անդին քարերով ,
Ունքերըդ վրայ կապած՝ հրեղէն կամար այ :

Լուսինըն ամէն օր երեսդ կու նորի .

1) Կարկինով գճուած : 2) Թ. սանտըք , սնտուկ : 3) Թ. կողով :

4) Արեւ ու լուսնի նման երեսովդ :

Քեզ տեսնողին խելքըն ի՛նչպէս բոլորի .
Քո ծոցըն պաղչայ նըւան խընծորի ,
Պինդ կու պահես , աջար էդ ս՞ւմ համար այ :

Շըրթունքըդ բարակ է , կարմիր և փայլուն ,
Տեսնողըն խեւ կ'հինի և սիրաըն արիւն .
Երբոր բարով հասնի՞ք շնորհագարդ գարուն ,
ես էլ չեմ համբերել՝ կ'հինեմ աւարայ 1) :

Ճանապարհդ կու նայի՞՞ տեսնեմ երբ կուգաս ,
Մտուկ ծիծաղելով ինձ բարեւ կուտաս .
Հայլ'ֆ որ թշնամոյն շուտ կու հաւատաս .
ես կուլամ , դու ուրախ նըստիր դամ արա :

Գու չես վախել 2) Շահէն , Սուլթան ու Խանէն ,
Մէկ խաթայ չես ուզարկել ըս բերանէն .
Ը՛յ գալու՞մ , ի՞նչ կ'ուզես նաղաչին ջանէն ,
Քարասի՛րտ , բէինաս'ֆ , ինձ ըւահճ արա՛ :

ՃԵ

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Մանուշակ բանաւչայ սըճբուլ ,
Քաղցըր գարնան ունի՛ս խաբար .
ես եղել եմ շէյտայ բըլբուլ ,
Կարմիր վարդէն տուր ինձ խաբար :

Քաղցրախօս դուղի ու զուճըս ,
Հա բա՛ս փուչացրրիր ուճըս ,
Շատ կարօտ ճընաց սրտուճըս ,
Նոր ես եղեր գարտխա խաբար :

Գովելի ես և պատուական ,
Խօսքերըդ է անճահական .

2) Ձեռ. Ը. ըյ . 3) Ձեռ. չես վախել ի Շահէն . 4) Սիտլ չես
հաներ. բերնէդ :

Ձունի՞ճ քան ըզբեզ սիրական .
Ունից որ կ'ուզես ա՛ն խաբար :

Դու ինձ թաջխար 1) , ի՞նչ պարոն ,
Մտեցել այ կանանչ գարուն ,
Եչեբրս գարձել ա արիւն ,
Թէ ինձ ո՛վ կու բերէ խաբար :

Եղլազ արխալուղ ֆրւանդի ,
Երեսզ է վարդի ըւանդի .
Ես եղեր ե՞մ խեռ ու բանկի ,
Հարդիզ ի՞նչ գարդին չես խաբար :

Եչբերս գետի նըճան վարար ,
Հարկիզ չունի՞ճ սապր ու գարար ,
Նազաշ արարին 2) խելքըն տարար ,
Իսկի ոչ որ չարար խաբար :

ՃԶ

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Գեղեցիկ պատկեր , է՛ր դու ի՞նչ պատելի ,
Ես դիւանայ ջընուն եղէ բեզ համար .
Եչբերբզ վառ կանթեղ՝ ճարուր հայելի ,
Ես դիւանա ջընուն եղէ բեզ համար ,
Եւարա ճաջուն 3) եղէ բեզ համար :

Եւաւտուց ճոցիզ վարզըն կու փըւվի ,
Ես թաճաշայ կ'անե՞ճ խելքըս կու ցրվի .
Թող բո վէսճ ու հալըն թղթի մէջ գրվի .
Ես դիւանայ , կեն . :

---

1) Ձեռ . Թարճխար : 2) Նազաշ բուսած արարածին :

3) Հաւանականարար՝ Մէճնուն , պարսիկ բանաստեղծութեան
հանրածանօթ սիրահարի տիպարը :

Ո՛չ զարդըս զխոնս ո՛չ հալըս կ'իմանաս ,
Ո՛չ ինասֆ կ'անես ո՛չ երեսըդ բանաս ,
Ա՛յ զալուծ , զու ի՛նչպէս ինձ կու ծռանաս .
Ես զիւանայ , Լեն :

Գու ինձ հետ զբրուցէ՛ , հալըդ իմանած ,
Մէկ խարար ուղարկէ՛ 1) որ ուրախանած ,
Ե՛կ իձ զարթու սրտիս եարէքըն՝ 2) բանած .
Ես զիւանայ , Լեն :

Երբոր կու տեսնեմ երեսիդ խալըն ,
Մուշկուլու փարիշան կ'ենի իձ հալըն .
Գու ես նաղաշին ապրանքն ու ձալըն .
Ես զիւանայ , Լեն :

ԺԷ :

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Այսօր եղեւ պայծառ արեւ ,
Իձ նազելի՛ , նո՛ր սիրելի .
Ինձ ուղարկել ես շատ բարեւ ,
Իձ նազելի՛ , նո՛ր սիրելի :

Աչքերըդ բաշել ես սուրձայ ,
Լաբըդ շաբար , լեզուդ խուրձայ ,
Կարմիր ձատներ՝ ոսկի պուռձայ ,
Իձ նազելի՛ , նո՛ր սիրելի :

Ձըզել ես գօտկիդ բարեբար՝
Ոսկի , ձարջան ու բահրուբար .
Գու ինձ հաճար թաղայ նուբար ,
Իձ նազելի՛ , նո՛ր սիրելի :

1) Ձեռ . Ողարկէ : 2) Վէրքերը :

Ի՞նչ կ'ենի ինձ ձեր տուն տանես 1) ,
Բոլոր նըսներ ծոցէդ հանես ,
Դինի խըմեճը՝ անուշ անես ,
Ի՞նչ նազելի՛, նո՛ր սիրելի :

Ըսեճք է՛ս էլ մէկ զուլբանդ 2) այ ,
Քանի՛ պահես փարէքանդայ ,
Ես կուլամ , դու տաս զուլբանայ 3) ,
Ի՞նչ նազելի՛, նո՛ր սիրելի :

Քեաֆիր ջալլատի նըման ես ,
Կամբըդ էն այ ինձ ըսպանես ,
Դիլակ ունի՞մ ազատ անես ,
Ի՞նչ նազելի՛, նո՛ր սիրելի :

Սիահ է բո զալամ դաշըն 4) ,
Դու ես ի՞նչ համդամ սըռտաշըն 5) ,
Մէկ խըմէ՛, մէկ տո՛ւր նադաշըն ,
Ի՞նչ նազելի՛, նո՛ր սիրելի :

ՎԵ

S U Ղ U Ւ Դ Ո Յ

Ո՛ւստի կուգաս , բա՛ղջըր բըլբուլ 6) ,
Քեզի բարո՛ւլ , ես բեզ ե՞մ դուլ 7) .
Լեզուդ շարբաթ , սաշըդ սըճբո՛ւլ 8) ,
Քաղցըր լեզուովդ ջուր տուր ինձի՛ 9) :
Վասճըդ կ'ասեն խիտ 10) աննըման ,

1) Ձեռ. Տանիս , Ձեռ. 617, Տանես : 2) Ձեռ. Չուլբանդ . —
չղթայակապ գերի : 3) Զինարան , — սուճը (կը սմբակոճես զիս) :
4) Ղալամով զճուսճ յոնքդ : 5) Մտերիմ բնկեր :
6) „Հայ Բշուղներ“ , Բիւլբուլ : 7) Հ. Բ. Ես քեզի դուլ :
8) Հ. Բ. Լեզուդ շարբաթ , սաղըդ սուճբուլ : 9) Ձեռ. Ինձ . Հ. Բ.
Ինձի : 10) Հ. Բ. Շատ :

Քեզնէ զատ էլ չունիճ կուճան .
Ես ի՞նչ անեմ հազար թուճան ,
Երբ դու եար կու լինիս ինձի :

Նաշխուն երես , բոլոր սուրաթ ,
Մընացել ամ 1) հէյրան ու ճաթ .
Ըռահճ արա՛ , հէ՛յ բէճուրվաթ ,
Քանի՛ քարէքար տաս ինձի :

Առաւօտուց բացել վարդըն ,
Դու ես զօգալնիրուն զարդըն .
Քու կրակի մէջ ընկնող ճարդըն 2)
Այլ ճեղադիր չեղնիլ 3) ինձի :

Թուխ ճամ ունես , զալամդաշ ես ,
Ինչ որ հագնիս բարով ճաշես 4) ,
Մով աչքերովդ զամդայ բաշես 5)
Սուր զանակով կուտաս ինձի :

Ատամներդ ստամֆ ինջի ,
Մոցըդ պաղչայ է թուրինջի ,
Ես եղայ սէֆիլ զարընջի ,
Էլ ի՞նչ խելք կու ճընայ ինձի :

Նաղաչ կ'անն իսխա բէչարայ ,
Եկ ինձ մի՛ աներ աւարայ .
Այսչափ բաներս բեզ համար այ ,
Այլ դու ե բբ կու խղճաս ինձի :

---

1) Հ. Ա. Եմի 2) Հ. Ա. Արակիդ մէջ ընկող մարդըն : 3) Հ. Ա. չեղնիր : 4) Այս տողը որ ձեռագրին մէջ կը պակսի , կը գտնուի Հ. Աշուղներու օրինակին մէջ : 5) Հ. Ա. Զամլաբաշես :

Նկար Բ. Բարսեղիանոսի
(Նկար)

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Քանի՜ կանչեմ ամա՛ն ամա՛ն , ես չունիմ զարար ,
Քո սիրուդ հարեալ 1) ձաշեցայ , դու էլ չես խարար .
Ղալամ սնբերը կապել է հըրեղէն կամար .
Ես դիւանայ ջընուն եղէ , զա՛լուճ , քեզ համար :

Աչքերըդ ծանրը շուռ կ'ածես , հոգիս կու հանես ,
Պայծառագոյն արեգական լուննի նըճան ես .
Իճ բաղըրախօս կաքաւ բլբուլ , խելքըս կու տանես .
Զա՛լուճ եար , ինչի՞ նազ կ'անես :

Լաչակիդ զըրաղըն բարակ գառ գուլաբբթուն ,
Էլ չըկայ բան ըզքեզ սիրուն , նագանի խաթուն .
Ճակատիդ շարել ես սակի , աշրաֆի ալթուն 2) ,
Զա՛լուճ եար , կարմիր գըւարթուն :

Վիզըդ ձըգել ես գանջիլով հէյքայ համայի 3) ,
Քաղցրը խօսքով կու ծիծաղիս՝ կու ճընամ ծայիլ .
Կարմիր երեսզ կու շողշողայ՝ չեճ կարիլ հայիլ ,
Զա՛լուճ եար , կամ խելքըս պահիլ :

Ծով աչքերիդ ճըտիկ կ'անեճ՝ ձեռաց կու գընամ ,
Աչար դու էլ ինճ խղճա՛ս թէ այսպէս կու ճընամ .
Թէ որ դու էլ ինճ կու սիրես՝ ասէ՛ իմանամ ,
Զա՛լուճ եար , շատ ուրախանամ :

Ես որ պինդ հոգուց կ'անեճ՝ է՛ր չես իմանալ .
Ծոցիդ ծածուկ ճըտիկ կ'անեճ՝ է՛ր չես իմանալ 4) .
Սիրաքս կըրակով երուճ ես՝ էլ չի հովանալ .
Զա՛լուճ եար , չեճ դիմանալ :

---

1) Ձեռ. Հաշեալ : Ձեռ 647, Հալեալ : 2) Պարսկական սեռակ մը փոքր սակեղրամ՝ էշրէֆի անունով : 3) Ձեռ. Հւիլմ : 4) Ձեռ. Թիմանալ : Ձեռ. 647, Իմանալ :

Մօցիդ շամամներն զըւարթ նըւան բողջայ է :
Զորս բոլորն ոսկի կոճակ վարդի թախչայ 1) է ,
Թող էդ պաղէն ճէկ վարդ կարեճ , էլ դու պինդ պահէ՛ ,
Զա՛լուճ հար , իճ խաթրն շահէ՛ :

Մոցուճըդ կայ երկու ջըրած ճողկաման ,
Անուշահատ վարդ , դարանֆիլ , հասածան ,
Չեն կարիլ զալածով բաշիլ պատկերիդ նըճան ,
Զա՛լուճ հար , խիստ ես աննըճան :

Իճ սիրիկայ ճէջն չըկայ բան ըղբեղ աղիկ ,
Հէնց ես կարմիր վարդ փըթըթած գածբաղի ճաղիկ .
Դու բանի՛ սէֆիլ նաղաշին սրտիկն զաղիկ 2) ,
Զա՛լուճ հար , ե շունչըն բաղիկ :

•

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Գարուն որ եղեւ ամսոյն ապրիլի ,
Յանկարճ բեղ տեսայ , իճ նո՛ր սիրելի .
Էջըերըդ կանթեղ , երեսդ հայելի ,
Ունըերըդ կապած կամար գովելի 3) :

Մոցըդ լըցել ես ռեհան ճեխակով ,
Իճ սըրտիս կուտաս սըրած դանակով ,
Զիկարս ալըեցիր անչէջ կըրակով .
Նըստիր բեղ ասեճ դարդերըս կարգով :

Թալերըդ սիահ , վարսերըդ ոլոր ,
Երեսդ ըսպիտակ , կարմիր ես բոլոր .
Դու ինձ արել ես իճ խելքէն ճուր ,
Դարդերըս եղեւ շատ թաղայ ու նոր :

1) Թաքէ (պ.) փունջ : 2) Քանի՛ խեղճ նաղաշին սիրտը գաղես :
3) Չեւ. գովելի . գովելի :

Առաջին ժր
(Նկար)

Ինձ հետ մի՛ կենար զինչպէս զանազան 1),
Քեզ շատ կու սիրեմ, խիստ ես արձագան .
Մտցրդ ձէջիլիս է՛ զարդարած սեղան ,
Ճերմակ շամամներ ձէջրն կու խաղան :

Պօլըդ սիրահի , ծածկրդ պատուական ,
Խիստ ես քաղցրախօս , նաղլի՛ւ սիրական .
Դու էլ կու մեռնիս , չես անձահական .
Ինձ էր կու պահես տըխտը տըրածական :

Մտցրդ կայ 2) երկու բարբա զտունիչան ,
Մէկն Ըսպահան է և ձէկըն Քեաշան ,
Ես որ կու տեսնեմ՝ ճընամ փարիչան ,
Բայց 3) թող համբուրեմ հաշտութեան նըշան 4) :

ԻՍ.

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Լուսնի նըման պայծառ երես բոլորած ,
Ես ճընացի կարօտ համբուրից համար .
Վարսերդ սակի թեղի նըման ոլորած ,
Ես ճընացի կարօտ ետ տալոյ համար :

Ունքերըդ կապել է կամար կըրակով ,
Աչքերըդ վառել է պայծառ ճըրագով ,
Ափսո՛ս 5) որ ծածկել ես բարակ լաջակով ,
Ես ճընացի կարօտ տեսնելոյ համար :

Մտցիդ շամամներն խիստ է նորահաս ,
Վախեմ թէ թառամի , շատ մի՛ կենար պաս .
Թէ ինձ նըշանց չըտաս՝ ընկնես պատուհաս .
Ես ճընացի կարօտ ձեռք տալոյ համար :

---

1) Ձանագան : 2) Ձեռ. Կայ : 3) Ձեռ. Բայց : 4) Ձեռ.
հաշտութեան նշան՝ կրկնուած :
5) Ձեռ. Ափսոս :

Մէջբերդ նազու բարակ՝ աղէկ լաւ պագան ,
վախեմ թէ գիրկ 1) ածէ նաշի ծարդ նագան ,
Քեամար էլ ես 2) կապել՝ սունըդ ա վագան 3),
ես ձընացի կարօտ գրկելոյ համար :

Բերանդ կարմիր գինի , լեզուդ համեղ նուշ ,
Դու մինակ կու խըծես ու կ'անես անուշ ,
Նաղաշըն թողել ես ծարաւ ու բէուշ .
ես ձընացի կարօտ խօսելոյ համար :

ԻՔ

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Քաղաք ես Խութայի Մոսքով ,
Խելքըս տարար անուշ խօսքով ,
Ճակատըդ լըցել ես ոսկւով ,
Ունքերիդ հետ խիստ է խառն :

Կ'երթաս նըստիս ամարաթըն ,
Կու շողշողայ 4) քո սուրաթըն ,
Բաղչանուն մէջի շօհրաթըն ,
Դու ես նարինջին ճառըն :

Եկ միատեղ նըստեմք սեղան ,
Ծոցիդ եմիչներն կու խաղան ,
Քեզանէ նըռներ արծաղան ,
ես բերեմ գինի և գառըն :

Ծով աչքերիդ ճըրագ 5) վառ ,
Ունքերիդ կապած դալամ գառ .
Երեսդ կարմիր և պայծառ ,
Ինչպէս մոծեր վառած ճառըն 6) :

1) Ձեռ. Գիրդ : 2) Ձեռ. Այ էլ ես : 3) Տունդ հայրենիքս է :
4) Ձեռ. էլ կու շողշողայ : 5) Ձեռ. Ջրագ : 6) Ճար (lustre) :

Հայկ' նահապէս (բոս ալլոց՝ Ս. Միսոս)
(Ռեմնանկար, Քանդազանին մէջ սրանուած)

Ինձնէ վարդ ես առել տարել,
Թուխ վարսերիդ մէջըն շարել .
Շատ վախա է աչքով չես արել,
Խաբար չեմ ի՞նչ է պատճառըն :

Աչքերդ լուսատու ֆինար ,
Մոցըդ բաղչայ սալվի չընար ,
Ես բաղեմ կարմիր գուլինար ,
Երբոր բարով գայ ամառըն :

Ես խիտ շատ եմ աղաղակում ,
Դու է՞ր ես նաղաչն անարգում ,
Խաբար ու գիր չես ուղարկում ,
Նըրա համար խիտ եմ դառըն :

ԻՊ.

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Առաւօտուց մէկ մի տեսայ զարդարած ,
Դու իմ խելքըն տարար , ես չունիմ զարար .
Ոսկի շատ էր կապել՝ ճարգարիտ շարած .
Դու իմ խելքըն տարար , ես չունիմ զարար :

Լայն և սիպտակ ճակատ , երեսդ վարդի թեր .
Շամալ կուռըդ մեկնէ ծաղիկ դէպ ինձ բեր .
Քեզ զանդ ու շաբար տամ իմ ձեռօքըն կեր ,
Դու իմ խելքըն տարար , ես չունիմ զարար :

Աչքերդ այնախանա 1), ոսկեղէն սուր այ 2) ,
Սիահ արտեանունըդ կապած է թուրայ ,
Քո սէրըն կըրակ է , իմ սիրտըն՝ բուրայ .
Դու իմ խելքըն տարար , ես չունիմ զարար :

1) Հայեւատուն, թերևս՝ «հայեւանման» իմաստով: 2) Ոսկի սուր է:

Ունքերըդ է հիւալ, վարսերըդ լալայ,
ես քո սիրուդ կուլած կու կանչեմ նալայ :
Մեր մէջի թշնամին անկանի 1) բալայ .
Դու իմ խելքըն տարար, ես չունիմ դարար :

Լեզուդ քաղըցրախօս հազարան բլբուլն ,
Մէկ ձեռնիդ գինույ թաս, մէկ ձեռնիդ սըմբուլն .
երեսիդ խալերըն կապած սիահ գուլն 2) .
Դու իմ խելքըն տարար, ես չունիմ դարար :

Մառի տակըն նըստեճք քաղեճք թագայ նուշ .
Մոցիդ եմլշներըն ես անեմ անուշ .
երեսիդ կու հայլիմ կու ճընամ բէուշ .
Դու իմ խելքըն տարար, ես չունիմ դարար :

Մածերըդ ոսկեթել, բօյըդ է սալվի ,
Թող ծածերըդ քո ծոցին վրայ ծալվի .
Շատ մի՛ թողիլ նաղաշն որ ճաշվի հալվի .
Դու իմ խելքըն տարար, ես չունիմ դարար :

ԻՊ.

Տ Ա Ղ Ո Ւ Ր Ա Մ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ս Ե Ղ Ա Ն Ո Ց

Ելսօր ցնծամք պարելով ,
Խըճեճք 3) գինի խնդալով ,
Աստուծոյ փառքս տալով .
Ելսօր ուրախութեան օր է ,
Թասերըն 4) կարգաւ բորբէ՛ :

-
- 1) Ձեռ. Անգալնի, Ձեռ. 647, Անգալնի (փորձանքի մէջ իյնայ)
2) Ձեռ. Դուշ :
3) Էջմ. ձեռ. թ. 604. Սմեյք : 4) Ձեռ. 537, Թասըն, Ձեռ.
514, Թասերն :

Սեղանըս լի է բարեաւ .
Յեղ և ցեղ անուշ զինեաւ ,
Գառըն , հաւեր և փըլաւ 1) .
Այսօր ուրախութեան օր է ,
Թասերըն կարգաւ բոլորէ՛ :

Սեղանըս է բէպուշար 2) ,
Եղբարք նստած 3) շարէշար ,
Որպէս թագ ճարգարտաշար .
Այսօր ուրախութեան օր է ,
Թասերըն կարգաւ բոլորէ՛ :

Սեղանըս է բարելի 4) ,
Պարոնայրըն 5) պատուելի ,
Մէկ քան ըզմէկ 6) սիրելի .
Այսօր ուրախութեան օր է ,
Թասերըն կարգաւ բոլորէ՛ :

Այսօր նրծան է վարդի 7) .
Եւ ճառոց ճաղկազարդի 8) .
Սիրտ կու բացվի շատ ճարդի 9) .
Այսօր ուրախութեան օր է ,
Թասերըն կարգաւ բոլորէ՛ :

Գուր որպէս աստղ պայծառ էք 10) .
Վարդ և կնգրուկ 11) հոտ առէք ,
Քաղցրը ձայնիւ բարբառէք 12) ,
Այսօր ուրախութեան օր է ,
Թասերըն կարգաւ բոլորէ՛ :

---

1) Ձեռ. 537, Փլոյփ. Ձեռ. 412, Փլաւ : 2) Այս և յաջորդ տունը, որ կը պահտին 537 ձեռագրին մէջ, կը քաղենք թ. 412էն. — Բէպուշար. Էջմիածնայ ձեռագրին մէջ « Սեղանըս լի է բարեաւ » : 3) Էջմ. ձեռ. թ. 604, Եղբարք նստաւար 4) Էջմ. ձեռագրին մէջ այս տունը կը գանուի առաջին տունէն անմիջապէս յետոյ : 5) Էջմ. ձեռ. Պարոնայր էք : 6) Ձեռ. Քան ըզմէկ. Էջմ. Ձեռ. Մէկ քան ըզմէկ 7) Էջմ. ձեռ. Վարդին : 8) Էջմ. ձեռ. Եւ ճաղկոց ճաղկազարդին : 9) Էջմ. ձեռ. Շատ վարդին : 10) Այս տունը կը պահտի Էջմիածնայ ձեռագրին մէջ : 11) Ձեռ. 412, Կնգրուկի. 12) Ձեռ. 412, Բարբառեցէք :

Տապակէք կարաւ և լոր ,
Դուք մէկ կարաս բացէք նոր ,
Տօլու խըմէք՝ տանձ խնձոր 1) .
Այսօր ուրախութեան օր է ,
Թասերըն կարգաւ բոլորէ՛ :

Տէ՛ր ողորձեա՛ , տէ՛ր , յիշեա՛2)
Կա՛րմիր գինի , սպիտակ շիշայ 3) ,
Ուրախ կենայք 4) համիշայ .
Այսօր ուրախութեան օր է ,
Թասերըն կարգաւ բոլորէ՛ :

Սեղանըս լի է ծաղէկ 5) .
Վայսօր քանց վաղըն աղէկ 6) ,
Գինի խըմէք ծիծաղէ՛ք 7) .
Այսօր ուրախութեան օր է ,
Թասերըն կարգաւ բոլորէ՛ :

Չիճան լինի կանանչ խոտ ,
Մանուշակ սըմպուլի հոտ
Մէկ խըմէք նաղաշի 8) մօտ 9) .
Այս քանի սաղ է , աճէք՝ խըմի՛ .
Որ ձեռանի , տուք զողորմի 10) :

---

1) Ձեռ. 437, և էջմ. ձեռ. Դօլու խմէք տանձ խնձոր. Ձեռ. 412. Տօլու խմեմք , տուէք խնձոր : 2) Ձնագրին մէջ՝ Ողորմեայ , յիշեայ : 3) Ձեռ. 537, Ծուշայ . Ձեռ. 647, Շիշայ : 4) Ձեռ. 412. Կերէք : 5) էջմ. ձեռ. Մաղիկ : 6) էջմ. ձեռագիր. Աղիկ . 7) Ձեռ. Միծաղեկ . էջմ. ձեռ. Միծաղէք : 8) Ձեռ. Նաղաշն : 9) Այս վերջին երեք սողերուն տեղ 514 թ. ձեռագիրն ունի՝

Գինի ամենք մէկ մէկու մօտ :

Այսօր ուրախութեան օր է ,

Թասերըն ևն :

10) Թիւ 412 ձեռ. Երբ մեռանի՝ տուք զողորմի :

Արևուրդի Բրիտանի
(Նկար)

ԻՆ

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Կանչեմ Ֆիղան ահուգարով 1),
Դու ինձ 2) էր չես տալ բարով .
Ձե՛ծ ճոռանալ հազար տարով ,
Հալ ու ահվալ , եա՛ր , ամա՛ն 3) :

Գիտես որ ես սիրոյ տէր եմ ,
Սիրովըդ սիրտըս կու բրե՛ծ .
Քանի՛ 4) քեզ միտըս կու բրե՛ծ ,
Խելք չի՛ ճընար , եա՛ր , ամա՛ն :

Նոր ես եղեր թագայ ջիւան ,
Ոչ ճար ունիս ոչ տիւան 5) ,
Ինձ հետ ունիս ա՛տ ու փէլվան .
Իճանա՛ղեալ 6) , եա՛ր , ամա՛ն :

Ի՛նչ կ'եմի 7) տուշճանն անարգես ,
Քո հասխաթըն թարկես 8) .
Թէ ինձ չմէկ խապար ուղարկես 9)
Ես էլ չե՛մ լալ , եա՛ր , ամա՛ն :

Ղանդ ու շարար դու մի խուրի 10) .
Քանի՛ ճախես ախճուրի .
Հագել ես 11) կանանչ ճախճուրի .
Երեսըդ ալ 12) , եա՛ր , ամա՛ն :

1) Թիւ 156 ձեռագրի օրինակին մէջ՝ իւրաքանչիւր տան առաջին ու երրորդ առդէն յետոյ աւելցուած կայ **Ինչ էր չես տալ բարով** : 2) Ձեռ. 537, Ինձ. Ձեռ. 156, Ինձի : 3) Ձեռ. 156, Հալ ու ահվալ, հէյ եայր ըման, Ձեռ. 537, Հալ ու ափալ, եա՛ր ամա՛ն : 4) Ձեռ. 156, Քանի որ. Ձեռ. 537, Քանի : 5) Ըսել կ'ուզէ՝ ոչ գութ ունիս ոչ արդարութիւն : 6) Հաւատքի եկուր (Խիղճ ըրէ) : 7) Ի՛նչ կ'ըլլայ : 8) Բնաւորութիւնդ փոխես : 9) Ձեռ. Ողարկես : 10) Կ'ուտես : 11) Ձեռ. 537, է, 156, Ես : 12) Կարմիր :

Ընկերիդ հետ վարդ կու բաղէք ,
Մէկըդ բանց մէկըդ աղէկ .
Մէկ ձեռնիդ վարդ , մէկըն ծաղէկ .
Ճակատիդ խալ 1), եա՛ր , ամա՛ն :

Ունքերըդ է կապել կամար ,
Եչքերըդ շամսի դամար .
Դու սէֆիլ նաղաշին 2) համար՝
Եպրանք ու ծալ , եա՛ր , ամա՛ն :

ԻՉ

ՏԱՂ ԲՈՒՆ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ

Եկա՛յք այսօր , որդի՛ք ծարրկան ,
Յնծասցուք ձայնիւ միարան ,
Զի եկեալ է բարեկենդան .
ԵՏէ՛ք խըճէ՛ք կարմիր կթխան 3),
Գնա՛ լի՛ց բե՛ր զինու շուշան 4) :

Ժամանակ է թաղայ գառան ,
Ընուշ հոտ կուգայ ամառան ,
Նըստէք , բարեկամք և եարան 5) .
ԵՏէք խըճէք կարմիր կթխան ,
Գընա՛ լի՛ց բե՛ր զինու շուշան :

Սեղան զարդարէք ամանով ,
Քուֆթան պիպարով 6) չամանով ,
Ուրախացէ՛ք տեղով տանով ,
ԵՏէ՛ք խըճէ՛ք կարմիր կթխան ,
Գընա՛ լից բեր զինու շուշան :

1) Մին , signe de beauté : 2) Ձեռ. Սէյֆիլ նախաշին :
Ձեռ. 166. նախաշ Յօվանէօին :
3) Ձեռ. Կթխան. Ձեռ. 369 , Կթխան : 4) Ձեռ. Շուշայն. Ձեռ.
493, Շուշան : 5) Եարեր , սիրականներ : 6) 493, Քուֆթէն պիպարով :

Մէջիւրն ճրգեցէք տուգան 1),
Կարմիր գինով լըցէք բուզան 2),
Կանչէք ամէք զարատուգան 3) .
Ածէք խըճէք կարմիր կթխան ,
Գընա՛ վից բե՛ր գինու շուշան :

Պինդ լըցէք տօլու ի թասըն ,
Չընի ճարդոյ տաք վընասըն .
Քանի եկած չէ ճեճ պասըն ,
Ածէք խըճէք կարմիր կթխան ,
Գընա՛ վից բե՛ր գինու շուշան :

Շարաթըս զարակեցէք ճառան ,
Մեճ պասըն ձեզ ապաշխարան ,
Շուտ արէք , ուտիւրն տարան .
Ածէք խըճէք կարմիր կթխան ,
Գընա՛ վից բե՛ր գինու շուշան :

Բերէք տաղարան շարական ,
Թողէք ճանկունք ձալնիւ կարդան ,
Յիշեցէք նաղաշ Յովնաթան .
Ածէք խըճէք կարմիր կթխան ,
Գընա՛ վից բե՛ր գինու շուշան :

ԻԷ

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Ելեալ ես այվանն ,
Դու կ'անես սէյրան ,
Մարալ ջէյրան , չալապուճ 4), ես քեզ եճ հէյրան :

1) Չեռ. Դուզայն. ձեռ. 369, Տիւզէն: 2) Չեռ. Բուզայն.
Չեռ. 514, Բիզան (բաժակներ): 3) Չեռ. Ղարադուզայն. Չեռ. 493,
Ղարատուգան: 4) Չեղեպիս, տէրս:

Մածերը 1) ուր ,
Աչերը բոլոր ,
Միրելի նոր , չալապուճ , ինձ արիւր ճողոր 2) .

Ղըրճըղի չուխայ ,
Կ'ասեճ խիստ չուխ այ 3)
Խօսքըն քաղցըր , չալապուճ , ունքերըն թուխ այ :

Արիշղ է գուճան ,
Սըրճայի նճան ,
Մեռայ , աճաճն , չալապուճ , սճբուլ հասաճան :

Վարդը որ բացվաւ ,
Ղաճըրս շատացաւ ,
Քեզնէ ի դատ , չալապուճ , ոչ ով չիճացաւ :

Թէ ունիս . . . 4) ,
Ինձ աչքով արա ,
Ուրախանաճ , չալապուճ , խիստ եճ բէչարայ :

Դու դըրճըղի գուլ ,
Ես շէյտայ բըլբուլ ,
Խիստ եճ ճաղբուլ , չալապուճ 5) , նաղաշն բեղի գուլ :

Ի՛՛՛՛

Տ Ա Ղ Ա Ռ Տ Ի Ր Ա Մ Ա Յ Ր Ն

Յանճարմնոց վերօրհնեալ ,
Մարիաճ , կո՛չս գովեալ ,
Ես եճ մեղօք մեռեալ ,
Յարո՛ 6) զիս և ընկալ :

---

1) Չեռ. Չամերդ : 2) Չեռ. Մոլար : 3) Չեռ. Չուխայ : 4) Բառ մը պակաս . ձեռագրին մէջ տեղը բաց ձգուած : 5) Չեռագրին մէջ կը պակսի՛ Չալապուճ : 6) Չեռ. Յարոյ :

Ոսինն այն սրբոճրտեալ,
Մախանօք դուն գործեալ,
Ցանցիւ զիս ըճբունեալ,
Օգնեա՛ ինձ, կո՛յս օրհնեալ:

Վիպասան ես լացից
Եւ դողեալ թաքուցից
Պարտուց իճոց ըզգիճ.
Զնջեա՛, ո՛վ կոյս անբիճ:

Նուագեճ պաղատանս,
Որբս և անօգնականս,
Ո՛վ դու աստղ լուսափայլ,
Պարգեւեա՛ ինձ փրկանս:

Անաղօտ վառ պահեալ
Զիճ հոգւոյս ըզլապտեր,
Միշտ հայցեա՛ Որդւոյ բո՛1)

Թեւօք թունաւորին
Թճրեցայ ես խորին.
Զիս արթնացո՛ և ճո՛յճ
Ի տուն երկնաւորին:

Արար զմերս իճ պատնէշ
Թշնամին չար և դէշ.
Զայն ցրուեա՛ իսկապէս,
Մա՛ռ կենաց բարձրապէս 2):

Նըճանեցայ խողից՝
Զանգիտող ճարգարտից,
Կամ իբրեւ անտուակն
Որ վասնողն էր ընչից:

1) Այս տան չորրորդ տողը կը պակսի ձեռագրին մէջ:

2) Թերեւս՝ բարձրատես:

Էին ճա՛յր սրբութեան ,
Աղաչեա՛ առ Հօր Բան՝
Սիրով զալ ընդ առաջ ,
Տալ ողջոյն հաշտութեան :

ԻՅՑ

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ԱՅՎԱԶԻՆ ԶՐԱՂԱՅԻՆ

Յամենայն ժամ տացուք փառս տեառն Աստուծոյ ապենիազին 1) ,
Քանզի ետ կարօղութին մեզ հարազատ եղբայր Այվազին ,
Յնծութեամբ և խնդութեամբ խմէ՛ք սիրով միաբանական ,
Եղբայրք պատուական :

Որ և հատեալ չսպառած տեղիս վայրի և խոտան ,
Եւ կանգնեաց ի նոյն տեղւոջն ջրաղաց խիտ վայելչական ,
Յնծութեամբ և խնդութեամբ , ևն :

Վանօրէից նմանեալ շուրջանակի պարիսպ բարձրացեալ ,
Նորատունկ կանանչ այգի ծաղկունք և ծառ պտղով սիրացեալ .
Յնծութեամբ և խնդութեամբ , ևն :

Նորափոր գնացք առուոց փրփնջագոչ պաղպաջունակ 2) ,
Նոյն ջրովն ի գործ ածեն ջրաղացն որ է պատուական .
Յնծութեամբ և խնդութեամբ , ևն :

Այլ և ցուրտ աղբիւր բղխեալ քաղցր և անուշ խիտ գովելի ,
Աւազան ջրով լցեալ պարզ և ճաքուր որպէս հայելի .
Յնծութեամբ և խնդութեամբ , ևն :

Թունկ և կուժ գինով լցեալ ի մէջ ջրոյն սաստիկ ցրտացեալ ,
Զլրոյն երեսն միրգ և ծաղկունք , վարդ , ըռեհան , խնձոր կարճրացեալ .
Յնծութեամբ և խնդութեամբ , ևն :

1) Զեռ. Յապենիազին : 2) Զեռ. Պաղտաջունակ :

Աղաչեմ, յորժամ տաղս եղանակէք՝ կեանքս խնդրեցէք,
Այվազին տօլուն խըմէք ի մի բերան բարին յիշեցէք՝
Յնծութեամբ և խնդութեամբ, ևն:

Նա և պարտիք հանապազ սեղան բաղմիլ աստ ուրախանալ,
Շարադրօղ սակաւ բանիս նուաստ նախաչըն մի՛ ծոռանալ .
Յնծութեամբ և խնդութեամբ, ևն:

1.

ԽՐԱՏ ՊԻՏԱՆԻ ՎԱՍՆ ՀՈԳԻՈՅ

Փառք և զոհութիւն տածք մեր ըՍտեղծողին,
Որ մեզ համար տնկեաց ջաննաթի 1) բաղըն .
Կերակուր հաց գինի մեզ պարգեւողին,
Եննենք հող և ծոխիր ծառայ ճատաղըն՝

Մէջլիս պիտի նըստիլ աղամիանայ,
Հաղիղաթի 2) խօսքերն ամէն իմանայ,
Իւր հոգւոյ բաղչային զըռներըն բանայ,
Որ էն 3) կեանքըն բաղէ ծաղիկ զամբաղըն 4) :

Սողծոն թագաւոր և Աղերսանդըր,
Հիմէ սուր է մեծ ճարդ բանց նորս ճանտըր,
Չըտարան յաշխարհէս մէկ հիլալ սանտըր .
Ջանք արա՛ ժառանգէ՛ երկնից չարպաղըն :

Դունեա՛, թէ զու ի՛նչ խաբերայ զունեա ես,
Սուտ երազ անցաւոր, խիստ բէրափա ես,

---

1) Ձեռ. Ջաննաթէ: 2) Ձեռ. Հողիղաթ. հօտիւթ (արգարու-
թիւն) բառն ըլլալու է: 3) Ձեռ. էր: 4) Ձեռ. Չամրղն: Այս շորս
տողերը կը թուին սա իմաստն ունենալ. «Մարդ պէտք է ընկերու-
թեան մէջ բարոյս գէ՛ վարուի, արգարութեան խօսքերուն հետեող
ըլլայ, իր հոգւոյն պարտէղին զոները բանայ, որպէս զի հան-
դերձեալ կեանքին մէջ քաղէ շուշան ծաղիկը:

Շատ աշի բեղ համար՝ ջալր ու ջաֆայ ես ,
Լհտիպար չբտեսայ էս օրէն վաղըն :

Շատ ճարդիկ աւելի աշխատին գանձեն ,
Նոր շինութեան համար միտք ածեն տանջեն ,
էս գիշեր հողիդ ի բաց 1) պահանջեն ,
Ետոյ չեկաւ Ղարոսի ծիծաղըն 2) :

Ո՛վ ճարդ , որ հարուստ ես զառբաֆով փողով ,
Դու մի՛ լինիր հըպարտ ճակատով կողով ,
Վաղըն մերկ ճարմինըդ կը ծածկեն հողով ,
Վերայ գերեզմանիդ դընեն դագաղըն :

Կապեր ես ոսկեղէն զուրշախ քեամարըն 3),
Ո՞նց ես անց կենալոյ հրեղէն կամարըն .
Տալոյ ես քո մեղաց թիւ և համարըն ,
Քո հալն ո՞նց լինի , եարա՛ք , էն չաղըն :

Դու շխտակ հողագործ ճարդոյ նըման ես ,
էն կու հընձես 4) ինչ որ ձեռօրդ սերմանես .
Սըրտուճըդ սէր տընկես , նախանձըն հանես 5) ,
Շուտով կ'երթաս դըրախտի այգէբաղըն :

Դու պատուէ՛ վարդապետըն ու քահանէն ,
Հոգւոյ իշխանէն՝ Քրիստոսի հրամանէն՝ .
Օրհնութիւն անպակաս արա՛ քո տանէն ,
Նոքա են մեր հոգւոյ կերակրին աղըն :

Աղբատըն տա՛ր տունըդ կըչտացո՛ւր փորըն ,
Մերկութիւնըն ծածկէ՛ , հագըցո՛ւր շորըն ,
Հին շորին փոխարէն յետ կ'առնուս նորըն ,
Հողիդ կու ճըսանէ լուսոյ օթաղըն 6) :

---

1) Ձեռ. ի բաց : 2) Թերեւս՝ Ղաղարոսի : 3) Քուշաք քէմէր ,
գօտի : 4) Ձեռ. Հնձեն : 5) Ձեռ. Հայնես : 6)

Միխայել Հրեհակապետ
(Նկար)

Մարդոյ աշխատանք մի՛ ճոռանար հարդիդ .
Քո ճընօղըն պահէ՛ զինչ վարդ ու նարդիդ .
Կ'ուզես զընա Կիլն, Իսպահան, Թարվիդ,
Քո դրկիցն 1) է քեզ պէտք ու քո օյճաղըն :

Պաս կու պահես ու սէր չունիս՝ էն ասէ՛ .
Խնչ օգուտ սատանայէն՝ ամէն օր պաս է ,
Որ անզեղջ նախանձոտ չար ու վասվաս 2) է .
Անչէջ կըրակըն է նորա եաթաղըն :

Երբ քո ընկեր եղբարց կու փորես չարըն ,
Քո ոտըն կու ընկնի թալակին տակըն .
Իբրուստ է Աստուծոյ մեզանն ու քարըն .
Դու քո սըրտէն հանէ՛ ծուռ բայդաղըն :

Դու մի՛ սիրեր սուտըն բուժիր ու բօհտանըն ,
Դրուստ արա՛ աղքատի դատաստանըն ,
Մեղայ տուր աղօթէ՛ Աստուծոյ տանըն ,
Կու լըսես հրեշտակաց սազերն ու տաղըն :

Նաղա՛ջ Յոջնաթան , մեղքերըդ շատ է .
Եկ զԱստուած շատ սիրէ՛, աշխարհըս տտէ՛ .
Հինգ կաղ կտաւ պահէ՛ ճարմինդ պատպատէ՛,
Մէկ "Հայր մեղայ" ասէք խօսքերըն սաղըն :

ՏԱՂ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ

Յաւուրս գարնան ժամանակին՝
Փթթեալ ծաղկեցաւ այգին .
Հընչէ քաղցըր ձայն տատրակին .
Ելէ՛ք, եղբա՛րք իմ, ցընծալով,
Ուրախութեամբ և պարելով,
Մափըս ծափի հարկանելով :

1) Չեւ. Գրկից : 2) Վասվաս, կասկածոտ ?

Ես կատու եմ, ոտքըս արագ,
Մըկանց ես խիստ եմ հակառակ,
Ահա ամենբըղ հասարակ,
Զձեզ առնելոց եմ խայտառակ 1) :

Ես կատու եմ, ծըկանց եաղի .
Սըրտուծըս ղըրեկ եմ դաղի .
Զարուխ շինեմ Ղարարաղի՝ 2)
Ով որ եկել է 3) ինձ թաղի :

Ես արջ 4) կատու եմ դազըճան 5) ,
Զձեզ քըջեմ չուր ի Մարդըւան .
Հիճա կ'անեմ ախըր դաման ,
Փորըս շինեմ ձեզ գերեզճան :

Բերած են ալիւր և եղ հին 6) ,
Որ հոգոյս համար հաց թըխին .
Հիճա կոխեմ ձեզ մէջ ցըխին ,
Ամէն սեւ անեմ ձեր գլխին :

---

1) Այս տունը կը պահուի Ք. Հ.ի օրինակին մէջ : 2) Ձեռ.
Ղարարաղի . Ք. Հ. Ղարարաղի : 3) Ձեռ. Օվ որ եկեալ է . Ք. Հ.
Ով որ եկել է : 4) Ձեռ. Առջ. Ք. Հ. Արջ : 5) Ձեռ. Տըզման .
Ք. Հ. Դազըճան : 6) Ք. Հ. Բեր ածէք ալիւր , եղ և խին :

Ս. Ասուածամին
(Նկար, արծաթէ նանակչաւոր Երզնակի մէջ)

ԼԳ

ՏԱՂ ՈՒՐԱՍՈՒԹԵԱՆ *)

Նստիմք 1) ի մէջլիս, հարք և եղբարք և մեծ պարոնայք,
Գոհանամք զՏեառնէ, ունիմք սեղան 2), զուր միշտ շէն կենայք,
Խնդրեմք 3) որ այսօր բան զամէն օր շատ ուրախանայք .
Թասերըն չինի, կարմիր զինի, ձեզ անուշ լինի,
Աղալա՛ր, ձեզ անուշ լինի :

Ա՛յ տակառապետ, տաճարապետին զընա՛ իմացո՛ւ 4),
Կարասըն բա՛ց, ե՛կ խապար բե՛ր, զմեզ ուրախացո՛ւ,
Սուրահիբըն տա՛ր 5), շուշաբըն բե՛ր, թաս մի խըմացո՛ւ .
Թասերըն չինի, կարմիր զինի, ձեզ անուշ լինի,
Աղալա՛ր, ձեզ անուշ լինի :

Ղալապալուիս է, բէֆըն հասել այսօր խիստ աղէկ,
Սեղանըս լըցեալ միրզ և ծաղէկ, չլինի վեր բաղէք .
Իշտահով կերէ՛ք, սրտով խըմէ՛ք, ուրախ ծիծաղէ՛ք .
Թասերըն չինի, կարմիր զինի, ձեզ անուշ լինի,
Աղալա՛ր, ձեզ անուշ լինի :

Ազա ուժ սրտի քէն ունի՛ հանի, հաշտութեամք 6) ճընայ,
Լաւ ճարդըն այն է՛ ոնց 7) որ եկեալ այլ այնպէս զընայ .
Աստուած կու սիրէք, մինչեւ օրհնելըն ճարդ չի վեր կենայ .

*) Այս տաղին համար հետեւած ենք Կոստանեանի օրինակին (Մչրփէլ նաւաւ և էր Գուրբը), օգտուելով ուրիշ օրինակներու նախընտրելի տարբերութիւններէն: 1) Կոստ. օր. նստէք. ձեռ. թ. 730 Ս. Ղազարու, նստիմք: 2) Կոստ. օր. Գոհանամք ի տեառնէ որ ունեմք սեղան. Ս. Ղազարու թ. 730 ձեռ. Գոհանամք գտեառնէ, ունիմք գսեղան: 3) Կոս. օր. Խնդրեմք. Վիեննայի Մխիթարեանց 647 ձեռ. խնդրեմ: 4) Կոստ. օր. իմացո, ուրախացո, խմեցո, Վիեն. Մխիթ. ձեռ. 412, իմացու, ևն: 5) Կոստ. օր. Տալ, Վիեն. Մխիթ. թ. 647 ձեռագիր, Տար: 6) Կոստ. օր. Հաշտութեան, Վիեն. Մխիթ. թ. 647 ձեռ. Հաշտութեամք: 7) Կոստ. օր. Հոնց:

Թասերըն չինի, կարմիր գինի, ձեզ անուշ լինի,
Աղալա՛ր, ձեզ անուշ լինի:

Շօռ մէզէն համեղ, գինին զօրեղ, դուք անուշ արէ՛ք.
Մինակ մի՛ ուտէք, բաժանեցէ՛ք, հաւասար շարէ՛ք.
Սազերըն ածէ՛ք, տաղերն կանչեցէ՛ք, ծափ տուք և պարէ՛ք,
Թասերըն չինի, կարմիր գինի, ձեզ անուշ լինի,
Աղալա՛ր, ձեզ անուշ լինի:

Է՞ր չէք խնդալիս որ այսօր ունի՞մք լաւ գինի սառըն,
Ղապլը և խորով, հաւ քեպապապներ, խաշլածայ գառըն.
Եյս մէջլիսու՞մըս տըխուր և դառըն ճարղըն չէ խառըն.
Յիշէ՛ք Յողնաթման, խըմէ՛ք գինի, ձեզ անուշ լինի,
Աղալա՛ր, ձեզ անուշ լինի:

Լ. Գ.

ԱՂՕԹՔ ԵՒ ՏԱՂ ԳՈՎԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌ Ս. ԱՍՏՈՒԱԶԱԹԻՆՆ

Ամնօրհնեալ Աստուածածին,
Տաճար և ծայր անճառ Բանին,
Բարեխօսեա՛ 1) առ քո Որդին՝
Մեզ ողորմիլ զըթով քոյին:

Պաբրիէլեան ձայնըն լըւար,
Եւետեաց ողջոյնն ընկալար,
Պու ի չոգւոյն սրբոյ յղացար
Եւ գԲանն Աստուած ճարմնով ծընար 2):

Երանե՛ալի 3) ի հրեշտակաց,
Միշտ բարեխօս զքեզ տօնողաց,
Զօրեղ բըթիշկ դու հիւանդաց,
Ըզմեզ փըրկեա՛ ի փորձանաց:

1) Ձեռ. Բարեխօսեայ: 2) Ձեռագրին մէջ այս տողը նախօրդ տողէն առաջ գրուած է սխալմամբ: 3) Ձեռ. Երանեալք:

Էակցին Հօր սուրբ բնակարան ,
Դասեալ ի լուսեղէն խորան ,
Ղզբեզ գովեն ազինք ճարդկան ,
Եւ գունդք 1) զիւաց սարսեալ զողան :

Քագ և պրսակ սուրբ կուսանաց ,
Պարձանք քրիստոնէից ազգաց ,
Ժառանգ եղեր մեծ աւետեաց ,
Ընդունակ եօթնարփեան շնորհաց :

Ի քէն հայցեմք բազկատարած 2) ,
Լըսէ՛ ձայնի մեր ճաղթանաց ,
Լեր բարեխօս միշտ անձոռաց
Առ քո որդին Քրիստոս զըթած 3) :

Թաւար հոգւոց մերոց մերժել ,
Աչքս ճըտաց լուսաւորել ,
Մանրը ճեղաց ըզմեզ փըրկել ,
Իւր 4) տեսութեան արժան առնել :

Յենդանի սուրբ տապանակ ,
Որ յարգանդի քուճ օրինակ ,
Հրեղէն կամար , լոյս աշտանակ ,
Լուսաւորեա՛ զմեզ նոյնզունակ :

Ձայն տատրակիդ խորհրդաւոր ,
Եբեր 5) գարուն հոգեւոր .
Ղաճբարափայլ 6) ջահ լուսաւոր ,
Ձմեզ հրաւիրող զդասս երկնաւոր :

Ճրագ լուսատու հոգւոց ճարդկան ,
Եւ աստղ պայծառ առաւօտեան ,
Մարիա՛ճ , ճա՛յր ողորմութեան ,
Դու մեզ օգնեա՛ ի ժամ ճահուան :

1) Ձեռ. Կունդք : 2) Ձեռ. Բազկատարաց : 3) Ձեռ. զՔրիստոս
գթաց : 4) Ձեռ. Ձիւր : 5) Ձեռ. Եզեր : 6) Ղաճբարափայլ :

Յուսով սիրով անեղբական
Ճանկամ տեսոյդ , վա՛րդ կարճերփեան ,
Նարդոս ծաղի՛կ և պալասան ,
Ըզճեզ պահեա՛ միշտ անասան :

Նընորհազարդ անթառամ ծա՛ռ ,
Քան զարեզակն պարզ և պայծառ ,
Ոսկի անուշահոտ բուրվա՛ռ ,
Մեր փրկութեան եղեր պատճառ :

Չքնաղագոյն զանճըզ բացեր ,
Ըկըն անգին ճեզ շնորհեցեր ,
Պարտիս զնախածօրըն լուճեր ,
Զճեզ ճահուանէ ազատեցեր :

Չո՛ւր անճահ ճեզ արբուցեր ,
Եւ հաց կենաց պարգեւեցեր ,
Ռա՛հ լուսոյ ճեզ ճանուցեր ,
Եզեճ զրախտին զուռըն բացեր :

Սըրբուհի՛ անարատ կոյս ,
Մեղաւորաց ապաւէն յո՛յս ,
Վասն իճ ճաղթեա՛ առ տէր Յիսուս ,
Լե՛ր ազատիչ անկեալ գերոյս 1) :

Տո՛ւնկ պողաբեր անճահական ,
Գեղեցկափայլ արփիանճան ,
Բամեալ լուսի՛ն բոլոր լըրճան ,
Զճեզ սուրբ տեսոյդ արա՛ արժան :

Յօղաբեր ա՛մպ և սի՛ւն լուսոյ ,
Պանծալի թագուհի՛ արգոյ 2) ,
Ոխսեալ պըսա՛կ եկեղեցւոյ ,
Զճեղօք ճեռեալս կենդանացո՛ւ :

---

1) Չեռ. Անգեալ կերոյս : 2) Չեռ. Արգւոյ :

Ս. Պօղոս Առաքնալ
(Նկար)

Փութացի՛ր, կո՛յս անապական,
Քո ծառայիցս լե՛ր օգնական .
Քեզ երգելով զերգս օրհնութեան ,
Տացու՛ք փառք սուրբ նրորորութեան :

ԼԾ

ՏԱՂ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ՍԵՂԱՆՈՅ

Յարածած ճատուցուք տեառն Աստուծոյ զօհութիւն ,
Որ պարգեւեաց ձեզ սեղանս այսբան բարութիւն .
Խնդրեճք որ հոգւոց ձերոց տացէ երկնից արքայութիւն ,
Սիրով խըմէք , խաղաղութեամբ ուրախ լիցուք :

Ուրախութեան օրն այս է , չեղնի կենայք դառն .
Տես քանի՛ ցեղ եփեալ և խորովեալ գառն .
Գառնափլաւ խորովին հետ կարմիր զինին խիստ է խառն .
Սիրով խըմէք , ևն .:

Ղարղ ըռեհան և զարանֆիլ ծաղկունք խորհրդաւոր ,
Շուշէք լըցեալ կարմիր զինի բաղցրահամ զօրաւոր ,
Դեղնագոյն տանձ , սերկելի 1), կանանչ խիար , կարմիր խընծոր ,
Սիրով խըմենք , ևն .:

Նարղիղ , զամպաղ և սուսամպար , եսսաման և սըմպուլ .
Մանկունքն երգեն տաղ շարական բաղցր որպէս բլբուլ .
Մարմնաւոր ուրախացէք , հոգեւորին մի՛ կենայք ծոյլ .
Սիրով խըմէք , ևն .:

Ստուռած սիրէք՝ ուժ սըրտուձ նախանձ կայ հանի ,
Զէրայ ձեռանելոյն յետն 2) ձարղ շատ կու փոշիձանի .
Սուտ աշխարհքս 3) անցաւոր է , ճութըն երազ կու նըձանի .
Սիրով խըմէք , ևն .:

1) Ձեռ. Տանց սըրկեւլ : 2) Ձեռ. Հետն : Ձեռ. Յաշխարհէս :

Թող մի՛ք տալ որ եղբայրութեան սէրըն հովանայ 1),
Զէրա յաշխարհս օր քան զօր չարըն կու շատանայ .
Թասըն գինի լից տուր խրճեծք, ուժ որ իշտէ՛հ չունի՛ բանայ .
Սիրով խըմէք, ևն .:

Այլ և ծագայ չարագ արէք, դածով ուրախացէք,
Մի՛նեանց ծօտ տօլու խըմէք, մէկ լաւ կարաս բացէք .
Վարդէջուր անուշ կընդրուկ հոտ առէք և զուարճացէք .
Սիրով խըմէք, ևն .:

Նաղաշն որ այս դառըն կեանքս մէկ օրէն հիւր է,
Վաղըն ճեռնի՛մ՝ կ'ասեն "նաղաշ Յովնաթան ո՛ւր է" .
Մեզ ողորմի տուողի հոգւոյն անձահութեան հոտըն բուրէ .
Սիրով խըմէք, ևն .:

Ի Զ

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ

Ընաւօտուց զա՛ճ քո տեսուն, նա՛ղանի .
Ընահճ արա, զալո՛ւճ քեաֆիր, ամա՛ն, ամա՛ն .
Փալէ քո կարմիր երեսըն, նա՛ղանի,
Ինսաֆ արա, զալո՛ւճ քեաֆիր, ամա՛ն, ամա՛ն :

Էլ նոր պայծառ ըռախտ հագար 2),
Ինձ կ'անես դարթլու զունահրար,
Զալո՛ւճ եար, է՛յ, մէկ պաղ 3) տալոյ համար կուտաս ինձ քարէքար .
Ընահճ արա, ամա՛ն, ամա՛ն :

Վարսերըղ քամի կու տանի,
Խալերըղ նըման ռեհանի,
Զալո՛ւճ եար, է՛յ, խօսքերըղ հողիս կու հանի .
Նաղո՛ւ եար, ինսաֆ արա, ամա՛ն, ամա՛ն :

---

1) Զեռ. կու հովանայ : 2) Զեռ. Հաքարու : 3) Զեռ. Պար :

Աչքդ ունքերդ լարած աղեղըն,
Կու խոցէ արդար անձեղըն .
Զալո՛ւմ եա՛ր, է՛յ, դարթլու սըրտիս արա՛ դեղըն .
Նազլո՛ւ եար, ըւահճ արա, ամա՛ն, ամա՛ն :

Քո ծոցըն ծաղկանց բուրաստան,
Շէն քաղաք է Ֆրոանգըստան,
Զալո՛ւմ եար, է՛յ, ի՛նչ անեմ, չունիս դատաստան .
Նազլո՛ւ եար, ինսաֆ արա, ամա՛ն, ամա՛ն :

Դու զաս անց կեանս մեր դուռըն,
Զառ զառքաֆով տըված փուռըն .
Բերեմ դուրս գինի և նուռըն .
Նազլո՛ւ եար, է՛յ, ըւահճ արա, ամա՛ն, ամա՛ն :

Քոյ ծոցըն բեռըն բարխանայ,
Նոր է եկած Հաշթարխանայ 1),
Զալո՛ւմ եար, է՛յ, թող նաղաչն իւր ձեռօքն բանայ,
Նազլո՛ւ եար, ինսաֆ արա, ամա՛ն, ամա՛ն :

ԼԷ

ՏԱՂ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ Ի ՎԵՐԱՅ ՍԵՂԱՆՈՑ

Յորժամ որ ճարդասէրն Լատուած պարգեւեաց մեզ զայս բարիս,
Այսօր բազմիլ ի սեղանիս լըցուցանել ըզկարիս,
Պարտիճք ընտրել ըզբարութիւնս, մերժել ի մէնջ ըզչարիս,
Ըճէ՛ք խըմէ՛ք կարմիր գինի, խըճողըն ուրախ լինի :

Որպէս որ ճարդարէն Դաւիթ ասէ բան վըկայական,
Գինի ուրախ առնէ, իւղ՝ զուարթ, հաց հաստատէ զսիրտ ճարդկան,
Նոյնպէս և մեր ճաշակեսցուք իւր և ըզհաց ճարմնական,
Այլ և խըմէք անուշ գինին բաժակէ անապական 2) :

1) Ձեռ. Հաշ [Թարխանայ : 2) Ձեռ. 412, Աձէք խմեմք կարմիր գինին :

Վարդըն որ փրթըթեալ բացուի և այլ ծաղկունք զանազան ,
Մառոց պրտուղ անուշահամ , հոտ կընդըրկի պատուական ,
Մէջլիսըն զարդարեալ ցընծայ զինչ զըրախտն եղեմական .
Աճէք խըմէք կարմիր զինի , խըմողըն ուրախ լինի :

Պողուլ փարվարդայ և շաբար , նուշ ու ֆըսդուղըն բոված .
Թագայ գառըն , համեղ ձուկըն , հաւ և կաբաւ խորոված ,
Հիլ զարչընով զասլի փըլաւ 1) խորովուն վըրայ զըրած ,
Գոհանամք զԵստուծոյ որ զայս ամէն 2) նա է պարգևած .

Անճահութեան հոտըն բուրէ աստուածազարդ սեղանէս ,
Խընամըն և շնորհըն Քրիստոսի անպակաս լիցի տանէս .
Բարեխօս ունի՞ք Տիրամայրն և Մըկըրտիչն Յոհաննէս .
Աճէք խըմէք կարմիր զինի , խըմողըն ուրախ լինի :

Քէ ձեր մէջըն խըռով ճարդ կայ՝ ելէք սիրով հաշտեցէք ,
Վասըն արեանըն Քրիստոսի և դուք միմեանց շնորհեցէք .
Յայնժամ կարէք լըսել զձայնըն թէ զրախտըն ժառանգեցէք .
Մարմնով խըմէք ուրախացէք , հոգով ճեղաց զըղջացէք :

Ասացեալ է թէ ամէն ճարդ լաւ զինին յառաջ պաշտէ ,
Ո՛վ տանուտէր , լաւ զինի բեր՝ թէ սիրտըղ ճեղ հետ հաշտ է .
Հիմայ էլ պահես ո՞ւմ համար , ժողովուրդըղ երաշտ է .
Աճէք խըմէք կարմիր զինի , խըմողըն ուրախ լինի :

Պոր թասեր արծաթ կամ չինի բերէք տօլու խըմեցէք ,
Կենդանեաց և ննջեցելոց ողորձութիւն խնդրեցէք .
Ո՛վ ճանկունք սուրբ եկեղեցոյ , քաղցըր ձայնի երգեցէք .
Մեղ կերակուր պարգեւողին փառքս տուք և օրհնեցէք :

Է՛՛՛ ճոխիր նաղաշ Յովնաթան , գործով զագիր անճաբուր ,
Պարարտացար ճարմինը արիւր անբուն որդանց կերակուր ,
Երթ աղաչեա՛ առ տէր Քրիստոս , զոհանալով փառքս տուր .
Յօրժամ զայցէ ի զատաստան , զճեղ փրկեսցէ յայնճ աւուր 3) :

1) 2եռ. Փլով. թ. 412, Փլաւ: 2) 2եռ. Ամենայն, թ. 412,
Ամէն: 3) Թ. 412ի օրինակին մէջ այս տունը կը պահտի:

ԼԸ

Տ Ա Ղ Ս Ի Ր Ո Յ *)

Եսել ես թէ զարնան վախտը ,
Սիրակա՛ն , ամա՛ն 1)
Որ բացուի ճեր պաղչին վարդը ,
Քեզ ցոյց կուտամ ծոցիս զարդը .
Սիրակա՛ն , ամա՛ն ,
Ըմա՛ն , ե՛կ պաղչէն , ա՛յս է լաւ վախտը ,
Բացուել է վարդը :

Վարդ զըրկեմ ջեզ կոկոն թաղայ ,
Սիրակա՛ն , ամա՛ն .
Գըրեմ թըղթով 2) սիրոյ արդը ,
Ե՛կ պաղչէն , բեր ըրախ ճաղա .
Սիրակա՛ն , ամա՛ն ,
Ըմա՛ն , եկ պաղչէն , այս է լաւ վախտը ,
Բացուել է վարդը :

Վարդագոյն երեսզ է փայլուն 3) ,
Սիրակա՛ն , ամա՛ն ,
Իճ գեղեցիկ նազլու խաթուն ,
Եհա եղեւ օրհնեալ զարուն .
Սիրակա՛ն , ամա՛ն ,
Ըմա՛ն , ե՛կ պաղչէն , այս է լաւ վախտը ,
Բացուել է վարդը :

Վարդագոյն երեսզ է փայլման ,
Սիրակա՛ն , ամա՛ն ,
Դու վարդ ես , պիւլպիւլի նըճան՝
Քանի՛ խընդրեմ , ամա՛ն , ամա՛ն .

*) Այս տաղը , զոր օրինակած ենք Վիեննայի Մխիթարեանց
Թիւ. 156 ձեռագրէն , Թիւ. 537ի օրինակին մէջ կը պակսի :

1) Ձեռ. ԲՃման , 2) Ձեռ. Թխթով : 3) Ձեռ. Փայլոյն :

Ածա՛ն, ե՛կ պաղչէն, այս է լաւ վախտը,
Բացուել է վարդը :

Վարդով զըլուխըդ զարդարէ՛,
Սիրակա՛ն, ածա՛ն .

Ե՛կ իճ խընդիրբըս կատարէ՛,
Ինձ այս դարտէս ազատ արէ՛ .

Սիրակա՛ն, ածա՛ն ,

Ածա՛ն, ե՛կ պաղչէն, այս է լաւ վախտը .
Բացուել է վարդը :

ԼԹ

ՏԱՂ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ՍԵՂԱՆՈՅ

Եկայք այսօր ժողովեցէք, ընկերք միարան,
Պարկեչտութեամբ բազմիլ սեղան, եղբայրք պատուական 1),
Զուարճանալով արասցուք սէր և բարեկենդան 2),
Ուրախութեամբ և խնդալով խըմեմք զինի ցընծալով 3) :

Փա՛ռք Քրիստոսի որ սեղանոյս զմեզ արար արժան,
Թընկեր թասերըն շարեշար զինի զանազան .
Մէկըզմէկի մօտ խըմեցէք՝ հոտ առէք ճագան 4).
Ուրախութեամբ և խընդալով խըմեմք զինի ցընծալով :

Մեր առջեւըն կանանչ պաղչա 5) ծաղկունք և չիճան,
Ըստուածազարդ սեղան եղեալ աչաց 6) յանդիճան .
Ընցեալ օրին օր չի հասնիլ՝ կ'եղնիք փոշիճան .
Ուրախութեամբ և խընդալով խըմեմք զինի ցընծալով :

1) 2եռ. Պատմական : 2) 2եռ. Պարեկենդան : 3) Այսպէս՝ [Թ. 412 ձեռագրի օրինակին մէջ. [Թ. 537 ունի՝ Ուրախութեամբ ու խնդութեամբ խըմէք, եղբայրք, խնդալով : 4) 647, Մագան. 2եռ. 537 Մագան : 5) 647, այսպէս. [Թ. 537, 2եր յառջեւն կանանչ պախչայ : 6) 2եռ. 412, Աչաց, 2եռ. 537, Յաչաց :

Պարտիճք աշխատողացն ողորմի տալ մէկ բերան,
Տաղեր կանչել կարաս բանալ և կախել բիրեան 1),
Աշխարհիս 2) ճալըն կու ճընայ աշխարհիս վերան .
Ուրախութեամբ և խնդալով խըճեմք զինի ցընծալով :

Ձձեղ աղաչէ հող և ճոխիր նաղաշ Յոննաթան,
Թասըն խըմէք մէկ ողորմի ասացէք իւրեան 3),
Տէրըն Քրիստոս ճեղ օգնեսցէ 4) յաւուր յայտնութեան .
Ուրախութեամբ և խընդալով խըճէք զինի ցընծալով :

և

ՏԱՂ ԲՈՒՆ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻՆ

Այսօր խիտ օր է ուրախութեան,
Շնորհաւոր ճեճ բարեկենդան .

Պարտ է որ ամենեքեան խընդան,
Վաղըն գան թէ՛ ուտիսըն տարա՛ն,
Կու տըխրին և կու փոշմանին :

Այսօր սեղաններ բերէք բացէք,
Կերէք խըճէք ուրախացէք,
Պարելով ծափ տուք և խաղացէք,
Պասին եկեղեցի գնացէք,
Գըլուխ բացէք նըստէք լացէք :

Այսօր է խընդալոյ ճուհայն,
Ժողովեցէք զէսլ ի կալըն 5),
Ըսկեսուր, հարս, տագր և տալըն,
Պասին գայ "Տէր ամենակալ" ըն,
Լուանայք ձեր սուֆրա շալըն :

1) Թ. 412, Կախել պիրյան 2) Թ. 537, Յաշխարհիս, Թ. 412,
Աշխարհիս: 3) Թ. 537, Այսպէս. Թ. 412, Թասըն խըմէք մէկ էլ
լըցէք և տըւէք իւրեան: 4) Թիւ. 537, Յօգնեսցէ, Թ. 412 և 647
Օգնեսցէ: 5) Ձեռ. Գալըն:

Այսօր հագէք 1) դուճաշ աղլազըն ,
Զարդարէք օթաղ և դարպասըն ,
Դուրս բերէք չինի արծաթ թասըն ,
Հիմի ածէք չօնգուր 2) շաւասըն ,
Պասին չոր բոխի քաբասըն :

Այսօր ածէն ձէկտեղ հաւաքէք ,
Կարաւ և հաւեր տապակէք ,
Կարասներն ածէն դարտակէք ,
Մեծ պասին զըռներըն պինդ փակէք 3),
Մարաւ զըլլերները թակէք :

Այսօր նըման է գարնան հաւէն 4),
Բերէք իւղ ձուկըն և թաւէն 5),
Այ եղբայրք , կըպէք զինոյ գաւէն 6),
Եսէք՝ Այ շաբաթ , էլ քաշաւ 7),
Էնչափ խըմեմք որ լուսանայ :

Այսօր ընկերներ և հարեան
Աճներըն միճեանց տուն զընան .
Ձեռացներն կուժ ճաշի աման ,
Մեծ պասին ճընան աղբատ անճար ,
Գրնան քաղեն 8) ուտեն բանճար :

Այսօր հոտ առէք նոր ճանուշակ ,
Ձենէք թաղայ գառն ու շիշակ .
Եփէք 9) եղաձու և հարուշակ 10),
Պասին կու դարտակվի ձեր ձեռըն .
Կու թըրջէք բակլայ սիսեռըն :

Բարեկենդան է շատ խընդացէք .
Ինչ կարասներ ունիք՝ բացէք ,

---

1) Ձեռ. Հաքէք: 2) Ձեռ. Չօգուր: 3) Ձեռ. Փագէք: 4) Հափա
(թ.) օղ, եղանակ: 5) Թափա (թ.) տապակ: 6) Ձեռ. Կաւէն. ձեռ.
647, Գաւէն: 7) [թ. Ո՛ր եղբայր, կենացդ կը խմեմ: 8) Ձեռ.
Բաշեն: 9) Ձեռ. Երէք, Ձեռ. 647, Եփէք: 10) Հարիսայ?

Ս. Փիլիպոս
(Մարմարի վրայ նկարուած, Աւագ Սեղանին նակաթը)

Թասըն՝ ճէկճէկի ծօտ խճեցէք .
Էդուց 1) ուտիս չկայ քեզ համար ,
Գլուխըդ ցաւ , սիրտըդ խուճար :

Այսօր լաւ ուրախութիւն արէք ,
Թընկեր շուշէք լըցէք շարէք .
Պասին պազիրկան ընկեր ճարէք ,
Ով գնալու է 2) սարով քարով ,
Լալով կ'ասէք՝ կացէ՛ք բարով :

Տանտէրն խօսուճ չի , միտք արէք ,
Թալանեցէք տօլալ տարէք ,
Մէկ էլ ճեճարէք ձեր տուն տարէք ,
"Հա՛յր , ճեղա՛յ" ասէք , դաստուր առէք ,
Մաշի ղըրէք ֆանար վառէք :

Բերէք քուֆթայ ախշանով 3) չորթանըն ,
Թասըն լից տուր Յոֆլաթանըն ,
Ատուած յաջողեցէ ձեր բանըն .
Խիստ տըխուր կ'եղնեճ ճեճ պասին ,
Մէկ տաղ էլ ասէք իճ թասին :

ԽԱ.

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՅՈՒՆԻ ՁՈՐ ԸՆԹԱՅ ԲԵՐԻՆ ՆԱՂԱՇ ՅՈՎՆԱԹԱՆԻՆ

Յանկարճ լըայ աւետեաց ձայն ,
Թէ՛ Ուրախ լեր դու , Յոֆլաթա՛ն ,
Ձի եկեալ է ճաճուն ու թան ,
Ահաւասիկ ղնորին քիսայն :

1) Ձեռ. Իբուց , Ձեռ. 647 , էբուց : 2)] Ձեռ. Ով գնալով է .
Ձեռ. 647 , Ով գնալու է : 3) Ձեռ. Քուլթայ ախշանով . Ձեռ. 647 ,
Քուլթայ ախշանով :

Որպէս զլոյս արեգական ,
էր ըսպիտակ գոյն սըխրական ,
Անուշ համեղ և սըխրական
Որպէս խորտիկ արքայական .

Վասն այն լըցի նա ըզքեստայն ,
Մէջըն փըշրեալ իւղով գաթայն .
Ի ձեռս առեալ բըրիչըն այն ,
Զերդ ըզբիւտոս բրել գերեղման :

Նսեւ ատէին ընդ ձանկան ,
Թէ՛ Բրեցէք, որդեա՛կ սիրական ,
Բըրածըն լիցի խորան ,
Զոր նա կատարեաց զայս հրաման :

Ըյլ և սա է ձինն աննըման :
Սուրբ անարատ և ճաբրական ,
Մայր և ծընօղ է իսկական
Կասկարային ազնւական :

Թող սա զի պարտ է և արժան
Նաղաշն պահել որպէս քիրչան ,
Կազմել ճարմնազեղ զանազան ,
Զոր հազիւ գայ փրանգրտան :

Ըյտու պալատք սպիտականն ,
Եւ սա ճահլամ բըժըշկական ,
Զի ցամաք սիրտք ձեր զովացան .
Լուսաւորակ նիւթըն այն 1) :

Նախկին 2) սիրով քո բնական
Կերակրեցեր ըղթովնաթան .
Ո՛վ երջանիկ , լիցիս արժան
Ճաշակելոյ անձահ սեղան :

---

1) Թերևս՝ լուսաւոր ակ(ն) է նիւթըն այն : 2) Զեռ. Նախկին :

ԽԲ

ԳՈՎԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԱՅ ՔԱՂԱՔԻՆ

Կամիք գովել զուք Երեւան ,
Մարդիքն զալուճ կ'երեւան ,
Թուրքերն կու քաշեն բերան ,
Մարդոյ զըլխի կոտորեն գերան :

Հաւէն վրնաս որպէս ըզհուր .
Ջերճ և կանանչ աղտեղի ջուր ,
Գորի 1) ք . . է և փխս փրբփուր ,
Որպէս ծառի ժանց և թըրթուր :

Առաւօտուց կ'երթաս բազար ,
Բօլ կու ծախեն բողկ և զազար ,
Թըթու ճածուն չանախ հազար ,
Խըճոր հացըն կուտայ նազար :

Սափոր և կուժ անենըն ծակ ,
Քանի ջուր կ'ածես թէ դարտակ ,
Ոչ աղբիւր կայ և ոչ վըտակ ,
Թուրքի յահէ զըռներըն փակ :

Ջաբուն 2) չուխէն պօրկչոց շալակ ,
Գըտակ կարեն ձրզեն թալակ ,
Մայրըն երկայն որպէս սալակ ,
Մէջըն պատի հաստ քօջալակ :

Թէ մէյտանըն անես օրօն ,
Շատ կայ տըտիպ շըպլեղ տօրօն ,
Շերեփ զըղալ խիստ խըտօրօն ,
Ամէնն ածես մէկ վառ թօրօն :

---

1) Թերեւս՝ Գորտի : 2) Ձեռ. Բաբուն, Ձեռ. 647, Ջաբուն :

Զունի ճէկ գովելոյ պատճառ ,
Բազաստանն փրնթի ճուռտառ ,
Կու ծախեն խիստ խաշար աստառ ,
Թօրփա քէչա աթառ փաթառ :

Զեռացներն նետ և թուանկ ,
Ղաւաս կաքաւ նախշուն ըռանկ ,
Փողով հաց չընկնիլ ճարդոյ ճանկ ,
Եշխարհս էժան , Երեւան՝ թանկ :

Հաւուզի փող տաս ճէկ բուռն ,
Հարկիդ ճէկըն չառնիլ ձեռն ,
Եչքըն կոխես 1) շամբուրի կեռն ,
Խըմացընես էշի շ . . ն :

Ես էլ Երեւան շատ կացայ ,
Նոցա հասիաթն իմացայ .
Հազար բան պասպարես 2) նոցա ,
Կ'ասես՝ Ո՛ւր է , թէ՛ Մոռացայ :

Կ'ուզեն ելնեն ամենն քօջ ,
Լի է ճոճակ , ճըժիի 3) բըղօջ ,
Ելիշվերիշըն է խիստ փօջ ,
Տալոյ նամարդ , առնելոյ ղօջ :

Նաղաշն Երեւան շատ կացաւ ,
Ջիկարն այրեց հիւանդացաւ ,
Սպիտակ սառուցին դարձացաւ ,
Խըճեց՝ սըրտիկըն ղովացաւ :

---

1) Զեռ. Գոխես : 2) Զեռ. Պասպարես , Զեռ. 647 , Պասպարես
(պասպրեւ : 3) Զեռ. Մշիկ :

Գարիել Հրեօսկանյե
(Նկար)

ԽԳ

ՎԱՐՔ ՀԱՒԱՍԱՐ ՄՈՆՔԵՐԻՆ *

Գրէ 1) եկին էշի քարվան
Մեր ճոնթերի վրայ փալան :
Գլխէն արած գարի դարձան ,
Զըռզըռալով բերան բանան .
Ճաքված դնդուճ 2) է քեարանայ
Հէնց զիտես արան տարան այ .
Ով ճոնթ կ'ուզես եանայ եանայ ,
Հիճայ գայ լըսի դարձանայ :
Ելած են փեշակ զանեաթէ ,
Կըպած բանճարի գաւաթ է .
Դեռ չէ կարուճ կանչել հազի ,
Շուտով դէպ ի բեճըն վազի .
Ձեն ճանաչել գիրք և ճաշոց ,
Պատարագին աճեն քըշոց .
Ինչպէս որ լու աշխարհական ,
Ոչ գիտեն Սաղմոս շարական .
Մէկ "Հայր մեղայ" գիտեն , մէկ բան ,
Մէկ "Եւ եւրս խաղաղութեան" ,
"Ժողովելոցն ի վերնատան ,
Առաքելոցն երկոտասան" :
Կըճու 3) են քանց սըխտոր սոխըն ,
Հինգ հոգւով կ'ասեն մէկ փոխըն .
Թէ ձէկ թագի 4) ճըզես փորըն .
Ձի գըտնել ձէկ եչն ու եւըն 5) ,
Հըպարտանան , քըցին կողին ,

*) Այս շահեկան կտորին՝ ինչպէս և նախորդին մէջ՝ որ գրուած են գաւառաբարբառով, կարգ մը բառեր կան որ անհասկանալի կը մնան մեզ. նաև՝ հաւանականաբար՝ սխալ ընդօրինակութեամբ քանի մը աղաւաղումներ, որոնց մէկ մասն ուղղեցինք: 1) Գրէ? թերեւ՝ Հրէ (ահա): 2) Դդուճ? 3) Ձեռ. Գճու: 4) Թագը (թ.) բարակ, որսի շուն: 5) Ձեռ. Եզ ուն եւըն.

Ուշ չեն ունել ժամ ասողին .
Ձանըն կըտարած , բըռնած գուլըն ,
Եղով սանտրում է քաբուլըն :
Կարդալիս են չարան փարան ,
Կտրատուս են զիրք Աւետարան :
Տասըն 1) սըրին պատէ պարան ,
Կարդացողաց համըն տարան :
Հէնց էն նալի սառած հալիմ ,
Վարպետէ չեն 2) առած թալիմ :
Ոչ ի յԱտուծոյ երկընչին ,
Եւ ոչ ի ճարդկանէ ամաչին :
Եջքեր հանեն , երես չանչեն ,
Կուռըն կոտրեն , հարայ կանչեն ,
Մըտնեն խորան դուռըն փակեն ,
Երինթաթախ գըլուխ ծակեն :
Նըման են կըռված որձակին 3)
Որ հաւըն կու զընի տակին ,
Քացի 4) կուտան անձեղ երեխին ,
Կանթեղի ձէթն ամեն զլսին .
Դատումն ասեղով իրար ծակեն ,
Մինչև որ ժամըն արձակեն .
Դուրս գան՝ իրար տեղըն տաչեն ,
Հողի , հաւատ , ճեռեալ քաչեն :
Անուններըն է սարկաւազ ,
Մէջքըններըն էշի գաւակ :
Հացով 5) ուտեն ձեղր ու կարագ ,
Էն վաթթըն կուգան պատարագ .
Հըպարա շապիկ հագնում ուռչում ,
Անխոստովանք բեճըն բռչում 6) .
Գիրքըն կարդան սըխալ 7) հազար ,
Ինչպէս որ Կիսատենց Ղազար .

---

1) Ձեռ. Դասն. Ձ. 647, Տասն: 2) Ձեռ. Չեմ. Ձ. 647, Չեն:
3) Որձակ, աքլոր. Ձեռ. Որձակին: 4) Ձեռ. Քաղցի: 5) Ձեռ. Հայ-
ցով. Ձ. 647, Հացով: 6) Թռչում? 7) Ձեռ. Սղալ:

Ձայն անկն զինչ անհամ գազար 1),
Ջէհիլ սօհպաթ լօթի բազար 2),
Կ'ասեն՝ երբ կուգայ ճեճ պասըն,
Արեկոճում զըցենը դասըն,
Պինդ պինդ կանչենք «ղի ի տուընջեան»,
Կ'ուզի քահանայք տըրտընջան :
Ծոց ու ճութըն լըցած է ջան 3),
Կ'ասէ՝ Ինձ տուք չորս աստիճան .
Միճեանց շապիկ են հագընում ,
Պատարազին կանգնացընում ,
Տասըն 4) ճընձդայք շախշախցընում ,
Հէնց էն որ գայլ խաղացընում .
Ձանգակ անելով ծիծաղում ,
Ոարբերն ալ վեր վեր քաղում :
Կանգնած երէց և քաղխուղէք 5),
Մէկըն չասել՝ "Թարկըն տըւէք" 6),
Կըպչին ճոճեր վառած ջառէն ,
Խունկըն գողանան բուրվառէն .
Մէկ տուն Սաղմոս չի թամամեն ,
Շոպիկ հագած ծամտաք ծամեն .
Նըշխարք տալիս անեն արին ,
Վեր զըցեն կոտրեն լանկարին 7) .
Ձեն խոնարհիլ որ տան թասըն ,
Ձեն գիտել թէ զինչ է ձասըն :
Կ'ասեն 8) "Արէք ինթիմասըն ,
Որ 9) ինձ տանեն վերի դասըն" 10),
Ձկարեն 11) զընել զըրբակալըն ,
Կ'ասեն՝ Բաշխէք զըլխիս ձալըն .
Շուտով ձալէ 12) խարճէ փախչին ,

---

1) Ստեպղին : 2) Տգէտ անչնորճք մարդոց պէս կը խօսակցին :
3) Վէգ (osselets) : 4) Ձեռ. Դասըն . Ձ. 647, Տասն : 5) Ձեռ. Քաս.
խուտէգ . Ձ. 647, Քաղխուտէք : 6) Ձեռ. Տըվէք : 7) Լենկեր (Թ-)
լական : 8) Ձեռ. Հասեն . Ձ. 647, Կ'ասեն : 9) Ձեռ. Կոր . Ձ. 647 ,
Որ : 10) Ձեռ. Թասըն : 11) Ձեռ. Ձգարեն . 647, Ձգարեն : 12) Ձեռ.
Մալու , 647 , Մալէ :

Գանձանակին փողը շանչին 1) .
Դուն որ թածրոց է խաղալիս
Փիլանի տեղակ է տալիս .
Նախարարած 2) է, էշըն քըշուծ ,
Գըլիսի գօտիկ 3) է արբիշուծ 4) .
Նոր է տախտակ ձէշքըն հարուծ .
Խոստովանորդի է ճարուծ .
Ձեն կարել ծախել շուրջառըն ,
Կանանց տան կընդուկ 5) բուրվառըն .
Ձայներըն քաշ դունչըն 6) ցըցած ,
Ատեանըն շապկաւոր լըցած .
Բարահուճէտն ամէն հատու ,
Դարաշամբէն 7) բերէք կաքա .
Փիլոնացու լո՛ւտ կու ճարէք ,
Մաղծուրլուխներ կըտրէք կարէք .
Շուրջառացու չըկայ , լացէ՛ք .
Մափունջի բեռներ բացէք .
Է՛լ չի ճարվիլ գլխի գօտիկ 8) ,
Ատապատու ալաճէն ձօտիկ ,
Որ նորօրհնիք զարդարվաթիք ,
Կարճ իրիցներ խօշ խորտախկ .
Էժան 9) են քանց չամիչ փըշատ ,
Տիրացուն քանց ժողովուրդն շատ .
Ձեն ճանաչիլ գըրած գիրըն ,
Հէնց էն որ 10) Քոնու նախիրըն 11) .
Աղքատ ձեռելէն խըռովին ,
Հարըստին վըրայ ժողովին .
Ղաթար ընկնեն 12) ձէկ ձէկի հետ ,
Կանչեն բըժիշկ ճարտարապետ .

---

1) Կը ճանկեն : 2) Ձեռ. Նահարարած : 3) Ձեռ. Կօտիկ : 4) Ձեռ. Բարիշուճ : 5) Ձեռ. Քնդրուկ . Ձեռ. 647, Կնդրուկ : 6) Ձեռ. Դունըն : 7) Ձեռ. Դարաշամբէն , Դարաշամբ՝ գիւղ : 8) Ձեռ. Կօտիկ : 9) Ձեռ. Իժան . Ձեռ. 647, Էժան : 10) Ձեռ. Հէնց որ . Ձեռ. 647, Հէնց էն որ : 11) Ձեռ. Նահիրըն , Քոնի , գիւղ : 12) Վէճի մանել , կուսիլ :

Առանկալ մբ
(Նկար)

Փող բաժանողն ասէ՛ զինչ լած,
Կոտորվածքիս ս'ր ճէկին աած.
Հէնց ճոնթ որ գայ զող զարբեղար,
Մեծ սարկաւազաց բարբար .
Ինչ զազան ունէք զուրս հանէք,
Ղազըէկի 1) կտրէք բաժանէք .
Թէ որ էնտով շանիլ հերիք 2),
Ելլ փող ժողովիք բերիք:
Էդ ճոնթերդ է էշի թըրիք:
Վախեմ թէ կըրակ տաք էրիք:
Մոնթերն է զըզիկ 3) աղջիկ,
Վախեմ ամէն թողիք փախչիք 4).
Վախեմ սապալ նոցա գալըն,
Իրիցներըն զըցեն ճալըն:
Ընգտի 5) հացն ուտեն բըռուզ 6),
Էշ քուռակի պէս տան 7) խընդուզ 8),
Միմեանց հաճար սարեն թալակ 9),
Վազեն թըռչին միմեանց շալակ .
Մարիֆաթէն խխտ են հեռի,
Հէնց են թեփուած քառափեռի 10) .
Գասուճի իրար կուտան տողի,
Ճընճըղան ձագերըն 11) խողի 12).
Հէնց են 13) անապատի՝ միզեն,
Սեղան նըտին աման լիզեն .
Կու նըճանին զըզիկ թաթի,
Սըռըկնամեռ անտես սաթի .
Սվածիդ ալանի ասած,
Շիտակ էն օրըն են հասած:

1) Փխլաւի տակի կարծր մասը: 2) Թէ որ ատ ալ չի բուեր:
3) Չեռ. Չղիկ. (բոյ աղջիկ): 4) Չեռ. Փաղջիկ: 5) Չեռ. Հանգստի:
6) Բուռզ, տեսակ մը տափակ հաց: 7) Չեռ. Գան, Չեռ. 647, Գան:
8) Աքացի կուտան: 9) Թերեւս՝ դարան կը լարեն: 10) Թեփուած՝
փեարաթափ. քառափեռի, հաւանականարար՝ թռչունի անուն: 11)
Չեռ. 647, Չագերուն: 12) Հաւանականարար՝ հողի: 13) Չեռ. էն.
Չեռ. 647, են:

Մինքն հէլդար, մինքն չօծար,
Սըխալ խառնափընդոր տօծար.
Մինքն շատ են ուսին տանուձ,
Ինձ հաչէն վախտ 1) է անուձ.
Էշի նըման կանչեն զըռանչ,
Քաշ և բարձր խառնիճաղանճ.
Ուսուրդէլուր քօրտ — քօնէ,
Շէլէն լուր, որդէն քօնէ 2)
Հէնց էն որ Ղանեացի ընցոր 3),
Սխիանցի բուրանոց բուրվոր 4),
Առանց ձեծարք 5) վազուձ արնէր,
Ղասապխանի լօթի շընէր,
Թափ տըւած 6) կու լափեն 7) անաէր,
Ղըզբերէթ կըճուտող ճանճեր:
Գոձ ձըտնեն գողանան ջաթու,
Հէնց էն ձուակեր գող կատու.
Կուչ են եկած ինչպէս հուրայ,
Դունչ աալոյ վախտ՝ լեղուն սուրայ.
Տէլուրտէ հուսն սլու
Ղուրդէլուր սլուսն էլլուր քուլու 8):

Այս օրերս է բարեկենդան,
Պխտի 9) ամենեքեան խընդան.
Քանի ձեղ չեմ ձըզած ձաղաթ,
Ինձ արարէք փոքր ինչ ազատ 10).
Թէ որ իձ ասածըն կ'անէք,
Թէ չէ յետոյ կու փոշմանէք:
Հաստատ լինիք Աստուծոյ տան,
Անփորձ ձընար ձինչ յաւիտեան,
Դուք յիշեցէք ի ձի բերան
Հանգուցեալ նաղաշ ցոյլաթան:

1) Ձեռ. վախտ. Ձեռ. 647, վախտ: 2) Երկու տող թրքերէն,
իմաստը? 3) Հնձուօր? 4) Բուրվառ: 5) Առանց հրաւիրուելու: 6)
Ձեռ. Ծափ տըւած. Ձ. 647, Թափ: 7) Ձեռ. Կու լափեն: 8) թրք.
Կըսեն թէ՛ ինչպէս կ'ըլլայ որ գայլերը շուներուն ծառայ դառ-
նան: 9) Ձեռ. Դիափ. Ձ. 647, Պխտի: 10) Ձեռ. Ազատ:

ԽՊ

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ԶԱՏԿԻՆ ՀԱՅՈՑ

Յորժամ դայ պայծառ Ձատիկըն Հայոց ,
Մեծ աւետիս տածը ծերոց և տղայոց ,
Ըսեմք՝ Քրիստոս յարեաւ ի ճեռելոց ,
Կեանք նընջեցելոց 1) ,
Փրկութիւն հոգւոց է Ձատիկն Հայոց .
Գովե՛ճք Ձատիկըն Հայոց :

Ուրախանան ճարդիկը , ճանկունը և տղայը ,
Ջարդարեալ ցընձան և պարեն կանայք .
Խաչապաշար խընդան , եւս առաւել Հայք ,
Որք են քրիստոնեայք .
Ըստեսաց օր է Ձատիկըն Հայոց ,
Գովե՛ճք Ձատիկըն Հայոց :

Վերանայ ձընեոն և դայ ամառըն ,
Հասանի գինին և թաղայ գառըն ,
Կանանչի խտորն և ծաղկի ծառըն ,
Տերեւախառըն .
Քաղցր և անուշ է Ձատիկըն Հայոց ,
Գովե՛ճք Ձատիկըն Հայոց :

Նորոզին հոգիք սուրբ յաւազանէն 2) ,
Լոյս պայծառ բըղխէ սուրբ գերեզմանէն .
Նա ճեղ կու փրկէ ի չար գաղանէն 3) ,
Նորին բերանէն .
Ըզատարար է Ձատիկըն Հայոց ,
Գովե՛ճք Ձատիկըն Հայոց :

---

1) Ձեռ. Կեանքըն մեռելոց փրկութիւն հոգւոց է Ձատիկն Հայոց . թ. 412 , կեանք նընջեցելոց , աւետեսաց օր է Ձատիկն Հայոց : 2) Ձեռ. Սուրբ յաւազէն . թ. 412 , Սրբոյ յաւազանէն : 3) Ձեռ. Գաւազանէն . թ. 412 , Գաղանէն :

Առեալ քահանայք խաչ Աստարան ,
Որհնեն գերեզման , տուն և անդաստան ,
Անեն ճարդ շրջի ծաղկանց բուրաստան ,
Երկիր Հայաստան .
Ե՛րևո՛րհ աշխարհի՛ Ձատիկըն Հայոց ,
Գովե՛ճք Ձատիկըն Հայոց :

Թըռչունքըն խայտան , խօսի բըբուլըն ,
Փայլի ճանուշակ , բացի սըճբուլըն ,
Սերճանիք ցանեն , աշխատի ցուլըն ,
Բոլոր աւուրըն .
Առատ գարուն է Ձատիկըն Հայոց ,
Գովեճք Ձատիկըն Հայոց :

Աղբերք յորդորին և հալի սառըն ,
Քրիստոս զենանի Աստուծոյ գառըն ,
Քահանայք երգեն երկնից բարբառըն ,
Հրեշտակախառըն .
Դրախտի նրճան է Ձատիկըն Հայոց ,
Գովե՛ճք Ձատիկըն Հայոց :

Նըստէք , հայրք և եղբայրք , ի մէջ չիճանի ,
Եւ խըճէք զինի վերայ սեղանի .
Նաղաշն արարէք յիշճան արժանի ,
Քաղցրութեան բանի .
Քանզի նա գովեաց Ձատիկըն Հայոց ,
Գովե՛ճք Ձատիկըն Հայոց :

Էին սուրբ ծընող Մարիամ միշտ կոյս ,
Ծագեաց ծընընդեամբ քո ճեզ փառք և լոյս .
Լե՛ր բարեխօս առ յարուցեալն Յիսուս ,
Պարգեւել ճեզ յոյս ,
Մաքրութեամբ տօնել Ձատիկըն Հայոց .
Գովե՛ճք Ձատիկըն Հայոց :

ԽԵՆ

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ԳՈՒՐՋԸՍԱՆԱՅ ԳՕՁԱԼՆԵՐԻՆ

Գովեմ սրբաբու ուրախական
Թիֆլիզ քաղաքն պատուական .
Յոյժ գեղեցիկ են սիրական
Գուրջըստանայ գոզալներն 1) :

Ինքնագոյ ջերմեռանդ համամ ,
Միջի խաթուններն թամամ .
Սիպտակ բողազ , բոլոր շամամ ,
Վըրացտանայ արձաղաններն :

Կարմիր երես նըման վարդի ,
Ինչպէս ծաղիկ ծաղկագարդի .
Ուշ ու խելք կու տանին ճարդի ,
Գուրջըստանայ գոզալներն :

Ղալամ ունքեր կապած կամար ,
Եջքերն վառ շամսի դամար ,
Կապեր են 2) ճուրասայ քեամար ,
Վըրացտանայ արձաղաններն :

Վարսերն զաստայ ոլորած ,
Երեսըն լուսին է 3) բոլորած :

---

1) Ս. Ղազարու թ. 730 ձեռագրին մէջ կայ այս տաղէն օրինակ մը , պակասաւոր , սխալաշատ . ահա առաջին տունը , որ բաւական տարբեր է .

Գովեմ սրաբու ուրախական
Թիֆլիզ քաղաք խիստ զանազան ,
Յոյժ պատվական է սիրական ,
Վրաստանա գուզալներ ,
Վրաստանա գուզալներ , շէն Թիֆլիզու խաթուններ :

2) Ձեռ. Ես : 3) Ձեռ. Լուսնին . Ս. Ղազ. ձեռ. Լուսին է :

Շատ ճարդ է տեսած ճոլորած,
Գուրջըստանայ արձաղաններն :

Տեսօք են ամէն հասարակ,
Պօյն ու ջամալն է մութարակ,
Բատանըն լայն, մէջքըն բարակ,
Վըրացտանայ արձաղաններն :

Զօրեղ ազգին 1) պարթեւական
Զարծ և ժառանգ արբայական .
Երժանի թագաւորական,
Գուրջըստանայ գօզալներն :

Մէջլիս նըստեր սազով դածով,
Լեզուն քաղցըր, խօսքըն հածով,
Գինի խըմեն ոսկէ ջածով,
Վըրացտանայ արձաղաններն :

Սիրամարդի նըման քայլին,
Տեսողքըն դարձանան ճայլին .
Ըստղանըման գունով փայլին 2)
Գուրջըստանայ գօզալներն :

Հագել են դուճաչ ու խարայ 3),
Ունեն շատ դարաւաչ ծառայ,
Խիստ են կանանչ թաղայ թառայ,
Վըրացտանայ արձաղաններն :

Ըստղազ են հագել հաւասար,
Սաճուր վալափուչ սարէսար,
Ըմէն պարոն են աղասար,
Գուրջըստանայ գօզալներն :

---

1) Չեռ. Աղղգ է. Ս. Ղազարու ձեռ. Աղղղին: 2) Ս. Ղազարու
օրինակին մէջ այս և նախորդ տողերը տեղափոխուած են: 3) Չեռ.
Խրթ. Չեռ. 647, Խարայ :

ես նազաչ եմ, մեղաց ծով եմ,
նոցա սիրովըն գինով եմ,
Խապար չեմ թէ ի՛նչպէս գովեմ
Վըրացտանայ արձագաններըն 1):

ԽՁ

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ԳԱՐՆԱՆ ԵՒ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ 2)

Յորժամ եղև գարուն, արեւ ծագեցաւ,
Հարաւ հողմըն հնչեաց, սառըն հայեցաւ,
Երկիր կանանչացեալ՝ ծառըն ծաղկեցաւ.
Խըմե՛նք, եղբարք, գինի, մեզ անուշ լինի.
Աճէք, խըմե՛նք գինի, բանն Աստուած շինի 3):

Ո՛վ եղբարք, նըստեալ էք 4) ծաղկեալ ծառի տակ,
Ձեռներիդ է գինի 5) կարմիր ու լըստակ 6),
Գինոյ մէջն 7) անկանի ծաղիկ ըսպիտակ.
Խըմե՛նք, եղբարք, գինի, մեզ անուշ լինի.
Աճէք, խըմե՛նք գինի, բանըն Աստուած շինի:

1) Ս. Ղազարու օրինակին մէջ հինգ տուն կը պակտի, ու կայ հոն աւելորդ հետեւեալ տունը, որ ոչ մէկ կապ ունի տաղին հետ.

Մէկ գաւ գինի, մէկ շինի թաս,
Մէկ գաւ խըմես մէկ ինծի տաս,
Գասաստանին ջուապըս տաս,
Վըաստանայ, ևն.:

2) Ձեռ. թ. 412, Տաղ Յովնաթանէ ի վերայ, ևն. Ձեռ. թ. 369, Տաղ ուրախութեան սեղանոյ ի նախաչ Յովնաթանէ ասացեալ:

3) Ձեռ. թ. 412, Այս երկու տողերուն տեղ զոր կը գտնենք «Քնար Հայկական» օրինակին մէջ, կայ միակ տող մը. Խմե՛ք գինի, բանէ նա Աստուած շինէ. Ձեռ. 369 և 647, Խմէք գինի, բան է նա Աճ շինի: 4) Ձեռ. թ. 412, Որ եղբայրքըն նըստին. ձեռ. թ. 369, է՛ր եղբայր նստին. ձեռ. 647, եղբարքն նստին. «Քնար Հայկական», Ո՛վ եղբարք, ևն. 5) Ձեռ. թ. 412, Ձեռացներըն գինի. ձեռ. 361, Ձեռացներուն. «Քնար Հայկական» Ձեռներիդ է գինին: 6) «Քնար Հայկական» և ձեռ. 412, Յըստակ, ձեռ. 369 և 647, Յիստակ: 7) Ձեռ. 412, Ք. Հ., Թասի մէջն. ձեռ. 369 և 647, Գինոյ մէջն:

Վաղիւրն ոչ գիտեմք 1) Թէ զինչ ճընանի ,
Մարդուս կեանքն վալրի ծագկի նըմանի ,
Որ այսօր բացուել 2) է՝ վաղիւն անցանի .
Խըմե՛նք , եղբարք , զինի , մեղ անուշ լինի .
Աճէք , խըմենք զինի , բանըն Աստուած շինի :

Նոր գարուն , նոր արև , Ձատիկ 3) շնորհազարդ ,
Այսուհետև բացվի մանուշակ ու վարդ .
Ձայն պուլպուլին տատրակին լսէ ամէն մարդ 4) ,
Խըմե՛նք , եղբարք , զինի , մեղ անուշ լինի .
Աճէք , խըմենք զինի , բանն Աստուած շինի :

Առէ՛ք 5) կարմիր զինի և լըցէք շուշով 6) ,
Բերէք Թաղայ գառըն սինի սարփուշով 7) .
Ղապլի փլլաւ 8) ձըգէ՛ք մեխակով 9) նըշով .
Խըմե՛նք , եղբարք , զինի , մեղ անուշ լինի .
Աճէք , խըմենք զինի , բանն Աստուած շինի :

Թող չիման տեղ նըստիմք 10) ջուր լինի և խոտ ,
Կարմիր զինի խըմենք 11) մէկըզմէկի ձօտ ,

---

1) Ձեռ. Թ. 412, Գիտես, Ք. Հ. Գիտեմք: 2) Ձեռ. Թ. 412, Բացուեալ է. Քն. Հ. Բացուել է: 3) Ձեռ. 412, Ձատիկ, Քն. Հ. Մաղիկ: 4) Ձեռ. Թ. 412, Ձայն Թռչնոց և բլլուլի լսէ ամէն մարդ. Ձեռ. 369 և Ք. Հ. Ձայն բուլբուլի տատրակի լսէ ամէն մարդ, (Քն. Հ. բուլբուլի, Թ. 368, պուլպուլի.):

5) «Քնար Հայկական»ի օրինակին մէջ տուները տեղափոխուած են սապէս. — 1. Յորժամ. 2. Ո՛վ եղբարք. 3. Առէք 4. Թող չիման. 5. Վաղիւրն. 6. Նոր գարուն. 7. Այլ և. 8. Գնա լաց: 6) Ձեռ. 369 և Ք. Հ. Գինին. Ք. Հ. Շուտով: 7) Ձեռ. 412, Սարփուշով, ձեռ. 369 և 647, Սարփուշով: 8) Ձեռ. 412, Ղարլի փլլաւ, ձեռ. 369, Ղապլու փլլաֆ, ձեռ. 647, Ղարլի փլլով, Ք. Հ. Ղարլու փլլաւ: 9) Ձեռ. 647, Մեխակով, ձեռ. 369, Մեխրով: 10) Ձեռ. 412 նըստէք Ք. Հ. նըստիմք: 11) Ձեռ. 412, Խձէք. Ք. Հ. Խմենք:

Որմնազարդերու հասակներն էր
(Քանդաքանին մէջ պահուած)

Միմեանց նըւիրեմբ վարդ անուշահոտ 1) .
Խըմե'նք , եղբարք , զինի , ճեղ անուշ լինի .
Աձէք , խըմենք զինի , բանըն Աստուած շինի :

Այլ և խաղաղութեամբ 2) խըմին է հալալ ,
Ոչ հարբիլ ոչ կըռուիլ և ոչ բարկանալ 3) .
Պարկեշտութեամբ 4) ըմպել , սիրով զուարճանալ .
Խըմե'նք , եղբարք , զինի , ճեղ անուշ լինի .
Աձէք , խըմենք զինի , բանըն Աստուած շինի :

Նխտ քո ճեղքերըդ 5) լաց , նաղաշ Յովնաթան ,
Աշխարհս անցաւոր է , չէ ճընացական .
Դուք կերէք խըմեցէք 6) , եղբա՛յրք պատուական 7) ,
Եւ օրհնեցէ՛ք զԱստուած այժմ և յաւիտեան 8) :

-
- 1) Ձեռ. 412, Միմեանց տըւէք ծաղիկ վարդ անուշահոտ , Ք.
Լ. Միմեանց նըւիրեմբ զվարդ անուշահոտ :
2) Ձեռ. 412, Պարկեշտութեամբ , Ք. Լ. խաղաղութեամբ :
3) Ձեռ. 369 և 647, Ոչ կոռուիլ ոչ հարբիլ և ոչ բարկանալ . Ք. Լ.
Ոչ հարբել , գոռալ և ոչ բարկանալ : 4) Ձեռ. 412 և Ք. Լ. Ուրա-
խութեամբ , Ձեռ. 369 և 647, Պարկեշտութեամբ : 5) Ձեռ. 412 ,
Նխտ քո մեղքերն . Ձեռ. 369, Մեղքերդ . Ք. Լ. Գնա լաց քո
մեղքըն նախաշով Աղամ (սխալ ընթերցում՝ փոխանակ նաղաշ Յով-
նաթանի) : 6) Ք. Լ. Դուք կերեցէք խմեցէք : 7) Ձեռ. 647, Եղբայրք
սիրական : 8) Ձեռ. 369, Միշտ յաւիտեանս ամէն . Ք. Լ. Այժմ և
յաւիտեան . ձեռ. 412, Միշտ և յաւիտեան :

Ս. Բարբուղիմէոս Առաւել
(Նկար)

Ողբերգութիւն յաղագս մահուան գեղեցկարուեստ 1) վարպետ եւ
Նաղագ 2) Յովնաբանին, որ 3) ի Ռ՝ՃԼՍ. բվոջ ամսեանն հոկտեմ-
բերի ԻԸ. վերացաւ 4) առ Տէր ի յիւրում զաւառի, ասացեալ
յորդոյն իւրոյ Յակոբայ :

Ողբամ արտասուօք կոծով տըխրութեան,
Հառաչձամբ ձայնիւ, սրտիւ դառնութեան,
Այսօր անկայ ես մեղաց մէջ ճըթան,
Քանզի վախճանեաց հայրն իմ Յովնաթան :

Գործովըն նաղաչ և զիտուն բանի,
Այր քաղցրատեսիլ և յոյժ պիտանի,
Քո ճահ լըսողըն լայ հոգոց հանի,
Կ'ասեն վա՛յ աւա՛ղ, վարպետ Յովնաթան :

Ո՛ւր է շնորհալից վարպետն իմաստուն,
Որ միշտ զարդարէր բազում սրբոց տուն 5),
Մէջ Հայաստանեաց ծաղիկ ոսկի սիւն,
Այլ ոչ երեւիս, նաղա՛չ Յովնաթան :

Ծնորհալից ձեռըն նըկարող սրբոց,
Խաղխայթեալ եղեւ աւերակ և խոց .
Քարտուղար 6) տառից հընոց և նորոց,
Բանաստեղծ վարպետ նաղաչ Յովնաթան :

---

1) Զ՛ն. Գեղեցկայարուեստ : 2) Զեռագիրներուն մէջ մերթ
նաղաչ, մերթ նախաչ, աւելի յաճախ նախաչ : 3) Զոր : 4) Զեռ.
Վ. ս. ցու. 5) Զեռ. Տուն : 6) Զեռ. Քարգուշար :

Չանագան շընորհը վարպետաց ուսեալ ,
Ակըն պատուական սակի թագ հիւսեալ ,
Գարուն¹⁾ էր երանգ երանգ ծաղիկ բուսեալ ,
Անուշահոտ վա'րդ՝ վարպետ Յովնաթան :

Լըցեալ շընորհիւ՝ աղբիւր գիտութեան ,
Հըժուտ ընթերցմանց քերականութեան ,
Եղեր արժանի բազում գովութեան ,
Հանճարեղ վարպետ՝ Նաղաշ Յովնաթան :

Բազում վանորայք և շատ միաբան ,
Գիտուն կարգացողք և աստուածաբան ,
Դիմէին առ քեզ , հարցանէին բան ,
Տայիր²⁾ պատասխանի , վարպետ Յովնաթան :

Ունէիր հրաման առնել³⁾ բուրվառըն ,
Վարուրըն պարկեշտ , գովելի բառըն ,
Խոնարհատեսիլ զինչ անմեղ գառըն ,
Խոհեմ օարկաւագ՝ Նաղաշ Յովնաթան :

Կանգնէիր զիճաց աջօր լալազին ,
Ի ժամ սոսկալի սուրբ պատարազին .
Սուրբ վերաբերումն , խորհուրդ ահազին ,
Դու մերձենայիր , վարպետ Յովնաթան :

Վաթսուն և մէկ⁴⁾ ամն յորժամ վըճարեաց ,
Եկըն Գաբրիէլ հոգին հրաւիրեաց .
Պապանձեաց լեզուն և գոյնըն շըրջեաց .
Պակասեաց ի մէնջ վարպետ Յովնաթան :

Բերան քաղցրախօս համեղ զինչ ուետին⁵⁾ ,
Ո'նց պատանեցին գերեզման եղին ,

1) Ձեռ. Գրուն. [Թեբեւս՝ քրէան՝ աշխինքն գրուվը, գեղագրու-
թեամբ? 2) Ձեռ. Դայիր: 3) Ձեռ. Առնէլ: 4) Ձեռ. ա.: 5) Ձեռ. Ռէտին:

Երկնից հրախրողքն՝ դոն առ քեզ դասեն ,
Շընորհք գիտութիւն ի քէն պակասեն 1) ,
Բազում սիրելիք ողբալով կ'ասեն՝
Ո՛ւր է մեր վարպետ նաղաչ Յովնաթան :

Եկըն հըրածան երկնից տիրական ,
Նոյն ժածայն խաւարեցաւ բիբ ական ,
Ըսաց՝ Ողջո՛յն ձեզ , որդիք սիրական ,
Քաղցրութեամբ յանձնեաց հոգին Յովնաթան :

Հառաչմամբ ողբայ Յակոբ քո որդին ,
Բարեխօս առնէ ըզտուրբ ամլորդին ,
Դասել հոգին քո դասըս չորրորդին ,
Ի՞նչ ձերունի՛ հայր , վարպետ Յովնաթան :

Հարազատ հօրէզ գատեալ հեռացար ,
Բարի խրատուց քոց մեկնեալ զըրկեցար ,
Թէպէտ շատ լացար , ոչինչ շահեցար ,
Դարձեալ առ Աստուած ապաւինեցար :

Ո՛վ ի՞նչ սիրելիք , եղբա՛րք պատուական ,
Յորժամ ընթեռնուր երգս ողբերգական ,
Խնդրե՞մ որ ասէք 2) սրտիւ լիական ,
"Տէ՛ր քեզ ողորմեսցի , վարպետ Յովնաթան" :

Հաստատուն էիր զղջմամբ մեղայի .
Զճահ քո յիշելով անձամբ դողայի .
Զքեզ գովե՞մք և առնե՞մք մէկ 3) "Հայր մեղայ" ի ,
Գորովագութ հա՛յր ի՞նչ , նաղաչ Յովնաթան :

Շարսդրող բանիս նուաստ և անպիտան ,
Ողբացեալ Յակոբ գերիս անարժան .
Ես ծառայ լինի՞մ միշտ և յաւիտեան ,
Քո գերեզմանիդ , ի՞նչ հա՛յր Յովնաթան :

---

1) Զեռ. Պակասին : 2) Զեռ. Ասել : 3) Զեռ. ա .

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն ¹⁾

Համառոտագրութիւնք . — ա. արաբերէն, պ. պարսկերէն, բ. թուրքերէն, Մացեալները ռամիկ հայերէն:

Ա

Աղամխանա . (պ. Ասեմխանէ) ճար-
դու պէս . վայելչօրէն:

Աղչասի . (պ. սնդուսէ | զգեստ):

Աղանէ . (թ. Ալանա) երգիներանգ,
խայտարղէտ:

Ալ-քուանգ . (պ. Ալ-բեկ) կարծրա-
գոյն, շառագոյն:

Ալիշվերիշ . (թ.) առուտուր:

Ալմաս (թ. էլմաս) աղամանդ:

Ախրզաման . (ա. Ախրզէ ան)
վերջին ժամանակ, օր վերջին դատա-
տանի:

Ահուզար . (պ.) ախ ու վախ, ողբ
ու կոծ:

Ահս ու փէյվան . (ա. Ահս պ. փէյ-
վան պ.) դաշինք ու պայծան:

Աղասար . (թ. պ.) աղաներու զըլ-
խաւոր:

Աւարաթ . (ա. Իմարէթ) ամրոց .
ապարանք:

Ալլիի . նորէն:

Ալվան . (պ. էլվան) սինազարդ
սրահ:

Աջար . (ա. Անէպ) արգեօք:

Արգ . (ա.) յայտնել, տեղեկացնել,

Արխաշուխ . (թ. Արխալբ) կով-
կասեան տեսակ ճը զգեստ:

Արմաղան . (թ. Էրմեղան) հեռու
տեղէ եկած ընծայ:

Աւարայ . (պ. Ավարէ) դատարկա-
շրջիկ . թափառական, անգործ:

Բ

Բազասան . (պ. Պեզզազխսան)
կտուալաճառներու շուկայ:

Բաշա . (ա. Պելա) փորձանք:

Բաշի . (թ. Պէլի) թերևս:

Բաղ . (պ. Պաղ) այգի, պարտէզ:

Բաղվան . (պ. Պաղպան) այգեպան,
պարտէզպան:

Բանաւշայ (պ. Պենեճեէ) ծանու-
շակ:

Բանդիւան . (պ. Պենսիվէն) կապ-
ուած, սիրա՛արուած:

Բանկի . (պ. Պենկի) պէնկով հար-
բող [պէնկ = տեսակ ճը թունաւոր
թմրեցուցիչ բոյս՝ հաւթե]:

1) Այս բառաւանք կազմելու մեզ օգնած են, ՏԻՐ. Յ. Թիքեաբեան խան, Վենեկոյ Մուրա-Ռափայէկեան վարժարանի բուրժուէնի ուսուցիչ Պ. Յակոբ Գրդաբեան եւ Մեսրոպ վարդապէս Մանուսեանց, որոնց կը յաջնենք մեր շնորհակալութիւնները:

Բարեբար , (պ. Պերապեր) հետ ,
միասին :

Բարխանայ , (պ. Պարխանայ) վա-
ճառատուն , ճանապարհորդական պա-
հետատեղի :

Բերաբա , (պ. Պիլիքնա) անհաւա-
տարիճ , սպերվա :

Բեհնասաբ , (պ. Պիհնասա) անխիղճ ,
անիրա :

Բեկուրվաթ , (պ. Պեմիւրիւվիք)
անզուժ , սոմարդի :

Բեռչ , (պ. Պիհնու) ուշակորոյս ,
անզգայացեալ :

Բեչարե , (պ. Պիչարե) անճար ,
խեղճ :

Բիրեան , (պ. Պիւրեան) խորոված :

Բոսսան , (պ. Պուսրան) բուրաս-
տան , պարտեզ ծաղկանց , բանջարանոց :

Բուգր ու բոնիսան , (ա. Բիւճր ու
պիւհրան) հայհոյանք և զրպարտու-
թիւն :

Բողազ , (թ. Պողազ) պարանոց :

Գ

Գաղա , ումկ. կարկանդակ , (պ. Կեճա)
աղբատ , ճուրացիկ , արհամարհական բառ
խրրեւ կոչական :

Գագար , ումկ. ստեպղին :

Գաւե , կամ գաւ , զինի կամ ջուրի
փորթիկ , հողէ նեղաբերան անան : (Բա-
ուարան Խ. Արովեանի երկերու) :

Գուլ , (պ. Կիւլ) վարդ :

Գուլաբբոուե , (թ. Գրլապսուե)
սոկեթիկ նմանցուած արծաթի կամ
պղնձի թիկ :

Գուլիկար , (պ. Կիւլկար) 1. նունեւ-
ույ ծաղիկ , 2. կեռաս :

Գուրջրսսան , (պ. Կիւրճիւրսան)
վրաստան :

Գոզալ , (թ. Կիւզէլ) աղւոր , գե-
ղուհի :

Դ

Դալու դիվանայ , (թ. Տէլի , պ.
Տիվանկ) խննթ , խելագար :

Դամ , (թ. Տամ) տանիք , (պ. Տեմ)
դամ [բոնել] , ձայն պահել :

Դասսայ , (պ. Տեսթե) փունջ :

Դասուր , (պ. Տեսուր) օրէնք ,
արտօնութիւն :

Դարեկար , (պ. Տերպեքե) դռնէ
դուռ ճուրացող , թափառական :

Դարեխանե , (պ. Դարեխանե) վըշ-
տահար :

Դարդու , (թ. Տարդի) ցաւատ ,
վշտահար :

Դարուս , (պ. Տիւրիս) ուղի :

Դիլակ , (թ. Տիլիկ) խնդիրք , աղա-
ջանք :

Դիպա , (պ.) դիպակ :

Դուրան , (ա. Տեվիւրան) ժամանակ ,
շրջան :

Դուրի , (պ. Թուրի) թութակ :

Դուրսաղ , (թ. Թուրսաղ) գերի
[պատերազմի մէջ բռնուած] :

Դուրեւա , (ա. Տիւրեւա) աշխարհ :

Դուշման , (պ. Տիւրեմ) թշնամի :

Ե

Եարաղ , (թ. Եարաղ) անկողին :

Եարուրուի , (թ.) վերարկու [ան-
ձրեւապահ] :

Եարուղ , (թ. Եարուղ) թաշկինակ :

Եարի , (թ. Եարի , եակի) թշնամի ,
[ennemi en état de guerre] :

Եանուղ , (թ. Եանուղ) այրած :

Եաս , (թ.) լաց , ողբ , սուգ :

Եասուան , (պ. Եասեմեմ) յասովիկ :

Եարա , (թ.) վերք :

Եարաղ , (պ.) զէնք , սպառազինու-
թիւն [բաւարան Խ. Արովեանի երկերու] :

Եսփռուցի. (Թ. Եսփիհնի) ճածկոց,
ձճրան վերարկու [Թաղիբէ]:
Եսիշ. (Թ.) միրգ:

Ձ

Ձարուն. (պ. Ջրպուն) բաճկոնակ:
Ձարոււ. (ա. Ջալիւ) անգութ, վայ-
րապ, հարստահարիչ:
Ձարբաղ. (պ. Ջեկպախ) շուշան:
Ձանցիղ. (պ. Ջեհնիր) շղթայ:
Ձառ. (պ. Ջեր) սոկեղէն, սոկե-
թիլ, սոկեգոյն:
Ձառնիշան. (պ. Ջերնիշան) սոկե-
նիշ, սոկեշող:
Ձարբաժ. (պ. Ջերպաճ) սոկեհոս:
Ձարընցի. իբր յա. ան. էջմիածնի
գաւառի գիւղ ճը:
Ձեհիւսք. (ա. Սաւաւք) արհեստ:
Ձերա. (պ. Ջիրա) վասնցի:

Է

Էհսիպար. (ա. Էթիպար) մեծարանք,
պատիւ:
Էշիս (ա. Ատ) սէր:

Ը

Ըռախս. (պ. Բախս) գործիք, կաղ-
ծածք, կարասիք, հագուստ, հանդեր-
ձանք:
Ըռանիւ. (ա. Բանիւ) գութ:

Թ

Թագայ (պ. Թագէ) թարծ:
Թագի. (պ.) բարակ, տեսակ ճը
որսի շուն:
Թաշիւ (ա.) հրահանգ, վարժութիւն:
Թախք. (ա.) գահ, բազմոց:
Թախչայ. (պ. Թախչէ) փունջ:
Թանան. (ա. Թանան) ժլատ. ժլա-
տութիւն:
Թանան. քանանիղ. (ա. Թեմալ)

կաաթեալ, լիակաաթ, լրանալ, կա-
տարուիլ:
Թանաշայ. (ա. Թեմաշէ) դիտել:
Թաջիւսար. (պ. Թանիսեր) զլիտ
պասկ:
Թաւ. (պ.) Բաժակ:
Թարկէլ. (ա. Թերք) լքանել, ձգել,
վերջ տալ:
Թաւէ. (Թ. Թալա) տասպակ:
Թըժանգ, քուանգ, (Թ. Թիւնեհն)
հրացան:
Թօրիս. (Թ. Թօրպա) տասպակ:
Թօտն. Թնիր, [բառարան Թ. Երոզ-
եանի երկերու]:
Թունի. (Թ.) հողէ կամ պղնձէ ա-
ճան, սձկ. բլուղ, կուժ:

Ի

Իդրար. (ա. Իգրար) խստաուն, խստ-
տալանութիւն:
Ինթիւսա. (ա. Իլթիւսա) յանձնա-
բարիլ:
Ինջի. (Թ. Իննու) ճարգրիտ:
Ինսաժ. (ա. Ինսան) կարեկցու-
թիւն, խիղճ:
Իշան. (ա. Իթիհա) ախորժակ:

Լ

Լար. (պ. Լէպ) շրթունք:
Լարայ. (պ. Լալէ) կակաչ:
Լանկար. (Թ. Լեկեր) պղնձէ մեծ
պնակ:
Լուրայ. (պ. Լիւլէ) ծորակ:
Լօթի, սձկ. Խճան, անկարգ ճարդ,
"հալարտա":

Խ

Խարայ. Չինաստան (Cathay) —
խաթայի գոտի. չինական դօտի:
Խալ. (պ.) ճորթիլն վրայ սև նիւ,
grain de beauté.
Խալի. (Թ. Խալի) Դ. Դ. Դ.

հայար, (ս. հայեր) լուր, տեղեկութիւն:

հարայ, (պ. հարե) պաղպաջուն կերպաս [moire]

հունար, (ս.) գինովութենէ առաջ եկած թծութիւն:

հուշկ, (պ. հիւսե) չոր:

հուրմա, (պ.) արծաւ:

իօջ, (պ.) 1, հաճելի, սիրուն, 2, զուարճալի [drôle]:

Կ

Կագ կած գագ, երկայնութեան չափ, հինգ քառորդ արշըն (քառարան Խ. Երովեանի երկերու):

Կեամի, (Ժ. Կեմի) նաւ:

Կուսան, (պ. Կիւսե) տարակոյս:

Կունահեար, (պ.) մեղաւոր:

Ղ

Ղաչ ու անկաչ, (ս.) վիճակ, կացութիւն:

Ղաղիղաք, (ս. Ղախիղաք) ճշմարտութիւն:

Ղանամ, (ս.) բաղնիք:

Ղանայիլ, (ս. Ղամայիլ) շուռութիւն:

Ղանիշա, (պ. Ղեմիտե) միշտ, հանապազ:

Ղայիլ, (ս. Ղայիլ) փոստ, մեղք:

Ղաւխար, (ս. Ղաւխեք) արժանապատուութիւն, [ս. խասիլեք] յատկութիւն, առողջարար աղիցցութիւն:

Ղարամի, (ս.) աւազակ:

Ղարկիզ, (պ. Ղեկիզ) երբեք:

Ղաւաս, (պ. Ղեվես) տենչ, փափաք:

Ղաւե, (ս. Ղեվա) օդ:

Ղեխիւ, (Ժ.) բժիշկ:

Ղեղար, (ս. Ղայար) առիւծ:

Ղեյրան (բլլալ) ս. հիանալ:

Ղեխաչ, հեյխաչ (ս. Ղեխե) արձան:
Ղիլաչ, (ս.) ճահիլ, ճահկաձեւ:

Ղ

Ղագան, (Ժ. Քագան) կաթնայ:

Ղաքար — դար, դատար, — չափ, (քառարան Խ. Երովեանի երկերու) „ղաթար ընկնեն մէկմէկու հետ“, իրարու հետ կը չափուին, կը կռուին?

Ղաշամ, (ս. Քալեմ) զրիչ:

Ղաշամեար, (պ. Քալեմեար) քանդակագործ:

Ղաշապաչուի, (Ժ. Ղալեպիլի) բազմութիւն:

Ղանի, (ս. Քանի) մեծ վիշտ:

Ղանգա, (ս. Ղանգե) աչքի ծայրով նայուածք. դադապողի և քաղցր սկնարի:

Ղայիւ, (ս. Քայիւ) [սմուր] կեցած:

Ղանաղան, (Ժ. Քան — արիւն) արիւն թափող? արեան ծարաւի?

Ղանդ, (պ. Քանս) — շաքար, փրիւրաշաքար:

Ղաստպիսանա, (պ. Քաստպիսանե) սպանդանոց:

Ղարաղաչ, (Ժ. Քարալաչ) սեւաւուն:

Ղարանգիլ, (Ժ. Քարանգիլ) մեծակ:

Ղարասուզան, (Ժ. Քարասուզան) տեսակ ծը նուագարան, քառալար կիթառ:

Ղարար, (ս. Քարար) հանգիստ, դադար:

Ղարաւաչ, (Ժ. Քարալեւաւաւաւ) գերեզման, աղախին:

Ղաւ, (Ժ. Քալ) արեթ:

Ղազաս, (ս. Քազես) վանդակ:

Ղրրաղ, (Ժ. Քրրալ) եզերք:

Ղրրեղզի, (Ժ. Քրրեղզի) կարմիր:

Ղուլ, (ս. Քուլ) գերի:

Դուչրանճ, (պ. Բուլլպէնդ) գերիի պէս բանտարկուած, շղթայուած:

Դոււնաշ, (ա. Բոււմաճ) կերպաս:

Դոււն, (թ. Բոււմու) տատրակ:

Դօնաղ, (թ. Քօնաք) 1. Իջեւան, 2. հիւր:

Դօջ, (թ. Քօջ) 1. խոյ, 2. ուժեղ, բաջ:

Ճ

Ճիկար, (պ. ձիկեր) թոր:

Մ

Մազար, (ա. Մեզաս) աճուրդ:

Մաթ [ընել] (ա. ապշեցնել, դժայեցնել, զարձացնել):

Մաթլապ, (ա. Մաթլեպ) նպատակ, պահանջ:

Մախուների, (թ.) թախշ:

Մայիշ, (թ. Մայիլ օլմաք) զճայլիլ:

Մանթիլ, (ա. Մեմնիլ) թաշկինակ:

Մաշի, (ա. Մեքի) չու, երթ, "Մաշի դրէք", ճաճբայ ելէք?

Մաջուն, (ա. Մեճուն) խենթ, խելակորոյս:

Մալ, (թ. Մալի) կապոյտ:

Մարալ, (թ. Մարալ) եղնիկ:

Մարիֆար, (ա. Մարիֆեք) ճարտարութիւն, հնարք:

Մարջան, (ա. Մեքեան) բուստ:

Մեզան, (ա. Միզան) կշիռ:

Մեյսան (ա.) հրապարակ:

Մհրեշ, (պ. Մեօհր—կնիք) կնքել:

Մեջլիս, (ա. Մեճիլիս) ժողով, ակումբ:

Մոնթ, ա. Վանականի փոքրուսթ:

Մուքարակ, (ա. Միւպարեք) օրհնեալ, նուիրական:

Մուշկուլու, (ա. Միւշկիլլիլ) դրժուար, դժնդակ:

Մուրասայ, (ա. Միւրասայ) ակունակու:

Մուրիք, (ա. Միւրիլվեք) ճարտարութիւն:

Մուրսառ, (պ. Միւրսար) անձաբուր, աղտոտ:

Ն

Նարար, (ա. Նեպեք օքֆեքի) շարարապաղակ:

Նադան, (պ. Նասան) աղէտ, արիւմար:

Նահախ, (ա. Նահաք) անարդար, անարդարօրէն:

Նարայ, (պ. Նայեք) օղբ, հեծեծանք:

Նոդուշ, (ա. Նօմուլ) աղանդեր [մէզէ]:

Նուքար, (պ. Նեվպեք) երախայրիք:

Շ

Շանալ, (ա. Շիմալ) ձախ:

Շանաւ, (պ. Շեմաւեք) անուշահոտ փոքրիկ սկիզբօժ ու փափուկ ճորթով սեխ:

Շանուի դաւար, (ա. Շեմու ու ֆամեք) արեւ ու լուսին:

Շանասան, (պ. Շեմասան) աշտանակ:

Շարքար, (ա. Շեքպեք) օշարակ:

Շեյսայ, պ. արբշիռ:

Շիշակ, (թ. Շիշեկ) շիշի խորոված:

Շիշայ, շուշայ, (թ. Շիշեկ) շիշ:

Շիրուպ, (թ. Շուրուպ) օշարակ:

Շպրեղ, պաղլեղ, շիպ:

Շօհրայ, (ա. Շիւհրեք) հաճբաւ, հուշակ:

Շօռ, (պ. Շուր) աղի:

Ո

Ուն, (ա. Էօլ) կեանք:

Չ

Չաղ, (թ.) ժամանակ, պահ:

Չախմախ, (թ. Չախմաք) կայծքար:

Չանկար , (պ. Չանկեր) 1. շրջանակ , 2. ճաննակ :

Չանահ , (թ. Չանահ) պնակ :

Չանկալ , (թ. Չենկեյ) կեռ , պատասաբաղ :

Չանչեղ , « ճանկել , խրացնել :

Չարշաւ , (թ.) ճածկոյթ ճահմետական կանանց :

Չարպաղ , (պ.) քառակուսի կած քառածառ այգի :

Չընար , (թ.) սօսի :

Չիւնան , (պ. Չեմեմ) ճարգադեմին :

Չիւնի , (պ.) յախճապակի , ճեննապակի :

Չուխ , (թ. Չօխ) շատ , չափազանց :

Չօնար , (թ.) հոյուի շուն :

Չօնգուր , (թ. Չօնգուր) տեսակ ճը լարաւոր նուագարան , սագի նձան :

Պ

Պաղան , (ա. Պեհեմ) ճարմին :

Պաղի , (ա. Պաք) Ճնայական :

Պաղչայ , (պ. Պաղչե) պարտէզ . (պաղչի , պարտէզի . պաղչուի . պարտէզին ձէջ :

Պունուա , (թ) 1. ոլորք , — ճատնի ? ապարանջան ?

Պօյ , (թ) Հասակ :

Ջ

Ջալլաղ , (ա. ձէլլաս) դահիճ :

Ջաւ , (պ. ձամ) 1. ապակի , 2. բաժակ :

Ջանալ , (թ. ձեմալ) գեղեցկութիւն :

Ջաննար , (ա. ձեհեք) Ըրբայութիւն :

Ջափր , (ա. ձեփր) բանութիւն , տնորդարութիւն :

Ջափ , (ա. ձեֆա) տառապանք , զըրկանք :

Ջեհիլ , (ա. ձահիլ) 1. երիտասարդ , 2. անփորձ , աղէտ :

Ջեյրան , (թ. ձեյրան) լիթ :

Ջընուան , (ա. ձիւնի) խելագարութիւն :

Ջիւան , (պ. ձիւան) երիտասարդ :

Ռ

Ռիշան , (պ. Րիշ) տեսակ ճը դրճած անձակ :

Ս

Սաբար , (թ. Սեփեք) կողով :

Սաղաղա , (ա. Սասաղա) ողորձութիւն :

Սալակ , (ա. Սեկաղ ? յատ. ան. լեռ Տիզրիսի օպին . ա. Սիլը ? թել զիձ) :

Սալաւ , (ա. Սեկաւ) ողջոյն , խաղաղութիւն , փրկութիւն , ընդունելութեան դահիճ :

Սալվի , (թ. Սեքվի) նսճի :

Սաղ , թ. ողջ :

Սաչ , թ. ճագ :

Սապապ , (ա. Սեպեպ) պատճառ :

Սապր , ա. հաճեբութիւն :

Սաղափ , (ա. Սասեֆ) սատափ :

Սարասար , (պ. Սեքասեք) ճայրէ ճայր , վերէն վար :

Սարփուշ , (պ. Սեքփուշ) 1. զըլխանոց . 2. զճրէթաձև կափարիչ :

Սեփիլ , (ա. Սեֆիլ) խելճ , թշուառ :

Սեյրան , ա. զիտել :

Սըռ , (ա. Սըր) զաղանիք :

Սիսան , պ. սեռ :

Սիւնի , պ. մեծ տափարակ օփսէ , որուն վրայ կը ճաշեն :

Սիւրանի , (պ. Սուրանի) շիջ զ/նույ :

Սուրար , (ա. Սուրեք) դէճք , պատկեր , ձև :

Սուրուալ , (թ. Սիւրմե) ճարիր :

Սուփրա , (ա. Սիւֆրե) սեղան :

Սօհպար . (ա. Սիւհպէր) խօսակ-
ցութիւն :

Վ

Վարան . ա. հայրենիք :
Վախք . (ա. Վաքթ) ժամանակ :
Վարաղ . (ա. Վարալ) — 1. թերթ,
սակւոյ թերթ :
Վեալ ու հալ . (ա. Հասպ ու հալ)
վիճակ , կացութիւն :

Տ

Տարախոլ . (թ. Տարալ — սանօր)
սանտրով , լաւ սանտրուած :
Տրտիպ . կծու :
Տոշխար , տողաշար ?
Տուզան . (թ. Տիւզէն) կարգ ու
կանոն , զարդ , զարդարել :
Տոշպպ . պ. 1. անիւ , 2. նենգ , դա-
բան :
Տօրօն . Տեսակ ճը զունաւորող ար-
ձատ , ներկ , Garantie .

Բ

Բարահումես* . (ա. Բապահ ումես)
վաստակ , յոյս . բարահումեսն ամէն
հատու , ոչ վաստակ մնաց ոչ յոյս
(կեանքի , ապրուստի) :

Փ

Փաշան . թ. համու :
Փարա փարա . (պ. Փարէ փարէ)
կտոր կտոր :
Փարգալ . (պ. Փերկեար) կարկին :
Փարեֆանդայ . (պ. Փերաֆենսէ) ցի-
րուցան , շփոթ :
Փարիշան . (պ. Փերիշան) ցիրուցան ,
կործանած , շփոթ , աւերեալ , թշուառ :
Փարվարդայ . (պ. Փերվերէ) սը-
նուցեալ , խնամեալ :

Փեշակ . (պ. Փեքէ) արհեստ , զործ :
Փոշնանել . (պ. Փեշնան) զղջալ :
Փօջ , փուճ . շնչին :

Ք

Քաղխուսէք . (պ. Քերխիւսա) տա-
նուտէր , վերակացու (ընտանիքի կամ
զիւզի) :
Քանրուպար . (պ. Քեհրիւպա կամ
ֆեհրիւպար) սաթ :
Քարվան . (պ. Քեարպան) կարաւան :
Քաղի , ա. արցիլ , կից :
Քախուլ . (ա. Քեախիւլ) խոպոպիք :
Քեչա . (թ. Քեչէ) թաղիք :
Քեանար . (պ. Քեմեր) կամար , զօտի :
Քեասայ . (պ. Քեսսէ) խոր սկա-
ւառակ :
Քեափիւր . ա. ուրացող , անհաւատ ,
հեթանոս :
Քիսայ . (ա. Քիսէ) քոսակ :
Քուզայն . ֆիւզեն , (ա) կուժ , սա-
փոր :
Քօջ . (թ. Կեօջ) տեղափոխութիւն :

Օ

Օթաղ . (թ. Օթալ) ճեճ վրան , տուն ,
սենեակ :
Օյնաղ . (թ. Ույմալ) ճառնոց ?
Օրօն . (թ. Ուրուն) տեղ , հանգստա-
վայր , բնակավայր . օրօն անել , տիրու-
թիւն , հսկողութիւն ընել (բառարան Խ.
Ըբովեանի երկերու) :

Ֆ

Ֆեկար . յուն . լապտեր :
Ֆըրքունա . (թ. Ֆուրքունա) փո-
թորիկ :
Ֆըսուղ . (թ. Ֆըսըրլ) պիտակ :
Ֆըրսանղ . (ա. Ֆըրսանղ) առիթ :
Ֆիղան . պ. աղաղակ , հեծեծանք ,
ողբ , հառաչանք :

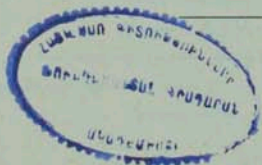
* Չեւազրին մէջ՝ Բարահամիս :

8 U. 6 4

ԼԲ.	Ոտանաւար աստցեալ ի Նաղաշ Յովնաթանէ ի վերայ	79
	կատին և մկանց	
ԼԳ.	Տաղ ուրախութեան	81
ԼԴ.	Աղօթք և տաղ գովասանութեան առ Ս. Աստուածածինն	82
ԼԵ.	Տաղ ուրախութեան սեղանոյ	85
ԼԶ.	Տաղ սիրոյ	86
ԼԷ.	Տաղ ուրախութեան ի վերայ սեղանոյ	87
ԼԸ.	Տաղ սիրոյ	89
ԼԹ.	Տաղ ուրախութեան սեղանոյ	90
Խ.	Տաղ բուն բարեկենդանին	91
ԽԱ.	Տաղ ի վերայ մածունի՝ զոր ընծայ բերին Նաղաշ Յովնաթանին	93
ԽԲ.	Գովասանութիւն երեւանայ քաղաքին	95
ԽԳ.	Վարք Հաւասար մոնթերին	97
ԽԴ.	Տաղ ի վերայ Զատկին Հայոց	103
ԽԵ.	Տաղ ի վերայ Գուրջըստանայ գողալներին	105
ԽԶ.	Տաղ ի վերայ գարնան և ուրախութեան	107
ՆԱԳԱՇ ՅՈՎՆԱԹԱՆ		
ԽԷ.	Ողբերգութիւն յաղագս մահուան Նաղաշ Յովնաթանի	113
ԽԸ.	Բառարան	117

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Էջ	Տող	Պիսակ	Ուղիղ
12	12	Նախաւ	Նաղաւ
"	12	— 28,	Հիմէ
"	12	— 30,	բ. 156ր
"	14	— 6,	բացուել է
"	14	— 7,	Անէք
"	25	— 13,	զայն
"	25	— 37,	զայն
"	26	— 6,	չդպած
"	31	— 7,	Տաղանդի մը
"	44	— 21,	էք
"	51	— 1,	Նաղաւերն
"	52	— 4,	ես մայիլ եմ
"	53	— 14,	Նաղաւիքն
"	60	— 23,	երբ
"	62	— 10,	փրքքամ
"	63	— 8,	էք
"	66	— 5,	Բաղըրախօս
"	69	— 2,	էք
"	74	— 8,	Կարողութիւն
"	74	— 12,	Տեղւոջն
"	75	— 5,	Նաղաւերն
"	78	— 19,	խրմէք
"	79	— 17,	մն.աւ. ափսոս ու վախ,
"	79	— 19,	սաղ.
"	92	— 26,	բարեկենդան է
"	94	— 1,	զլոյս
"	97	— 7,	Բարամայ
"	101	— 11,	զրդիկ
"	107	— 16,	բանքն
"	109	— 3 եւ 8,	բանքն

